

Stroom Program
Seminars Tentoon
sier Jaarverslag D
s Projecten 2020 D
ebat Publicaties B
siers Advies Tentoo
n Documentatie D
olitheek Educatie
ezingen Den Haag

Coronamaatregelen bij Stroom (foto: Johan van Gemert)

Stroom

INHOUD

BERICHT VAN HET BESTUUR	5
Kijk Vrij!	
KUNST - STAD - SAMENLEVING	11
Wie we zijn, wat we doen	
JAAROVERZICHT ACTIVITEITEN 2020	14
HAAGSE KUNST EN KUNSTENAARS	17
Subsidieregelingen	17
Stimulerende activiteiten	25
Atelierbemiddeling	35
KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE	39
Beelden in de stad	40
Kunstopdrachten bij scholen	46
PROGRAMMA	49
Our House, your Home	49
Reading Residency	51
Uncertainty Seminars	53
See You in The Hague	57
Antropologie van de Publieke Ruimte	59
Overige activiteiten	61
BIBLIOTHEEK	63
PUBLIEK EN BEREIK	65
Communicatie	65
Educatie en participatie	69
Stroom online	72
Stroom in het nieuws 2020	77
Kwantitatieve gegevens	84
FINANCIEEL VERSLAG	87
ORGANISATIE	95
Algemeen	95
Bestuur en directie	97
Personeel	99
BIJLAGEN	101
STROOM DANKT...	107

30 jaar kunst
voor de stad

BERICHT VAN HET BESTUUR

Kijk Vrij!

Stroom bestond in 2020 30 jaar. Hoewel dit een mooie aanleiding was om ons jubileum te vieren met kunstenaars, bezoekers, samenwerkingspartners en andere relaties, maakte het coronavirus dat in het afgelopen jaar onmogelijk.

De deuren waren gesloten en onze plannen voor tentoonstellingen en andere activiteiten moesten in de koelkast. Stroom was op andere manieren echter onverminderd actief.

Zo kozen we ervoor om het budget dat voor de viering was gereserveerd in te zetten voor een tijdelijke subsidieregeling: de *Stroom Promise*. We grepen de mogelijkheid aan om bewoners van de stad te attenderen om de bijzondere kunstwerken in de openbare ruimte met de plattegrond *We gaan weer naar buiten!*

We zochten intensief persoonlijk contact met onze relaties in binnen- en buitenland, en introduceerden de Summer Strolls. En we 'vierden' de 30ste keer dat we de *Stroom Aanmoedigingsprijs* toekenden in artistieke verbondenheid met mede jubilarissen Kunstinstituut Melly in Rotterdam en Casco Art Institute in Utrecht.

Vanaf het begin van deze - nog altijd voortdurende - moeilijke periode, staan we kunstenaars met raad en daad ter zijde. Sinds de lockdown verzamelen we op onze website alle informatie rond coronamaatregelen die voor het Haagse kunstveld van groot belang is. Daarnaast bieden we steeds tips en links naar online culturele activiteiten.

Voor sommige kunstenaars was hun financiële situatie enigszins houdbaar dankzij belastinguitstel of de TOZO maar helaas zaten aan die laatste regeling vele restricties. Zo konden in eerste instantie de niet-Europese kunstenaars er geen aanspraak op maken. Ook waren er complicerende bepalingen; zo liepen kunstenaars die wel recht op TOZO hadden het risico dat hun subsidie werd beschouwd als inkomen waardoor die in mindering werd gebracht op de uitkering. In het algemeen en ook voor vele kunstenaars geldt de partnertoets bij de TOZO als zeer problematisch.

Ondanks de lastige situatie en vrijwel direct na het uitbreken van de coronacrisis, ontplooiden tal van kunstenaars, collectieven en andere makers, initiatieven om juist iets te doen met de gegeven omstandigheden. Een grote kracht en daarmee samenhangend het belang van de kunst voor onze samenleving schuilt in het vermogen om de werkelijkheid 'anders te denken'.

De projecten die we ondersteunden met de *Stroom Promise* geven daar voldoende blijk van, maar de *Promise* was als tijdelijke subsidieregeling helaas slechts een druppel op de gloeiende plaat. Stroom heeft geen noodfonds of financiële armslag om alle kunstenaars in Den Haag tegemoet te komen in hun levensonderhoud door schenkingen, leningen of overbruggingskredieten te verstrekken. Voor zover het wél in ons vermogen lag, zoals in ons subsidiebeleid en bij het atelierbeleid, verleenden we advies en betrachtten we - vanzelfsprekend - coulance in het geval van wijzigingen, verschuivingen of zelfs annulering van gesubsidieerde tentoonstellingen en projecten. Veel kunstenaars konden hun huur niet meer betalen en waren gedwongen tijdelijk elders te gaan wonen. In die gevallen waren

we tijdelijk soepeler in de voorwaarde dat een aanvrager voor een subsidieaanvraag in Den Haag moet wonen.

Daarnaast hebben we ons samen met de broedplaatsenmakelaar ingezet voor het stopzetten van de huren voor ateliers.

We signaleren een aanhoudende druk op het subsidiebudget: net als voorgaande jaren blijft het aantal aanvragen (en daarmee de aanspraak op de beschikbare gelden) voor PRO en SPOT subsidies stijgen. Dit jaar waren wij voor het eerst genoodzaakt om voor zowel de SPOT als PRO subsidies een subsidiestop in te voeren.

Dit ondanks toevoeging van extra gelden aan het subsidiebudget. Willen we het Haagse kunstklimaat versterken en de internationale zichtbaarheid ervan blijven ondersteunen en stimuleren, dan lijkt verhoging van het totale subsidiebudget op termijn noodzakelijk.

Ook in 2020 liep het intensieve traject van de Rotterdamsebaan door, waarbij in de komende jaren door middel van twee omvangrijke kunstopdrachten met separate budgetten geweldige kunstwerken gerealiseerd kunnen worden. In het afgelopen jaar kwam een ander belangrijk en ambitieus kunstwerk voor Den Haag gereed met de realisering van de *Ling Zhi Helicopters*.

Daarmee voegt de stad een iconisch kunstwerk toe aan haar indrukwekkende collectie kunstwerken in de openbare ruimte, waartoe ook het *Hemels Gewelf* van James Turrell behoort.

De onthulling van de *Ling Zhi Helicopters* zou onder andere omstandigheden een veel grootser evenement zijn geweest.

Evengoed verliep dit memorabele moment ondanks de beperkingen van corona goed en maakte het beeld van de in het najaar overleden kunstenaar Huang Yong Ping diepe indruk op de aanwezigen. De veelvuldige reacties die sindsdien op het beeld zijn gekomen zijn vrijwel zonder uitzondering uiterst positief. Een grootse aanvulling!

Kunst kan ons meenemen naar hoogten en naar diepten.

Verbeelding brengt realiteiten die we niet kennen dichterbij en helpt ons te reizen naar plekken die we niet kennen en waarvan we het bestaan nauwelijks vermoeden. In die zin bestaat de kunst uit een heerlijke grenzeloosheid, een open ruimte waarin experiment en ontdekking centraal mogen staan – geheel in de geest van Vrij Kijken – en daarin is zij tamelijk uniek. Iets om met grote liefde en toewijding te koesteren en om nooit te vergeten. Maar tegelijkertijd *zijn* er wel grenzen, zeker daar waar het niet langer om de verbeelding maar om de realiteit gaat. Om hoe we ons als mensen (kunstenaars, publiek, curatoren, iedereen van kunststudent tot leraar en van subsidieverstrekker tot belastingbetaler) tot elkaar verhouden, wat we met elkaar doen.

De betrokken en gevoelige cultuur die de sector kent, de alomtegenwoordige geest van de wil te raken, te inspireren, te doen geloven, werd dit jaar op een onvoorstelbaar ruwe manier opgeschrikt door het gedetailleerde en diepgravende verslag dat NRC Handelsblad deed over praktijken van en rond een nota bene van oorsprong Haagse kunstenaar. Iemand die in onze stad werd opgeleid, bij Stroom exposeerde en in ons kunstenaarsbestand stond ingeschreven.

In ons oordeel over eerdere signalen van verkeerd gedrag hebben we een fout gemaakt. Hoewel er geen incidenten bij Stroom hebben plaatsgehad, is onvoldoende gereageerd naar aanleiding van een zeer verontrustend bericht van een van de slachtoffers van de bewuste kunstenaar die zich in de laatste dagen van zijn expositie bij ons in 2017 meldde. De kwestie is serieus genomen, en er is gezocht naar manieren om in te kunnen grijpen – maar er is niet tot actie overgegaan. Deels omdat de kennis over wat

gedaan zou kunnen worden ontbrak. Maar deels ook omdat het besef van bredere verantwoordelijkheid ontbrak. In een aan de kwestie gewijde nieuwsbrief schreven bestuur en organisatie onder meer:

De shock, het verdriet en de verwarring in de sector zijn enorm. Ook bij ons heeft het artikel veel losgemaakt. Verdriet, over alles wat we nu weten. Boosheid, over wat we niet wisten, maar wel hadden moeten weten. Bitterheid ook, over de constatering dat we de mooie springplank die tot onze beschikking staat, hebben aangeboden aan iemand die, getuige het artikel, die plek niet had verdiend.

...

Als presentatie-instelling kun je beslissen de samenwerking met een kunstenaar te verbreken. Iemand wordt simpelweg niet meer uitgenodigd om te exposeren, of om te spreken. Maar ontzeg je diegene ook de toegang tot je publiek toegankelijke gebouw? En doe je dat alleen op het moment dat iemand zich misdraagt, of ook op basis van slechte ervaringen met een eerder bezoek? Of zelfs naar aanleiding van berichten van anderen?

Nog meer gebonden ben je als subsidieverstrekker. Want al zou je een aanvraag van iemand die zich heeft misdragen misschien liever niet in behandeling nemen, welke en wiens informatie mag leiden tot een dergelijk besluit? Hoe verifieer je die? En waar trek je de grens?

In de afgelopen maanden hebben we die bredere verantwoordelijkheid *wel* genomen: de vragen in de nieuwsbrief worden één voor één beantwoord. Er worden twee vertrouwenspersonen opgeleid, een gedragscode is gereed en met de gemeente worden afspraken gemaakt over gronden voor subsidieweigering. Bovendien grijpen we in als er klachten over ontoelaatbaar gedrag zijn. We gaan het gesprek aan. We confronteren – hoewel dat soms uiteraard moeilijk is doen we wat we moeten doen. We houden tegelijkertijd scherp in de gaten dat gesprekken moeten bestaan uit hoor en wederhoor. En we werken aan het optuigen van een klachtenprocedure, zodat de rechten van klager en beklagde zijn geborgd.

Er bestaat binnen en buiten onze organisatie nog veel verdriet over het gebeurde, dat realiseren we ons iedere dag. Daar hebben we van geleerd - dat blijven we doen.

Stroom onderschrijft de *Code Diversiteit & Inclusie in de culturele sector*. We passen de principes hiervan toe in onze activiteiten, zoals de uitnodiging aan de Haagse Raad van Kinderen om een nieuwe opstelling te maken voor *De Beeldengalerij* en de programmering van de *Uncertainty Seminars*, maar ook in onze eigen organisatie. Dit sluit ook naadloos aan op de manier waarop we naar de samenleving kijken en de rol die cultuur daarin kan spelen.

Eind 2020 nam Stroom afscheid van haar directeur Arno van Roosmalen. Na een lange staat van dienst werd in goed overleg besloten om de samenwerking niet langer voort te zetten. De standpunten omtrent de invulling van het directoraat liepen zodanig uiteen dat een afscheid onvermijdelijk was.

Als directeur heeft Arno van Roosmalen met het team van Stroom een groot aantal projecten gerealiseerd, zoals *Foodprint*, *Voedsel voor de stad* en *The Congo Tribunal* van Milo Rau. Arno van Roosmalen liet weten namens het gehele team met trots terug te kijken op het integrale instrumentarium waarmee Haagse kunstenaars worden ondersteund en gestimuleerd.

Bestuur en organisatie danken Arno van Roosmalen voor zijn inzet en wensen hem alle succes voor de toekomst.

Na zijn vertrek is besloten een interim manager aan te stellen om de directietaken tijdelijk waar te nemen en het zittende management team te versterken. Naar aanleiding van het verzoek en de behoefte van de organisatie zelf, is voorzitter Sharon Gesthuizen tijdelijk teruggetreden uit het bestuur, om de positie van interim manager in deeltijd in te vullen. Om de overgang te versoepelen, heeft Jane Huldman, hoofd Projectbureau, haar pensionering met een half jaar uitgesteld.

Het jaar 2020 bracht de onmisbaarheid van kunst en cultuur in onze samenleving op vele manieren extra tot uitdrukking. Het was ook het jaar waarin de kwetsbaarheid van het kunstenaarsbestaan zichtbaar werd.

In het najaar hebben we met de postercampagne KIIJK VRIJ! alsnog ons 30-jarig bestaan kenbaar gemaakt naar de buitenwereld. KIIJK VRIJ! gaat over de vrijheid om echt te kijken: om – vrij van vooraf bestaande beelden en oordelen – te zien. Samen met denkers en doeners staan we voor de uitdaging om deze sterk veranderende wereld te duiden.

Sharon Gesthuizen
april 2021

Ondertussen: Brigitte Louter (foto: Myung Feyen, courtesy Stroom Den Haag)

LLAND.NL

RD

DU

OLLAND.NL

RD

DU

OLLAND.NL

hart

n. Vervoer

Reservatien,
om
and. of voor
reizen

Uit
compleet
of het

Weg
reizen

200
aanbe-
merken

aanbevelingen

Ontdek de kunst op straat in Den Haag

we gaan weer naar buiten!

150 highlights met plattegrond

Stroom en aag

BELEEF DEN HAAG
OP HOOG NIVEAU!

www.dehaagse.nl | www.gsmhaag.nl | 070-7470102

KUNST - STAD - SAMENLEVING

Wie we zijn, wat we doen

Stroom Den Haag is een organisatie met veel verschillende verantwoordelijkheden en functies. We dragen zorg voor het ondersteunen en stimuleren van Haagse kunst en kunstenaars en voor het optimaliseren van het beeldende kunstklimaat in Den Haag. Daarnaast zijn we verantwoordelijk voor de invulling van het gemeentelijk beleid op het gebied van kunst in de openbare ruimte, en produceren en presenteren we projecten en tentoonstellingen. Al deze taken verknopen we onder één dak en in nauwe samenhang met elkaar. We zijn tegelijkertijd subsidiebureau, atelierbemiddelaar, gemeentelijk adviseur, onderzoeksinstituut, productiehuis, én presentatie-instelling. Beeldende kunst staat bij ons centraal, sterk verbonden aan grote maatschappelijke vraagstukken. In samenspraak met partijen binnen en buiten het kunstenveld reflecteren en reageren we continu op veranderingen in de stedelijke samenleving. We zoeken steeds naar kunstprojecten die tot hernieuwde inzichten leiden en een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de stad Den Haag. Enerzijds is deze stad uniek, anderzijds is het een stad die kwaliteiten en dilemma's deelt met andere (inter)nationale steden. We willen juist dat denken over de stedelijke samenleving stimuleren en vanuit een cultureel perspectief verrijken. Dat vergt voortdurend onderzoek naar nieuwe presentatievormen, nieuwe publieksgroepen en nieuwe partners. In 1990 is Stroom Den Haag verzelfstandigd in een stichting en sindsdien wordt het als kunstcentrum structureel gesubsidieerd door de gemeente Den Haag.

Huang Yong Ping, *Ling Zhi Helicopters* (foto Gerrit Schreurs, courtesy Stroom Den Haag)

JAAROVERZICHT ACTIVITEITEN 2020

JANUARI

- 9-jan Rondleiding studenten Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
- 10-jan Mapping the Uncertainty of Warfare
- 13-jan Nieuwjaarsborrel Haagse kunstinstellingen
- 21-jan Zefir7: Autobahn en Studio Airport
- 23-jan Vergadering PRO Commissie
- 24-jan Toetsing
- 28-jan Rondleiding De Beeldengalerij leerlingen Vrijzinning-Christelijk Lyceum
- 29-jan Performance door David Bernstein ihkv Ondertussen: Kim David Bots
- 30-jan t/m 3-feb Atelierbezoeken door Jacob Fabricius

FEBRUARI

- 7 feb t/m 13 feb PRO Deo Herhaalbezoeken door Steven ten Thije
- 18-feb Zefir7: Richard Niessen
- 20-feb Lunchpresentatie Artemis Potamianou
- 21-feb Ontvangst studenten KABK
- 25-feb Schetsopdracht kunst-op-school-opdracht Annechien Meier
- 29-feb *Uncertainty Seminars: Multispecies (Mis)communication*

MAART

- 9-mrt Bijeenkomst Hans van Houwelingen en studenten
- 12-mrt Ontvangst nieuw-ingeschreven kunstenaars
- 18-mrt Oplevering kunst-op-school-opdracht Esther Jiskoot

APRIL

- 21-apr Zefir7: Visies op vormgeving (een polemieek over het ornament)

MEI

- 19-mei Zefir7: Gert Dumbar 80 jaar
- 22-mei t/m 5-jun Digital Dialogues: Frank Koolen

JUNI

- 12-jun t/m 6 sep Ondertussen: Katerina Konarovska
- 23 t/m 25 jun Digital Dialogues: Mercedes Azpilicueta

JULI

- 3-jul Summer Strolls
- 9-jul t/m 10-jul Digital Dialogues: Lieneke Hulshof
- 11-jul Debat *Srebrenica is Nederlandse geschiedenis*
- 17-jul Summer Strolls
- 17-jul t/m 23-aug Tentoonstelling *Een Nieuwe Wereld*

23-jul Atelierbezoeken Amos Ben Tal
24-jul Summer Strolls
31-jul Summer Strolls

AUGUSTUS

14-aug Atelierbezoeken Amos Ben Tal

SEPTEMBER

3-sep t/m 5-sep Alt Visions Festival
6-sep Binnen Uit Festival
8-sep t/m 11 sep Introductieweek KABK
12-sep Gesprek / tour ivm The Hague Contemporary Art Weekend
13-sep Uitreiking Stroom Aanmoedigingsprijs
17-sep Debat *Het Srebrenica Monument*
19-sep Ondertussen: Brigitte Louter
21-t/m 24-sep Invest Week
25-t/m 26-sep *Uncertainty Seminars: Care*
27-sep Workshop door Melissa Cruz voor IMC Weekendschool

OKTOBER

3-okt t/m 4 nov Tentoonstelling *Capturing Corona*
4-okt Onthulling *Ling Zhi Helicopters*
16-okt Rondleiding studenten Master of Photographic Studies LU
26-okt Onthulling opstelling *De Beeldengalerij* door Haagse Raad van Kinderen

NOVEMBER

1-nov *De Staat van Verzorging* gaat online

Aanmoedigingsprijs - Marlot Meyer (foto: Charlotte Brand, courtesy KABK)

HAAGSE KUNST EN KUNSTENAARS

ondersteuning, advies en stimulans

*Het voorwaardenscheppend beleid van Stroom Den Haag heeft tot doel het Haagse kunstklimaat te versterken. Ter ondersteuning bieden wij lokale kunstenaars en kunstinstellingen een grote variëteit aan diensten, activiteiten en regelingen aan. Het fijnmazige systeem van **Subsidieregelingen** werd in 2020 uitgebreid met de ‘Stroom Promise’; een tijdelijke regeling om kunstenaars te honoreren voor artistieke projecten die inspeelden op de gevolgen van de coronacrisis. Daarnaast organiseren we jaarlijks een breed scala aan **Stimulerende activiteiten** en maken we ons sterk voor goede werkruimte voor Haagse kunstenaars door een pro-actieve **Atelierbemiddeling**.*

“Stroom Den Haag leegt zijn jubileumpotje voor kunstenaars met goede ideeën.”

- Nico Heemelaar, Algemeen Dagblad, 21 april 2020

Blijvende druk op het subsidiebudget

SUBSIDIEREGELINGEN

Het subsidiestelsel van Stroom bleef in 2020 tijdens de coronacrisis uitstekend functioneren. Door een snelle omschakeling naar een digitale aanvraagprocedure, kon het (Haagse) kunstenveld *PRO en SPOT subsidies* blijven aanvragen. Alle aanvragen werden volgens de planning behandeld. Ook de adviesgesprekken konden door blijven gaan, maar dan in digitale setting. Daarnaast bleven toegekende *PRO en SPOT subsidies* bij uitstel van een project of tentoonstelling gewoon van kracht. Net als in voorgaande jaren blijft het aantal aanvragen (en daarmee de aanspraak op de beschikbare gelden) voor *PRO en SPOT subsidies* stijgen. Dit jaar waren wij voor het eerst genoodzaakt om voor zowel de SPOT als de PRO subsidies een subsidiestop in te voeren (ondanks toevoeging van extra gelden aan het subsidiebudget). Willen we het Haagse kunstklimaat blijven versterken en de internationale zichtbaarheid ervan blijven ondersteunen en stimuleren, dan zou verhoging van het totale subsidiebudget meer dan welkom zijn.

Stroom kende in 2020 vier soorten subsidies, waarvan de *Stroom Promise* een tijdelijke was.

- *Stroom Promise*
- *PRO-subsidies*
- *SPOT-subsidies*
- *OBJECT-subsidies*

Kunstenaarsbestand

Om een beroep te kunnen doen op de *PRO Premium, Invest, Onderzoek* of *PRO Deo*, de *SPOT-subsidies* en de atelierbemiddeling dient men in het kunstenaarsbestand van Stroom ingeschreven te staan.

Een onafhankelijke toetsingscommissie is dit jaar drie keer bijeen gekomen om nieuwe inschrijvingen te toetsen. Zij doet dit aan de

hand van de ingediende documentatie en informatie en beoordeelt kunstenaars op vakmanschap, kwaliteit en zeggingskracht van het werk, marktgerichte en publieke activiteiten, en erkenning van het kunstenaarschap. De toetsingscommissie heeft in 2020 net als in het voorgaande jaar alleen de nieuwe inschrijvingen en academieverlaters bekeken en geen oproep voor hertoetsing naar kunstenaars verzonden bij wie de inschrijvingsduur was verstreken; hun termijn is opgeschort. Gezien de actualiteit hebben we aan andere activiteiten prioriteit moeten geven zoals de verdere ontwikkeling van de website en het uitrollen van de tijdelijke subsidieregeling *Stroom Promise*. In 2020 zijn in totaal 117 kunstenaars getoetst; daarvan zijn er 87 ingeschreven bij Stroom (waaronder 32 nieuwe inschrijvingen en 55 academieverlaters). Eind 2020 waren er bijna 1100 kunstenaarsprofielen zichtbaar op www.haagsekunstenaars.nl en www.thehagueartists.nl.

Extra steun in coronatijd

Stroom Promise - 92 aanvragen en 27 toekenningen

In deze crisistijd blijkt andermaal hoe noodzakelijk kunst en cultuur zijn voor onze samenleving. Het is de kunst die haar opdracht om 'zichtbaar te maken', haar ambitie om schoonheid, troost en vertrouwen te bieden, het vermogen om de werkelijkheid anders te denken gestalte geeft. De in maart 2020 plotseling opgelegde coronamaatregelen stelden kunstenaars voor ongekende fysieke en financiële beperkingen. Reden voor directeur Arno van Roosmalen om ons bestand van Haagse kunstenaars gedurende de lockdown enkele malen met een persoonlijk schrijven een hart onder de riem te steken.

Ons 30-jarig jubileum konden - en wilden - we niet vieren. We besloten om het beschikbare budget (en meer) te gebruiken om aandacht en steun te geven aan degenen die vitaal zijn voor het behoud en de verdere ontwikkeling van een uniek en divers kunstlandschap en ontwikkelden in korte tijd de nieuwe, tijdelijke subsidieregeling: de *Stroom Promise*.

Voor het symbolische bedrag van maximaal € 3030 konden kunstenaars, collectieven, initiatieven, schrijvers en anderen uit Den Haag artistieke projecten/activiteiten opzetten die aansloten bij de actualiteit en urgentie in de samenleving als gevolg van de coronacrisis. De voorstellen werden beoordeeld door twee externe commissieleden. Het toegekende bedrag werd zo snel mogelijk overgemaakt opdat de kunstenaars direct aan de slag konden.

Enthousiaste reacties

De respons was enorm. Uiteindelijk ontvingen we 92 aanvragen. Daarvan hebben we 27 met het beschikbare budget gehonoreerd. De aanvragen waren wisselend van karakter: soms klein en bescheiden, voor een lokaal publiek, soms waren het ook ambitieuzere plannen over een langere termijn en met een nationaal of internationaal bereik. Niet verrassend refereerden veel projecten naar de invloed van de pandemie op het eigen, dagelijkse leven en op de kunstenaarspraktijk, met thema's als isolatie en concentratie on- en offline.

De *Promise* zelf en ook een aantal projecten werden opgemerkt in de media, zoals de postercampagne *Stay Sane, Stay Safe* van Studio Lennarts & De Bruijn, het magazine *Copy Koffie* van Milene van Arendonk, het abriproject van Topp & Dubio, de

"Thank you so much for this opportunity, it is a brilliant initiative and I am so excited to make this movie and finish The Hague Trilogy, which means so much to me.

- Anna Moreno

"Wooooow ik kan niet vertellen hoe blij ik ben met dit bericht. Zo zo gaaf!! (...) Ik ga er gelijk mee aan de slag en uiteraard ga ik jullie overal in taggen en krijgen jullie het eindresultaat te zien! Wat gaaf zeg. Wow, dankjewel! En top dat jullie je op deze manier ook inzetten voor kunstenaars én de Haagse koffietenten.

- Milene van Arendonk

"Een project om de zorg een hart onder de riem te steken, meer aandacht te genereren voor het feit dat het mensen thuis moeten blijven en het serieus moeten nemen, en als bijdoel om ontwerpers een platform te bieden."

- Menno de Bruijn

Stroom Promise - Sarah Carlier, *Haags Organisch Openlucht Volks Museum* (foto courtesy de kunstenaar)

documentaire *Out of Focus* van Maarten de Kroon en het project *Burenpost* van De Grafische Werkplaats om mensen uit hun isolement te halen. Alle projecten hebben we via de eigen communicatiekanalen steeds zo optimaal mogelijk ondersteund. Een lijst met toegekende *Promise* projecten staat in de bijlage (zie p. 101).

Als organisatie zijn we verheugd dat we in 2020 ad hoc en snel hebben kunnen handelen door opmerkelijke en op de maatschappij-gerichte initiatieven van Haagse kunstenaars met de *Stroom Promise* te steunen, maar de weg uit deze crisis is voor het gehele kunstenveld nog ver.

Ondersteuning en stimulans

PRO-subsidies - 153 aanvragen en 71 toekenningen

De PRO-subsidies hebben tot doel bij te dragen aan het kunstklimaat in Den Haag. Zowel individuele kunstenaars als curatoren, samenwerkingsverbanden en organisaties worden in de gelegenheid gesteld bijzondere projecten of activiteiten te organiseren en daartoe een subsidie aan te vragen: in Den Haag, maar ook elders, voor zover ze bijdragen aan de ontwikkeling en (inter)nationale profilering van Haagse kunst en kunstenaars. Overzicht van de PRO-subsidies met daarachter de aantallen toegekende aanvragen in 2020 (zie voor een uitgebreid overzicht van alle PRO-subsidies p. 101):

- **PRO Kunstprojecten (20)** - financiert kunstprojecten en publicaties.
- **PRO Onderzoek (22)** - voor onderzoeksprojecten en artist-in-residencies ter ontwikkeling van het eigen werk en kunstenaarschap of onderzoeken ter versterking van het Haagse kunstklimaat.
- **PRO Kunstprogramma (6)** - ondersteunt programma's op het gebied van hedendaagse kunst, en internationale uitwisselingsactiviteiten en bijvoorbeeld residency-programma's.
- **PRO Invest (20)** - stelt beginnende kunstenaars in staat zich verder te ontwikkelen en een bijdrage te leveren aan de Haagse kunstwereld.
- **PRO Premium (3)** - stelt kunstenaars met een actieve beroepspraktijk en kwalitatief onderscheidend werk in staat om tot verdieping en ontwikkeling van het werk te komen, en diens internationale positie en zichtbaarheid te versterken.
- **PRO Deo (0)** - is een niet-financiële ondersteuning van activiteiten die zijn gericht op reflectie, verdieping en dialoog ter verdere ontwikkeling van het individuele kunstenaarschap of ter versterking van het inhoudelijke kunstprogramma of de (internationale) positie van initiatieven, organisaties of activiteiten.

- **PRO Deo Herhaalbezoekprogramma (0)** - in 2019 is geen nieuw herhaalbezoekprogramma geïnitieerd vanwege corona.

In november 2020 hebben wij voor het eerst sinds de introductie van het PRO subsidiestelsel in 2006 een subsidiestop moeten instellen, omdat het subsidieplafond was bereikt (ondanks dat we eerder in het jaar nog een extra bedrag hadden toegevoegd aan het PRO subsidiebudget). Dit had tot gevolg dat de PRO-subsidieronde van december 2020 (*PRO Kunstprojecten*, *Kunstprogramma* en *PRO Deo*) kwam te vervallen.

Het totaal aantal aanvragen verschilt desondanks niet noemenswaardig van het jaar daarvoor (153 in 2020 tegenover 159 in 2019). De verwachting is dan ook dat we het aantal aanvragen van 2019 hadden geëvenaard of voorbijgestreefd indien de PRO vergadering van december wel had plaatsgevonden. De groei in het aantal aanvragen zet dus door en gaat gepaard met een aanhoudende druk op de organisatie en het beschikbare budget. Ten opzichte van 2019 zijn meer toekenningen verstrekt (71 ten opzichte van 69 in 2019). Bij de subsidie *PRO Kunstprojecten* is wel een daling te zien – van 28 in 2019 naar 20 toekenningen in 2020. Het aantal toekenningen voor *PRO Onderzoek* is licht gestegen – van 18 in 2019 naar 22 in 2020. De grotere vraag naar onderzoekssubsidies die in 2018 was ingezet (toen zagen wij een verdubbeling ten opzichte van 2017) lijkt hiermee bestendigd. Een grote daling (en trendbreuk met de voorgaande jaren) zien wij bij *PRO Kunstprogramma* – van 11 toekenningen in 2019 naar 6 in 2020. Dit heeft deels te maken met het wegvallen van de PRO-vergadering van december (waarvoor nieuwe aanvragen voor *PRO Kunstprogramma* konden worden ingediend), maar naar alle waarschijnlijkheid ook met de coronacrisis.

De beperkingen die de pandemie oplegde hadden een enorme impact op het publieksprogramma van veel kunstinstellingen in Den Haag. Kunstprogramma's werden uitgesteld of geannuleerd, nieuwe initiatieven en plannen werden op een lager pitje gezet of op de lange baan geschoven. Een aantal kunstinitiatieven wist – met succes – het publieksprogramma in andere vorm alsnog te laten doorgaan, veelal online.

Bij de *PRO Invest* zagen we een enorme toename in het aantal toekenningen – 20 in 2020 ten opzichte van 8 toekenningen in 2019. Het aantal toekenningen voor de *Premium* steeg van 2 in 2019 naar 3 in 2020.

PRO Deo-Herhaalbezoeken

In het voorjaar van 2020 vond de laatste van vier bezoeken plaats van curatoren Bas Hendrikx en Steven ten Thije in het kader van het *PRO Deo-herhaalbezoekprogramma*. Atelierbezoeken werden afgelegd bij Thomas Nondh Jansen, Vesta Kroese, Marianna Maruyama en Anna Moreno, Iliada Charalambous, Lisa Sebestikova en het collectief Das Leben am Haverkamp.

PRO Deo op maat

In het kader van de *PRO Deo* toekenning die de Haagse kunstenaar Ntolas Leandros in 2019 had ontvangen, brachten in 2020 drie specialisten uit het veld een atelierbezoek aan Leandros, om gericht het gesprek aan te gaan over de artistieke en inhoudelijke vragen die hij in zijn *PRO Deo* aanvraag had geformuleerd. De gesprekspartners waren Maurice Bogaert, Petra Heck en Huib Haye van der Werf. Ook Keeley Haftner ontving in 2019 een *PRO Deo* toekenning en is in contact gebracht met de

volgende gesprekspartners: Arno van Roosmalen, Artemis Potamianou, Maurizio Montaltie en Alice Twemlow.

Budget voortijdig uitgeput

SPOT-subsidies

- 184 toekenningen

Met de *SPOT-subsidies* dragen we bij in de kosten van tentoonstellingen en van documentatie- en promotiemateriaal met het doel de zichtbaarheid van Haagse kunstenaars te vergroten. Hoewel er in 2020 minder aanvragen zijn ingediend dan in het jaar daarvoor, raakte net als in 2019 het SPOT budget voortijdig uitgeput. Dit komt omdat Haagse kunstenaars steeds vaker internationaal exposeren en daarvoor een hogere subsidie kunnen aanvragen. In 2019 is het subsidietekort tussentijds aangevuld met een bijdrage van de gemeente; dit jaar was dat niet mogelijk. Stroom heeft toch nog een aanvulling aan het SPOT budget gerealiseerd maar ook dit was onvoldoende om tot het eind van het jaar SPOT subsidies te verstrekken; op 23 oktober was het plafond van de SPOT subsidie bereikt.

Helaas konden door de coronamaatregelen veel tentoonstellingen (ook die in het buitenland) geen doorgang vinden. Een groot aantal is uitgesteld, ging online of kreeg de vorm van een publicatie. In een enkel geval krijgt een tentoonstelling nog een tweede kans. Zo neemt KM21 de presentatie over van Mickey Yang die in 2020 achter de gesloten deuren van Kunsthalle Osnabrueck verborgen bleef.

Overzicht SPOT-subsidies met daarachter de aantallen toegekende aanvragen:

- **SPOT Individuele tentoonstelling (93)** - voor tentoonstellingen / presentaties van eigen werk in binnen- en buitenland.
- **SPOT Groepstentoonstelling (19)** - voor tentoonstellingen en presentaties van werk van een groep kunstenaars in binnen- en buitenland.
- **SPOT Documentatie (72)** - ter promotie en documentatie van eigen werk, zoals het vervaardigen van publicaties, fotografie, het (re)construeren van een website of het inschakelen van specialisten.

OBJECT-subsidies

- geen aanvragen

De OBJECT-subsidies hebben tot doel het aantal ateliers in Den Haag uit te breiden. We onderscheiden daarin twee verschillende vormen: de *OBJECT Permanent* ten behoeve van de realisatie van permanente ateliers (via een bijdrage in de bouwkosten of aankoop), en de *OBJECT Tijdelijk* die bedoeld is als eenmalige bijdrage in de opstartkosten van nieuwe atelierruimtes in een tijdelijke locatie/ atelierpand.

Voor het realiseren van nieuwe ateliers en broedplaatsen is in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van geld vanuit het gemeentelijke broedplaatsenbudget. Nu dit budget met de helft is verminderd en het maximale aan te vragen bedrag slechts € 10.000 per broedplaats is, voorzien we dat er wellicht meer beroep zal

“Deze nieuwe vorm van werken [online, sic] en communicatie met bezoekers vond ik heel fijn en het resultaat geeft me inspiratie om met deze vorm van kunst door te gaan omdat het publieksbereik groot is...”
- Annechien Meier

“Once again I thank you for your generous support without which it would be very difficult to make it as a new emerging artist.”
- Sören Nellemann

“Komende 3 weken gaat de organisatie zoveel mogelijk doen om te redden wat er te redden valt, meer aandacht voor een online alternatief, betere documentatie, hopelijk ook goeie pr (alleen valt dat niet mee omdat ze niet de capaciteit en het grootschalig netwerk hebben, het lastig is met corona, binnenlands reizen in Duitsland lastig is...”
- Mickey Yang

worden gedaan op de OBJECT subsidies van Stroom. De huidige financiële situatie van individuele kunstenaars maakt het wel moeilijk om een financiering ten behoeve van de werk(woon)situatie aan te gaan.

Stroom Promise - Topp & Dubio, *Topp & Dubio in a street* (foto: courtesy de kunstenaars)

Initiatiefnemer, intermediair, adviseur en talentontwikkelaar

STIMULERENDE ACTIVITEITEN

Betrokken kunstenaars met een open blik naar stad en samenleving dragen bij aan een dynamisch kunstklimaat. Met dat doel voor ogen ontwikkelen we een aantal activiteiten, die zich richten op (A) het stimuleren van talent en excellentie, (B) het versterken van de beroepspraktijk van kunstenaars en (C) en het vergroten van de zichtbaarheid van Haagse kunst en kunstenaars in de stad zelf en daarbuiten.

A. Talentontwikkeling

We hechten er belang aan om talent vroeg te signaleren, te ontwikkelen en verbondenheid te creëren met de stad Den Haag. Daarbij is ons contact met de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) belangrijk. In een 'normaal' jaar leiden we studenten rond bij een tentoonstelling of voor een onderzoeksproject in de bibliotheek en geven docenten lezingen en workshops naar aanleiding van ons programma. In 2020 hebben we ondanks de beperkende maatregelen de *Invest Week* in aangepaste vorm kunnen uitvoeren en de *Aanmoedigingsprijs* voor getalenteerde academieverlaters uitgereikt.

Kwaliteit en potentie

KABK Invest-talentontwikkelingsprogramma

september 2019 – augustus 2020

Het streven is om ieder jaar voor een viertal afgestudeerden van de KABK een specifiek talentontwikkelingsprogramma te ontwikkelen. Daarin is aandacht voor de artistieke ontwikkelingen verbreding en versteviging van de beroepspraktijk van de betreffende kunstenaars. Twee mentoren, vaak kunstenaars / curatoren met een jarenlange professionele ervaring en expertise, begeleiden elk twee kunstenaars en proberen in nauw overleg *tailormade* werkplannen te realiseren. Dat het programma in een belangrijke behoefte voorziet is duidelijk. Dit jaar was er echter geen budget beschikbaar om een nieuw programma 2020-2021 te financieren.

In het programma 2019-2020 werden Zahar Bondar en Eliza Reszka (Bachelor Beeldende Kunst) begeleid door Hans van der Ham en was Manon Bovenkerk de mentor van Alex Avgud en Victoria Chaushyan (Bachelor Fotografie). Meer dan ooit bleek hoe precair de positie van kunstenaars is. Een deel van de opgestarte activiteiten kon niet doorgaan, uiteindelijk was Alex Avgud door de situatie zelfs gedwongen terug te keren naar Rusland.

"In my opinion, this was the best prize among all other KABK prizes one could get. (...) Usually the awards at KABK are only about money which is also good but who will help you to spend it wisely?"
- Victoria Chaushyan

"I'm indeed in Russia, but if anything -- KABK Invest program was my lifeline during the worst of the pandemic, and I'm truly thankful I was a part of it."
- Alex Avgud

Aanmoedigingsprijs – Narges Mohammadi (foto Eric de Vries, courtesy KABK)

Exceptioneel jaar, exceptionele kandidaten
Stroom Aanmoedigingsprijs 2020:
Marlot Meyer, Narges Mohammadi,
Mischa Lund en Tudor Ulrich

13 september 2020

Ieder jaar reikt Stroom aan een eindexamenkandidaat van de KABK die zich onderscheidt met een bijzondere eindpresentatie de *Stroom Aanmoedigingsprijs* uit. De prijs is welkom vanwege het bedrag, maar vooral belangrijk als blijk van erkenning en als stimulans voor de verdere ontwikkeling van de kunstenaar. De toekenning was in 2020 in veel opzichten een bijzonder evenement. Niet alleen was het de 30ste keer dat de *Aanmoedigingsprijs* werd uitgereikt, maar in 2020 vierden zowel Stroom Den Haag als Kunstinstituut Melly in Rotterdam en het Casco Art Institute in Utrecht hun 30-jarig bestaan. Deze drie instellingen waren aanvankelijk van plan om in het kader van hun jubileum samen hun gemeenschappelijke artistieke verbondenheid te vieren. Het feestelijke zomerevenement dat we voor ogen hadden, moest echter worden afgelast vanwege het coronavirus. Ter gelegenheid van de *Aanmoedigingsprijs* bracht Stroom de drie jubileuminstellingen weer bij elkaar. Voor deze speciale gelegenheid reikte de jury drie prijzen uit, in plaats van één winnaar aan te wijzen en twee genomineerden. En werd het prijzengeld met verwijzing naar ons 30-jarig bestaan verhoogd naar € 3000.

Het werk van Marlot Meyer (BA Interactive/Media/Design) refereerde volgens de jury sterk aan het belang van speelsheid en experiment. De tweede winnaar, Narges Mohammadi (BA Fine Arts) toonde de impact van kunst voor herinnering en herdenking, en hoe belangrijk het is om fysiek, met de handen, te werken aan beelden die spreken over het heden en het verleden. Bij Mischa Lund en Tudor Ulrich (BA ArtScience) was de jury gefascineerd door de speelse, fantasierijke wereld die ze wisten te creëren, het resultaat van een intense samenwerking en vriendschap. Dit jaar waren er opvallend veel presentaties met coronagerelateerde thema's als natuur, dood en rouw.

De juryleden van de 2020 editie waren: Binna Choi (directeur Casco - Office for Art, Design and Theory, Utrecht), Sofía Hernández Chong Cuy (directeur Kunstinstituut Melly, Rotterdam) en Moe Kim (kunstenaar en winnaar van de *Aanmoedigingsprijs* 2019).

Bovenlokale betekenis

Ouborg Prijs: Jeroen Eisinga

tentoonstelling t/m 22 maart 2020, Kunstmuseum Den Haag

De *Ouborg Prijs* is de Haagse stadsprijs voor beeldende kunst, genoemd naar de Haagse kunstenaar Pieter Ouborg (1893-1956). Met de prijs toont Den Haag haar trots en waardering voor het niveau, de verdienste, de kwaliteit en de bovenlokale betekenis van deze kunstenaar en de mate waarin een bijdrage is geleverd aan het kunstklimaat in de stad en de (internationale) uitstraling daarvan. De prijs wordt tegenwoordig maximaal eens per twee jaar en minimaal eens in de vier jaar toegekend en bestaat uit een

"A growth and development of our artistic practices."

"Het programma was erg intensief en gaf me een hoop energie en nieuwe indrukken."

"Heel hartelijk dank voor een uitmuntend georganiseerde en heel bijzondere week. Het heeft me zeer geïnspireerd en aangescherpt.."

"The Invest Week was inspiring and insightful. These 3-4 days gave me a general glimpse into the art-scene in The Hague. With meeting artists with different orientations, and art initiatives and spaces in the city, this experience was eye-opening...."

*"... such an attentive, empathetic and caring attitude of the organizers both to the project itself and to the participants (artists and curators), that could be seen when it comes to the practice and small details. This atmosphere is very supportive when the schedule is so tight."
- deelnemers Invest Week*

Invest Week – op bezoek bij Quartair (foto: Stroom Den Haag)

geldbedrag, een tentoonstelling in Kunstmuseum Den Haag en een publicatie verzorgd door Stroom.

In 2019 reikte Saskia Bruines, Haags wethouder Onderwijs, Economie, Internationaal de prijs uit aan Jeroen Eisinga en verscheen de publicatie *De maatschappelijke ladder*. We hebben daar in het jaarverslag van vorig jaar al over bericht. De tentoonstelling in Kunstmuseum Den Haag liep door in 2020 en toonde vijf films van Eisinga.

Focus, energie en vertrouwen

Invest Week - 104 atelierbezoeken

21 t/m 25 september 2020

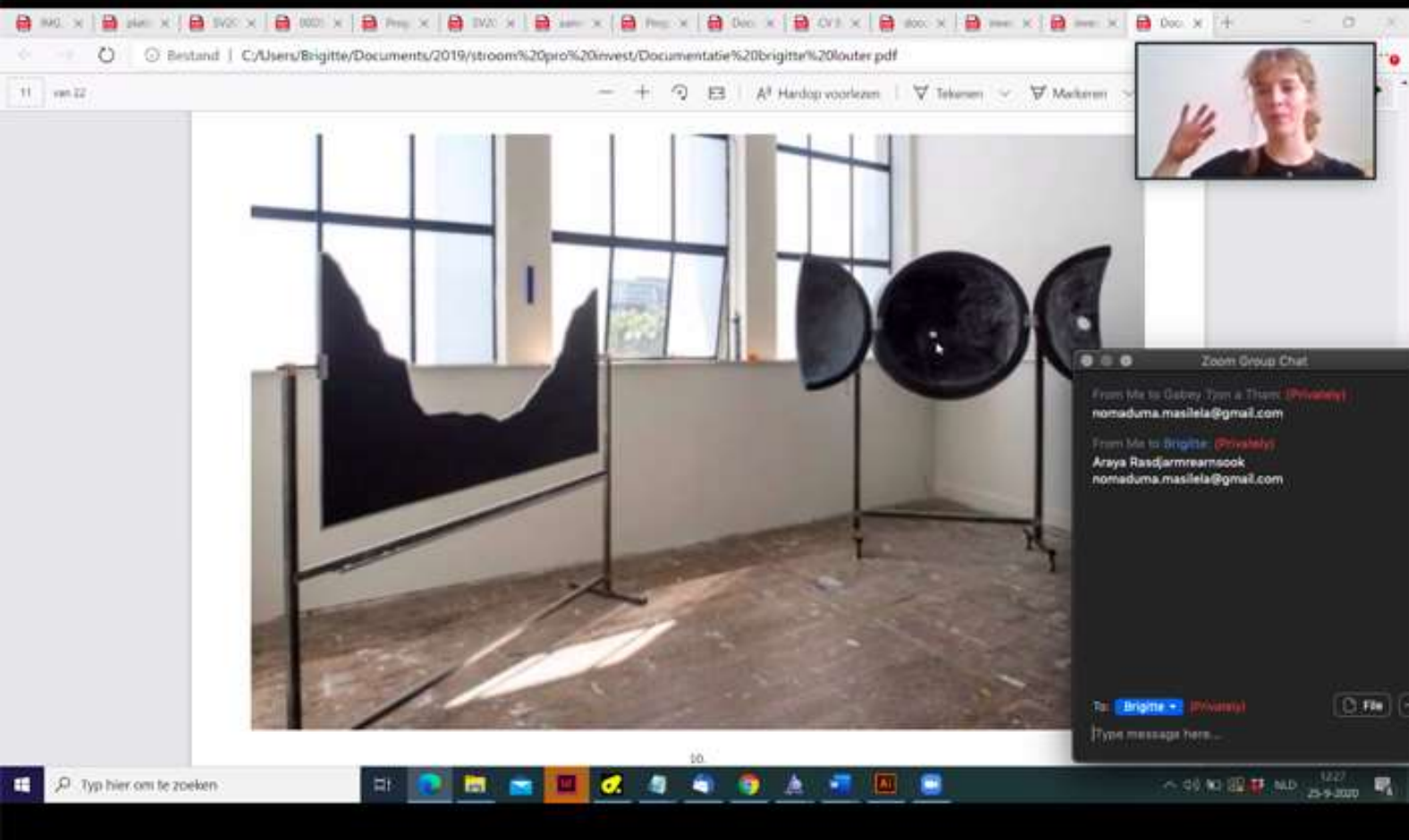
De *PRO Invest* is bedoeld om talentvolle Haagse kunstenaars te helpen in hun ontwikkeling (zie p. 20). De *Invest Week* bestaat uit een kort, intensief programma waarin de kunstenaars bezoek ontvangen van een groot aantal (inter)nationaal gerenommeerde curatoren, kunstenaars en critici. De *Invest Week* staat inmiddels bekend als een zeer intensieve en stimulerende periode waarbij kunstenaars inhoudelijke reflectie op het werk en de eigen positie wordt geboden. De contacten zijn niet alleen inhoudelijk waardevol, maar bieden kunstenaars én curatoren belangrijke kansen tot verbreding van hun netwerk. Herhaaldelijk vernemen we dat de kunstenaars naar aanleiding van de *Invest Week* worden uitgenodigd voor residencies of presentaties.

Ondanks Corona is het gelukt om in 2020 een vol en gevarieerd programma te realiseren. In september gingen acht (inter)nationale curatoren, vijf leden van de adviescommissie PRO en vier medewerkers van Stroom op atelierbezoek bij tien kunstenaars die in 2019 de *Pro Invest* of *Premium* subsidie hadden ontvangen. In totaal vonden er 104 atelierbezoeken plaats. Eén van de internationale deelnemers moest uiteindelijk via Zoom het atelierbezoek online afleggen, maar de andere geplande bezoeken aan ateliers, kunstlocaties en kunstenaarsinitiatieven konden gelukkig doorgaan.

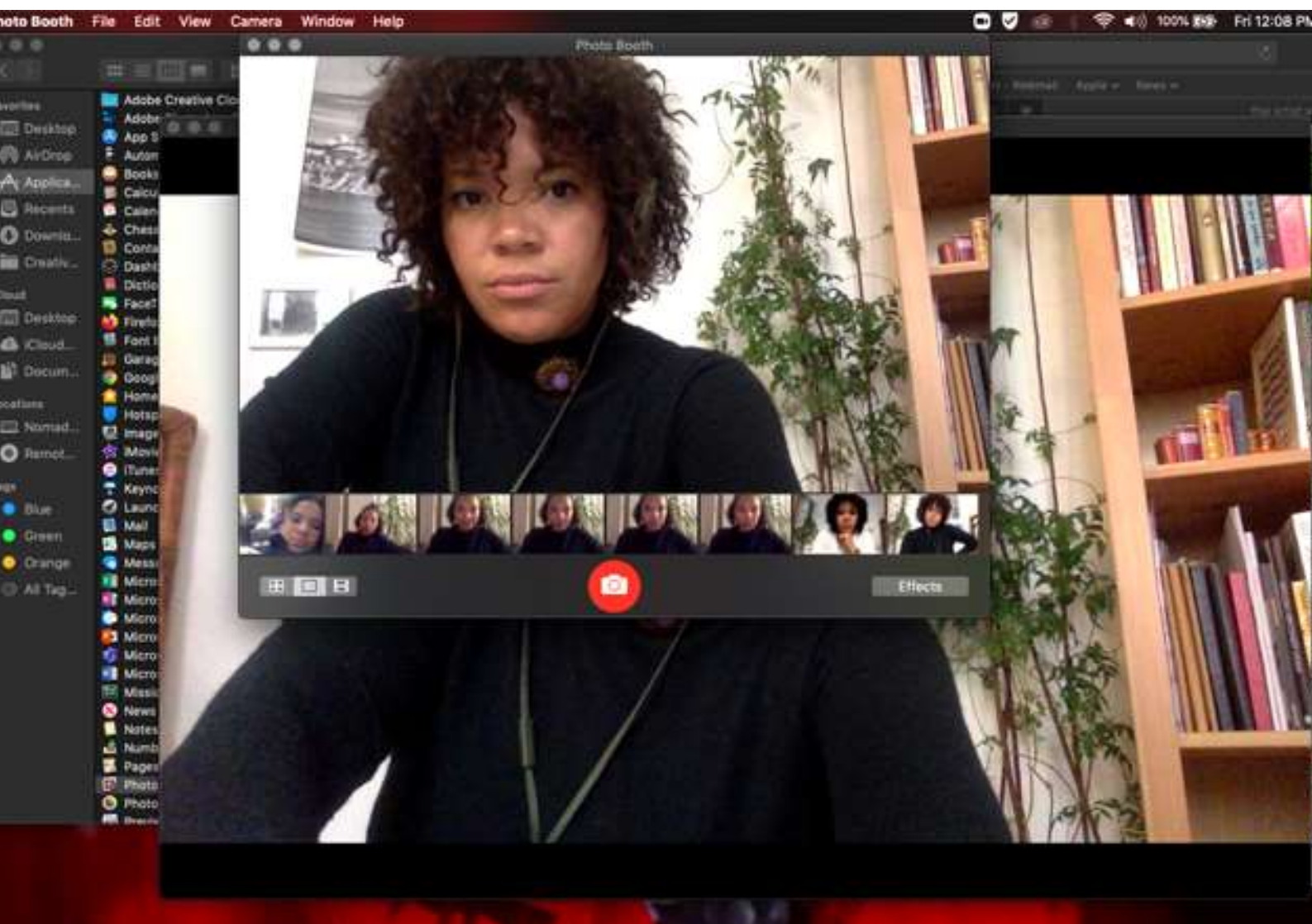
Helaas konden we dit jaar geen publieksprogramma bieden, maar via een reeks interviews op het digitale platform Jegens & Tevens kon een breed publiek toch kennisnemen van alle deelnemers aan de *Invest Week*. In vergelijking met andere jaren namen er in 2020 meer kunstenaars en curatoren uit Nederland deel aan het programma.

Deelnemende gasten: Sona Stepanyan (onafhankelijk curator, Stockholm, SE), Fadwa Naamna (onafhankelijk curator en onderzoeker, Amsterdam), Youri Appelo (artistiek directeur Expoplus, curator en adviseur, Nijmegen), Navid Nuur (beeldend kunstenaar, Den Haag), Melchior Jaspers (onafhankelijk curator en kunstadviseur Rijksbouwmeester, Amsterdam), Rieke Vos (onafhankelijk curator en schrijver, Amsterdam), Margarita Osipian (onafhankelijk curator, onderzoeker en schrijver, Amsterdam), Nomaduma Masilela (kunstenaar, schrijver en curator, Berlijn, DE).

Deelnemende kunstenaars: Minsook Kang, Márton Kabai, Jeannette Slütter, Alex Andropoulos, Alexandra Martens Serrano, Eline Benjaminsen, Brigitte Louter, Kim David Bots, Gabey Tjon a Tham.

Invest Week – digitale atelierbezoeken (foto's: Stroom Den Haag)

Deelnemende PRO commissieleden en medewerkers Stroom:
Katayoun Arian, Maurice Bogaert, Iris Sikking, Marius Lut, Huib Haye van der Werf, Arno van Roosmalen, Vincent de Boer, Mischa Poppe, Lua Vollaard.

B. Beroepspraktijk versterken

Advies, bijeenkomsten en netwerken

Kunstenaars en anderen in het veld kunnen doorlopend advies vragen bij medewerkers van Stroom over allerlei aspecten van hun praktijk. Om elkaar persoonlijker te leren kennen organiseren we al jaren informele informatiebijeenkomsten. In 2020 hebben we op 12 maart nog een dergelijke bijeenkomst voor 20 kunstenaars georganiseerd, daarna ten gevolge van corona niet meer. Dat neemt niet weg dat het directe contact van medewerkers met kunstenaars intensiever was dan ooit. Gesprekken over gezondheid en familie, over financiën en de voortzetting van de praktijk. We hielden zoveel mogelijk een vinger aan de pols om te zien wat er leefde bij de kunstenaars, waar ze tegenaan liepen en waar we ze mee konden helpen. Tentoonstellingen die niet door konden gaan, opdrachten die werden gecancelled of opgeschort, wel of geen TOZO, buitenlandse kunstenaars die zich zorgen maakten of ze voor steun in aanmerking konden komen of dat ze hun visum daardoor op het spel zouden zetten, welke regeling is bestemd voor wie? We zochten de antwoorden, informeerden en adviseerden. Bovenal, we luisterden.

Atelierbezoekprogramma / Digital Dialogues - 28 bezoeken, 16 online gesprekken + bezoeken 12 De Appel

Naast de *PRO Deo Herhaalbezoeken*, de *PRO Deo op maat* en de atelierbezoeken in het kader van de *Invest Week*, nodigen we maandelijks curatoren, galeriehouders, kunstenaars en critici uit binnen- en buitenland uit om atelierbezoeken af te leggen. Het doel is om reflectie op en bekendheid met hun werk te stimuleren. Voor dit *Atelierbezoekprogramma* kunnen Haagse kunstenaars zich opgeven door te reageren op de open call die we uitzetten via social media en de website van Stroom.

Vanwege de coronabeperkingen kwam het programma in maart 2020 noodgedwongen stil te liggen. Door snel te schakelen lanceerden we in mei een alternatief in de vorm van *Digital Dialogues*: één-op-één online gesprekken via digitale platforms als Skype, Zoom en Jit.si. Ze hebben uiteraard niet dezelfde impact als een echt bezoek aan een atelier, toch werden deze gesprekken door zowel de deelnemende gasten als de Haagse kunstenaars als zeer welkom ervaren.

Aan het begin van het jaar 2020 hebben ook de deelnemers van de curatorenopleiding van kunstcentrum De Appel in Amsterdam twaalf bezoeken afgelegd bij zes Haagse kunstenaars. Deze samenwerking met De Appel willen we ook in 2021 voortzetten. Voor de complete lijst met curatoren en deelnemers, zie de bijlage op p. 105.

“Ik denk dat het niet hebben van een vooropgezet plan of doel voor deze bezoeken heel goed kan zijn omdat dat ruimte overlaat om dingen uit te proberen en te improviseren.”

“I think this is a great format. Maybe it's good not to try and make it into a replacement for the Stroom studio visits, but instead think about it as its own thing. This kind of format excels in being able to create an opportunity to bounce around ideas for work, and also to connect artists with curators who are geographically far away. From an ethical perspective I think this is also important... because air travel is currently not ethical or sustainable.”
– Haagse kunstenaars naar aanleiding van de *Digital Dialogues*

Ondertussen: Katerina Konarovská, *Escape Room* (foto Myung Feyen, courtesy Stroom Den Haag)

C. Vergroting zichtbaarheid

We zijn doorlopend op zoek naar manieren om de potentie en het belang van Haagse kunst en kunstenaars voor het voetlicht te brengen. Dat doen we natuurlijk via de eigen communicatiekanalen, maar ook via het programma en presentaties bij Stroom. Helaas hebben we vanwege de omstandigheden geen *OpZicht-presentaties* voor Haagse kunstenaars, die recent in het kunstenaarsbestand van Stroom zijn ingeschreven, kunnen organiseren. De flexruimte waar kunstenaars, kunstcollectieven en -studenten kunnen werken, kleine presentaties kunnen hosten en gesprekken aangaan, hebben we in 2020 voor een groot deel ook gesloten moeten houden. Reden te meer om extra aandacht te besteden aan de verdere ontwikkeling van de websites www.haagsekunstenaars.nl en het Engelstalige www.thehagueartists.nl (zie p. 74). Portfolio's van ca. 1100 professioneel erkende Haagse kunstenaars met meer dan 12.000 werken zijn digitaal zichtbaar voor tentoonstellingsmakers, galeriehouders, opdrachtgevers en andere belangstellenden. Ook volgen we de actualiteit en zetten we (het werk van) één of meerdere Haagse kunstenaars op de homepage in de *spotlight*. Een terugkerend item is de *Nieuwe OOGst* waarbij we de kunstenaars, die net via een toetsing opgenomen zijn in ons bestand, uitlichten. Ook de instellingen, kunstenaarsinitiatieven, galeries en events waar de kunstenaars hun werk tonen, delen in de zichtbaarheid. We zijn ervan overtuigd dat we op deze manier samen aan een sterker en aantrekkelijker kunstenveld bouwen.

We hebben dit jaar 205 Haagse kunstenaars en 47 collega instellingen/ kunstenaarscollectieven/ musea/ events voor het voetlicht gebracht. Dat dit positief wordt ontvangen merken we aan de vele reacties van Haagse kunstenaars en collega instellingen.

Handeling en reflectie

Ondertussenpresentaties

In het kader van ons tweejarige experimentele programma verruimden wij in 2019 en 2020 de parameters voor de *Ondertussenpresentaties*. Het idee van een presentatie die rapporteert, terugblijkt, verantwoordt, werd losgelaten. Tussen alle lockdowns door hebben we twee presentaties in de Ondertussenruimte kunnen tonen.

De Haagse kunstenaar Kateřina Konarovská gaf haar presentatie de titel *Escape Room*, een verwijzing naar het bekende gezelschapspel. Ze bood bij Stroom een alternatief in de vorm van een artistieke 'living space' en vroeg zich af in hoeverre de fysieke beperkingen ook tot creatieve en nieuwe inzichten zouden leiden. Daarnaast verkende ze de mogelijkheid van artistieke samenwerking, en nodigde daarvoor vier andere Haagse kunstenaars uit - Katerina Sidorova, Sarah Atzori, Martin Gabriel en Gijsje Heemskerk - om (samen) in de ruimte te werken en werk te tonen.

In het najaar toonde Brigitte Louter de voortgang van een omvangrijk project waar zij de afgelopen tijd aan had gewerkt. Doel is om het wereldrecord voor 's werelds langste duimstok te verbreken en deze in de publieke ruimte in Den Haag te presenteren. Haar presentatie bij Stroom viel samen met de *Invest*

"Wat leuk dat we een feature krijgen! Zal het ook meteen even op story plaatsen van onze instagram!"

"Leuk dat wij en het raamproject op deze wijze in de spotlight worden gezet!"

"Thank you so much for your email and the showcase! We are proud to be promoted on your homepage and we're especially happy that we were there in the beginning and the end of this crazy year. Hopefully 2021 will be gentler to us all.

Wishing you lovely holidays and all the best."

- reacties nav spotlight op www.haagsekunstenaars.nl

"Voor wie wil weten wat van wie is, ligt er een leeg wit vel papier waarop met nummertjes de werken en met lijnen de wanden zijn aangegeven. Maar echt van belang is dat niet, alles is hier namelijk veranderlijk. Belangrijker is dat er weer iets gebeurt. Dat er ruimte is voor dialoog en voor post-coronaal denken."

- Frits Dijcks, 'Zingen in de Escape Room', Jegens en Tevens, 25 juni 2020

Week, waar ze ook aan deelnam.

In 2020 vonden de volgende *Ondertussen*-presentaties plaats:
- 29 januari, *Conspatulation*, de performance van David Bernstein
als afsluitend event van de presentatie van Kim David Bots
- 12 juni t/m 6 september, *Kateřina Konarovská i.s.m. Katerina
Sidorova, Sarah Atzori, Martin Gabriel en Gijsje Heemskerk*
19 september t/m 14 december, *Brigitte Louter*

Beleidsmaker en verbinder

ATELIERBEMIDDELING

Stroom voert het gemeentelijk atelierbeleid uit voor Haagse beeldend kunstenaars. Het atelierbeleid is erop gericht om goede en betaalbare ateliers ter beschikking te stellen aan Haagse kunstenaars en kunstenaarsinitiatieven en hen bij het gebruik ervan zo goed mogelijk te begeleiden. We zijn geen eigenaar of beheerder, maar een bemiddelaar voor zowel (semi-)permanente en tijdelijke ateliers als voor atelierwoningen en broedplaatsen. Daarnaast hebben we een rol van verbinder, aanjager en adviseur. Daarbij is een goede relatie en nauwe samenwerking met de verschillende partners in het Haagse kunstenveld essentieel. Juist daarom zijn we in staat om de precieze behoefte en vraag vanuit het veld te formuleren en dragen we in samenwerking met het gemeentelijke broedplaatsenoverleg bij aan een integrale en duurzame oplossing voor het ruimtevraagstuk.

In 2020 heeft deze positie als 'spin in het web' vooral in het teken gestaan van de gevolgen van de coronacrisis en de impact daarvan op het kunstenveld. Samen met de Haagse broedplaatsmakelaar zijn we via belrondes en Zoom overleg constant in gesprek gebleven met het veld en de gemeente om een vinger aan de pols te houden en om de nodige oplossingen aan te dragen. Dit heeft de gemeente in staat gesteld om met maatwerk maar ook met algemene maatregelen - zoals de kwijschelding van atelierhuur - een handreiking te doen naar de getroffen kunstenaars en makers.

In het verlengde hiervan hebben we samen met de broedplaatsmakelaar een overleg georganiseerd voor alle initiatieven en broedplaatsen in Den Haag om ervaringen te kunnen delen en ideeën uit te wisselen. Dit heeft er vervolgens toe geleid dat ruim 15 Haagse kunstenaars/makersgroepen en broedplaatsen zich hebben verenigd in een nieuw - voorlopig online - platform. Het doel hiervan is om kennis en expertise uit te wisselen, één stem en gesprekspartner te vormen als broedplaatsensector richting stakeholders (o.a. gemeente) en een plek te hebben waar agenda's kunnen worden gedeeld.

Ook zijn we samen met de broedplaatsmakelaar een pilot gestart van een cursus voor startende initiatieven. Hoe zet je een stichting op, hoe organiseer je de financiën, hoe beheer je een (deel van) een pand, hoe ontwikkel je een werkbare organisatie, zijn er voorbeelden van bijvoorbeeld statuten, contracten, huishoudelijk reglement etc.? Dit zijn de vragen die we steeds weer horen. In overleg met de gemeente onderzoeken we nu de mogelijkheid om alle informatie via een digitaal loket te ontsluiten.

We blijven ons met vereende krachten en in dialoog met diverse partners inspannen om oplossingen te vinden voor het vestigings- en huisvestigingsvraagstuk voor kunstenaars. Zo zijn we in 2020 een samenwerking aangegaan met het onderzoeksteam *Bloeiende Broedplaatsen* van Hoge school Fontys. En hebben we Roel Griffioen de opdracht gegeven om een onderzoekstraject te starten naar het atelierbeleid.

Het is bekend dat Stroom met beduidend minder FTE's dan andere grote steden het atelierbeleid uitvoert. Deze situatie blijft ook in 2020 aandacht vragen. De medewerker atelierbeleid in Den Haag doet veel van de werkzaamheden 'bovenop' de formele verantwoordelijkheden - bemiddelen en toewijzen van ateliers/panden - met niet direct-meetbare, maar wel aantoonbare

meerwaarde. Dit laatste hebben we ook in onze aanvraag voor het Kunstenplan nadrukkelijk benoemd.

Tijdelijke ateliers

Een gezond en dynamisch kunst- en maakklimaat kan naast de voorraad betaalbare permanente ateliers niet zonder voldoende betaalbare tijdelijke atelierruimtes. Deze tijdelijke ateliers zijn van belang omdat beginnende kunstenaars en initiatieven letterlijk de fysieke en financiële ruimte nodig hebben om te kunnen experimenteren en te werken aan de start van een kunstenaarspraktijk. Door de aantrekkende markt en de tussenkomst van de vele leegstands-beheerders staat de tijdelijke ateliervoorraad in Den Haag helaas nog steeds onder druk. In 2020 zijn er door ons dan ook geen tijdelijke ateliers bemiddeld en is de voorraad tijdelijke ateliers gelijk gebleven (77). Ten opzichte van het, in de nota *Ruimte voor de Kunst* (2008) opgenomen, benodigde aantal van 120 tijdelijke ateliers is dit bij lange na niet voldoende. Dit is op alle vlakken voelbaar.

ANNASTATE

We continueren de prettige samenwerking met woningcorporatie Staedion voor het pand aan het Willem Dreepark 102 en borgen deze tijdelijke ruimte (met acht ateliers voor werk en programmering) voor kunstenaarsinitiatief ANNASTATE.

Hgtomi Rosa

Het jonge kunstenaarsinitiatief Hgtomi Rosa bezet de *hide out* van kunstenaarscollectief de Besturing voor het tweede en laatste jaar. We zijn op zoek naar een nieuwe ruimte.

Trixie

De samenwerking met woningcorporatie Haag Wonen voor het pand aan de Scheldestraat 1-11 gaat in 2021 het vierde jaar in. In 2020 is het kunstenaarsinitiatief Trixie er vanwege de grote etalageruiten van hun presentatieruimte wonderwel in geslaagd om ondanks de coronamaatregelen te blijven programmeren. Het pand zal in principe nog de komende drie jaar ter beschikking staan als tijdelijke atelier- en presentatieruimte.

Permanente ateliers / atelierwoningen

Het gemeentelijke bestand permanente ateliers en atelierwoningen bestond eind 2020 uit 403 werkruimten waarvan 199 door Stroom werden bemiddeld en 64 atelierwoningen waarvan 43 door ons bemiddeld. We blijven met de gemeente onveranderd samenwerken om nieuwe plekken te creëren en de bestaande voorraad te bewaken. In 2020 zijn er geen nieuwe ateliers bijgekomen, maar hebben wel grotere verbouwingen plaatsgevonden.

beuys bois

In 2020 heeft het kunstenaarsinitiatief beuys bois door bemiddeling van Stroom en via een bijdrage uit het broedplaatsenbudget een permanent pand aan de Brouwersgracht, midden in het centrum, verbouwd en in gebruik genomen. Hetzelfde pand hadden ze eerder via bemiddeling van

Stroom gehuurd. Samen met HANGOUT 070 werken, programmeren en beheren ze daar een interactief archief vanuit de LGBTQI gemeenschap en rondom het thema van *queerness*.

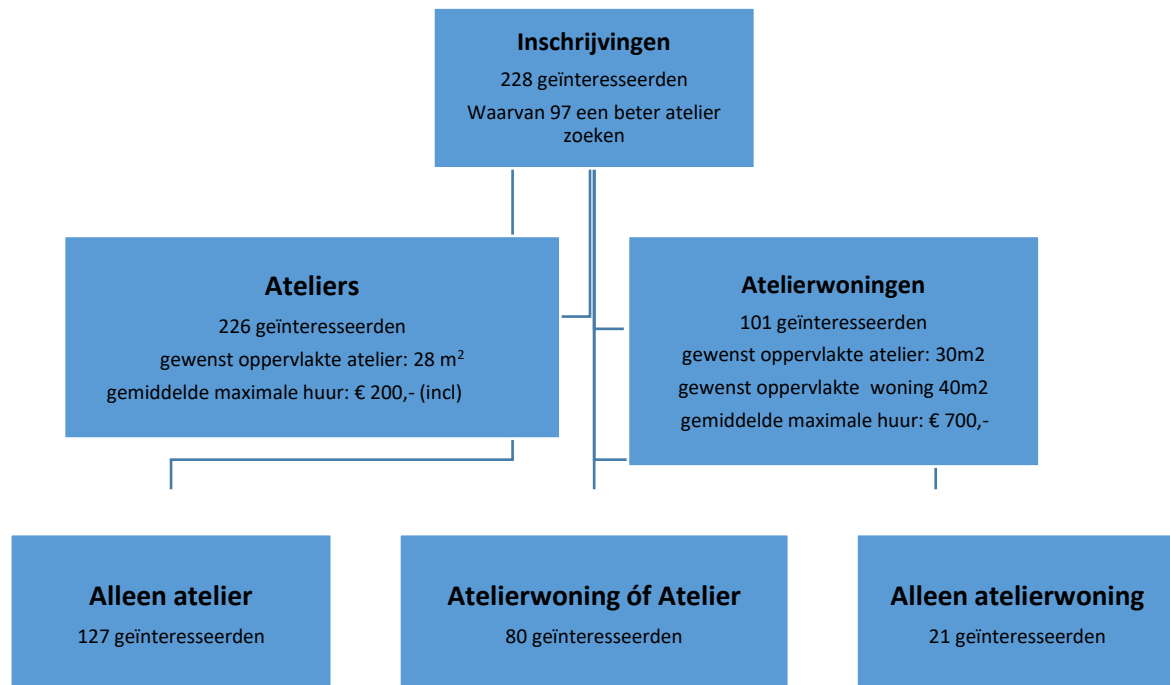
Das Leben am Haverkamp

Ook het mode- en kunstenaarscollectief Das Leben am Haverkamp heeft door bemiddeling van Stroom en via een bijdrage uit het broedplaatsenbudget het jaar 2020 positief kunnen beginnen door het nieuwe permanente pand aan de Stille Veerkade op te knappen. Naast gezamenlijke werkplekken beschikken ze hier over een project- en presentatieruimte, die ze in staat zal stellen om naast hun eigen beroepspraktijk nu ook in eigen beheer publieksevenementen te organiseren.

Bemiddeling en wachtlijst

Op onze wachtlijst stonden aan het eind van het jaar 228 Haagse kunstenaars ingeschreven; een behoorlijke stijging ten opzichte van 2019 (135). De kunstenaars die op zoek zijn naar passende werkruimte vinden het actuele atelieraanbod steeds op onze website. In 2020 hebben we in totaal 130 keer bemiddeld. Dat is een kleine daling ten opzichte van voorgaande jaren.

Overzicht van de atelierwachtlijst per 31 december 2020:

Capturing Corona – Christian van der Kooy, *Godetiaweg -Den Haag -18:34 - 09 mei 2020* (detail)
(foto courtesy de kunstenaar)

KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

de herbeleving van de stad

Het beleid van Stroom Den Haag op het gebied van kunst in de openbare ruimte vormt een integraal programma dat zich richt op de stad, stedelijkheid en meer algemeen: de samenleving. Stroom initieert vernieuwende kunstprojecten en ondersteunt diverse opdrachtgevers bij de realisatie van **Beelden in de Stad en **Kunstopdrachten bij Scholen**. Deze werkzaamheden lopen parallel aan de inspanningen ter behoud en beheer van bestaande werken.**

In het afgelopen jaar zorgde de lockdown voor een opvallende publieke herbeleving van de openbare ruimte. Voor ons aanleiding tot de fototentoonstelling **Capturing Corona en de jubileumuitgave **We gaan weer naar buiten!**; een plattegrond met 150 kunstwerken in de stad.**

Capturing Corona. De lockdown in foto's

3 oktober t/m 4 november 2020

Half maart 2020 komt het openbare leven in Nederland met een schok tot stilstand. De scholen blijven gesloten, de treinen leeg en de lucht strakblauw. De pandemie veranderde de stad in één groot theater, met stille figuranten en de architectuur als decor. Over het algemeen staan historische gebeurtenissen in het collectief geheugen gegrift via muziek en iconische film- en foto-beelden. Ook de zichtbare gevolgen van de coronacrisis schreeuwden in 2020 om visuele getuigenissen, om een artistieke registratie en interpretatie. Stroom gaf aan vijf Haagse fotografen de opdracht om de effecten van het coronavirus op het leven in de publieke ruimte vast te leggen. Het Haags Historisch Museum en Stichting Atrium hadden een vergelijkbare opdracht aan twee fotografen gegeven en samen met het Haags Gemeentearchief werd besloten tot een tentoonstelling bij Stroom met werk van alle zeven fotografen: Milene van Arendonk, Esther Hovers, Christian van der Kooy, Johan Nieuwenhuize, Miguel Peres dos Santos, Nadine Stijns en Sandra Uittenbogaart. Het resultaat was een artistieke visie op de eerste lockdown periode.

We konden ons verheugen op veel belangstelling van pers en publiek. Via QR codes kon het publiek luisteren naar korte *soundbytes* waarin de kunstenaars vertelden over hun dagelijkse praktijk tijdens de lockdown. Daarnaast was een inspirerend essay voorhanden - *Het lichaam in de wereld, de wereld in het lichaam*. *Afstand en nabijheid in coronatijd* - geschreven door columnist Arjen Post.

De extra coronamaatregelen - een rustige ruimte, het tijdslot - vormden vaak aanleiding om extra geconcentreerd te kijken en in gesprek te gaan met medebezoekers. Door de grote belangstelling werd de tentoonstelling met twee weken verlengd. Helaas werden we door de nieuwe realiteit van de tweede lockdown ingehaald en moesten we begin november wederom de deuren sluiten.

"Gaat deze fototentoonstelling van de lockdown in Den Haag over 50 jaar naar het Haags Historisch Museum?"

- Nico Heemelaar, Algemeen Dagblad, 14 okt 2020

"Het is een droom opdracht (...) De omgeving is er ook zonder ons en de stad, iets wat een tijdje mogen lenen."

- Esther Hovers

"Nu wordt zichtbaar wat mensenwetenschappers al langer weten, zonder het echt te kunnen tonen: dat het leven en samenleven zich afspeelt in zich uitstrekkende afhankelijkheidsrelaties op de grootst denkbare schaal. (...) Alles kwam samen, maar de mensen wijken uiteen. (...) De hele manier waarop wij ons fysiek presenteren en de drie dimensies met anderen delen, zijn van de ene dag op de ander dag tot probleem geworden"

- Arjan Post

We gaan weer naar buiten!

juli 2020

In het afgelopen jaar - met alle beperkingen en lockdowns - hebben we gezien hoeveel zeggingskracht en impact kunstwerken in de publieke ruimte hebben. Toen de deuren van musea en galeries gesloten bleven en ook het reizen werd beperkt, bleek juist dat de kunst buiten op straat voor velen een welkome en veilige plek was voor verstrooiing, bezieling of troost. Het was voor Stroom aanleiding om de bewoners van Den Haag in de zomer te tracteren op een speciale plattegrond (in Nederlands en Engels) met 150 *highlights* van kunst in de openbare ruimte, die grif aftrek vond. Van de bijna 3000 exemplaren is er nog enkele meer over. Met de kaart in de hand kan het publiek op ontdekkingsgreis gaan in de eigen stad en de kunst op straat ontdekken. Speciaal uitgelicht in deze jubileumeditie zijn de thema's *Vrede en Recht*, *Het Strand*, *De Parken* en natuurlijk *30 Jaar Stroom*. Voortbordurend op de toenemende belangstelling voor kunst in de openbare ruimte verwachten we medio 2021 om samen met de gemeente de website *Buiten Kunst Den Haag* te lanceren, waarbij tekst en duiding gegeven wordt aan de meer dan 400 kunstwerken in de stad.

Artistieke erfenissen en grootstedelijke opdrachten

BEELDEN IN DE STAD

Behalve als adviseur of bemiddelaar bij de realisatie van nieuwe kunstwerken in de publieke ruimte is Stroom steeds vaker betrokken bij de herplaatsing of restauratie van bestaande kunstwerken. Vastgoed verandert immers regelmatig van eigenaar en de ervaring leert dat de kunstwerken die daaraan zijn verbonden vaak over het hoofd worden gezien. *Spoorbeeld* van kunstenaar Auke de Vries is hiervan een interessant voorbeeld. Het beeld was in opdracht van de toenmalige PTT (thans Post NL) gemaakt en stond vlakbij hun pand bij Station Hollands Spoor in Den Haag, maar op grondgebied van de Nederlandse Spoorwegen (NS). Toen Post NL vertrok bleek dat de NS verantwoordelijk was voor het onderhoud van het kunstwerk. Dit was onvoorzien. Samen met de gemeente Den Haag, de NS en andere partijen beijvert Stroom zich thans voor een oplossing waarbij dit waardevolle kunstwerk niet verloren gaat en een andere plek krijgt in de stad.

Vergelijkbare complicaties ten gevolge van grootstedelijke ontwikkelingen liggen op de loer bij andere kunstwerken zoals *Park in het Water* van Studio Acconci en *301 Steps Daylight/Tungsten* van Arno van der Mark en Jan van Grunsven. Stroom blijft daarbij steeds ijveren voor goed behoud en beheer van belangrijke beelden in de stad.

Dat het soms ook anders kan, bewijst de herplaatsing van het kunstwerk van Huub Hierck. Bewoners signaleerden dat dit koperen wandplastiek door sloop van het schoolgebouw van de British School in Mariahoeve dreigde te verdwijnen en nam contact met ons op. Een gespecialiseerd bedrijf heeft het werk inmiddels gedemonteerd en gerestaureerd. We zijn in overleg om het werk een nieuwe plek te geven bij zwembad Overbosch en te verenigen met een andere plastiek van Hierck dat zich hier al bevindt.

“Wijkberaad Mariahoeve is dolblij dat het kunstwerk van Huub Hierck op de gevel van de voormalige MTS Fotovakschool aan de Tarwekamp behouden blijft. Het pand wordt gesloopt en meteen trokken bewoners kunstinstelling Stroom en kunstenaars Anneloes de Groot aan de bel over het kunstwerk.”
- ‘Kunstwerk kan toch blijven’, *Algemeen Dagblad*, 11 nov 2020

De Beeldengalerij

De Beeldengalerij, de openluchtpresentatie van belangrijke Nederlandse beeldhouwkunst in het centrum van Den Haag, bestaat al zo'n 30 jaar. Het is een unieke vorm van kunst in de openbare ruimte naar een concept van Peter Struycken en met André Kruysen als conservator.

In de afgelopen periode is de collectie telkens met gemiddeld één beeld per jaar verrijkt. De realisatie van zo'n beeld is een proces van jaren en haakt qua thematiek vaak aan op actuele maatschappelijke onderwerpen zoals kolonialisme, populisme en gender. Yvonne Dröge Wendel kreeg eerder al een schetsopdracht die nog loopt. Dit jaar nodigden we de in Den Haag opgeleide kunstenaar Lara Schmitz uit voor een ontwerp. We verwachten in 2021 nieuwe beelden te kunnen laten zien.

Oproep Haagse Raad van Kinderen

Door de unieke constructie kunnen we de opstelling van de 40 beelden van *De Beeldengalerij* steeds weer aanpassen. De openbare ruimte is een dynamische plek, vraagt om flexibiliteit en biedt ook kansen. Door te spelen met de opstelling, kunnen steeds verschillende verhalen verteld worden. Welke verhalen dat zijn en welke nieuwe verbindingen ontstaan is niet alleen iets voor curatoren, maar daar nodigen we ook graag anderen voor uit. In oktober 2020 heeft Stroom de Haagse Raad van Kinderen gevraagd een opstelling te maken. De Raad deed een oproep om kunst en cultuur voor iedereen betaalbaar en toegankelijk te houden en dat streven wilden we graag ondersteunen.

Het resulteerde in een nieuwe en verfrissende opstelling die op maandag 26 oktober door wethouder Robert van Asten (Cultuur) werd onthuld in het bijzijn van de kinderen. Voorafgaand hielden enkele van de jongeren een fel pleidooi waar de wethouder met interesse en animo op reageerde.

Iconisch kunstwerk als baken voor nieuw stadsdeel

Ling Zhi Helicopters

Op 4 oktober 2020 was het eindelijk zover en werd het kunstwerk *Ling Zhi Helicopters* onthuld door wethouder Robert van Asten in het bijzijn van de vrouw en dochter van de in 2019 overleden kunstenaar Huang Yong Ping.

Ondanks alle coronamaatregelen en windkracht 6-voorspellingen was het een bijzonder feestelijk, ontroerend en memorabel moment. Met een groot en gedeeld gevoel van verantwoordelijkheid, met een aangepast draaiboek, de grote inzet van de adviescommissieleden, de medewerkers van Stroom en die van het stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg konden vele buurtbewoners, kunstliefhebbers en betrokken uitvoerders getuige zijn van dit eerbetoon aan Huang Yong Ping.

Het transport en de plaatsing in september door Anything is Possible, de technische uitvoerders en producenten van het kunstwerk, verliep vlekkeloos en maakte ter plekke zeer veel enthousiaste gesprekken los met stadsdeelbewoners. Vanaf het moment dat de eerste Ling Zhi op het grasveld aan de Rijswijkse Landingslaan verscheen, kwamen er mensen met camera's en telefoons op af om het beeld vast te leggen.

"Paddenstoelen dalen neer op de Landingslaan"

"Daarnaast... is er een klein netwerk van internationale toppers, zoals het 'Hemels Gewelf' van James Turrell in Kijkduin. Daar voegen we nu 'Ling Zhi Helicopters' aan toe."
- Herman Rosenberg, Den Haag Centraal, 11 september 2020

"Monumentaal kunstwerk 'Ling Zhi Helicopters' op Ypenburg"

- Dick Muijs, De Posthoorn, 13 september 2020

"Drie beelden van de vorig jaar overleden Huang Yong Ping bekronen de nieuwe Haagse wijk Leidschenveen-Ypenburg. 'Kunst moet altijd iets bevatten dat niet meteen duidelijk is', zei hij in zijn laatste interview."

- Sandra Smets, 'Drie paddenstoelen landen op Ypenburg', NRC, 1 oktober 2020

Huang Yong Ping, *Ling Zhi Helicopters* onthulling met wethouder Van Asten, stadsdeeldirecteur Sevinga en de vrouw en dochter van Huang Yong Ping (foto: Martijn Beekman, courtesy gemeente Den Haag)

De komst van het iconische kunstwerk is ook in de lokale en landelijke pers niet onopgemerkt gebleven. In het NRC Handelsblad verscheen postuum een interview van Sandra Smets met de kunstenaar dat vlak voor zijn overlijden was afgenomen. De lokale kranten en vakmedia besteedden veel aandacht aan het werk (zie p. 77) en het werd onmiddellijk opgenomen in de lijst 100 mooiste kunstwerken in de openbare ruimte van Nederland. Er zijn rond de onthulling in het stadsdeel zelf veel bewonersactiviteiten georganiseerd en verschillende scholen - waaronder Lyceum Ypenburg - lieten in de 'atelierklas' leerlingen eigen kunstwerken maken geïnspireerd op de *Ling Zhi Helicopters*. Gezien de aanhoudende reisbeperkingen zal de internationale pers in 2021 worden benaderd en uitgenodigd voor een persreis naar Den Haag. Daarbij worden we ondersteund door de Franse Ambassade en Galerie Kamel Mennour in Parijs.

Archeologie en Victory Boogie Woogie Kunstopdrachten Rotterdamsebaan

Stroom begeleidt twee grote kunstopdrachten voor de Rotterdamsebaan, de nieuwe weg die wordt aangelegd tussen knooppunt Ypenburg en de Binckhorst. De ene opdracht met het thema *Victory Boogie Woogie* - naar het gelijknamige schilderij van Piet Mondriaan - is gesitueerd rond de tunnelmond in de Binckhorst. De andere is gebaseerd op de archeologische vindplaats en zal in of rond het nieuwe Molenvlietpark komen. Voor iedere opdracht is een aparte commissie samengesteld; een mix van kunstkeners en leken met een eigen expertise die essentieel is voor de opdracht.

Van januari tot het najaar 2020 concentreerde het werk van de commissieleden zich op verdere uitwerking van de uitgangspunten voor de inhoudelijke opdracht. Er werden intensieve gesprekken gevoerd over de wijze waarop het thema 'archeologie' kunstenaars inspireert tot werk dat relevant blijft in de toekomst. De archeologische vondsten maken duidelijk dat mensen zich in alle tijden hebben verplaatst in dit gebied van Den Haag en dit leidde tot een opdrachtformulering rond archeologie en migratiestromen.

Voor het thema 'Victory Boogie Woogie' was een belangrijke vraag hoe dit thema zich verhoudt tot de huidige tijd. Het leverde een opdracht op binnen een cluster van drie begrippen; Justice, Flux en Victory Boogie Woogie. Den Haag staat bekend als de Internationale Stad van Vrede en Recht en rechtvaardigheid is een kernbegrip in het nadenken over de misstanden in de wereld van vandaag. Vanwege het impermanente karakter van de *Victory Boogie Woogie* (1942-1944), het onvoltooid kunstwerk van Piet Mondriaan, is gekozen voor Flux in relatie tot een stedelijk gebied in ontwikkeling, de Binckhorst.

Beide commissies nodigen begin 2021 een select aantal kunstenaars uit om mee te doen aan een schetsontwerpronde. Eind 2020 kwam de commissie Victory Boogie Woogie tot een shortlist van drie kunstenaars en de commissie Archeologie bepaalde een shortlist van vier kunstenaars. Het gaat om kunstenaars van internationaal niveau, de meesten mid-career, afkomstig uit verschillende delen van de wereld en Nederland, diverse culturele achtergronden, zowel vrouwen als mannen. In beide commissies woog in de keuze o.a. mee: de veronderstelde

"In de wijk Ypenburg verrijst een kunstwerk van enorme proporties. Ling Zhi Helicopters van de Frans-Chinese kunstenaar Huang Yong Ping is een eerbetoon aan het voormalig vliegveld Ypenburg. Wijkbewoners hebben inspraak gehad bij de keuze van het werk. De 'vliegende paddenstoelen' zijn er niet alleen voor hen, maar moet ook kunstliefhebbers uit heel de wereld naar de vinexlocatie brengen"

- Nico Heemelaar, Algemeen Dagblad, 'Kunstwerk moet Ypenburg internationaal op de kaart zetten: 'Het is wachten op de eerste bruidsstelletjes', 14 september 2020

Juliana Monument in wording - Burgemeester Van Zaanen en kunstenaar Ingrid Mol bij Struktuur 68
(foto: Stroom Den Haag)

affiniteit van de kunstenaar met het thema; ervaring met grootschalige opdrachten en budgetten; moment in carrière; welke kunstenaars en type werken ontbreken in de internationale collectie kunst in de openbare ruimte Den Haag / Nederland; en wie kan er voor de grootst mogelijke verrassing zorgen in originaliteit en uitvoering in deze context en opdracht. We verwachten dat eind 2021 bekend kan worden gemaakt welke kunstenaars zijn uitgekozen om de definitieve kunstwerken te realiseren.

Representatie en (h)erkenning rond het Binnenhof Monumenten

Het parlementaire centrum van Nederland blijkt nog steeds een felbegeerde plek voor monumenten van staatslieden en helden. Stroom is als adviseur, bemiddelaar en/of begeleider betrokken bij een aantal van deze kunstwerken. Werken waarvan de realisatie gepaard gaat met een lange adem; veel polderen en taaie procedures.

Koningin Julianamonument

In 2012 kreeg de kunstenaar Ingrid Mol de opdracht voor de realisatie van het *Koningin Julianamonument*. Door de herinrichting van de beoogde locatie, het Koningin Julianaplein voor Den Haag Centraal, schuift de onthulling steeds verder naar achteren. Het beeld is inmiddels gereed, voltooid bij keramiek werkplaats Struktuur 68, en het wachten is op het moment dat de hoogbouw klaar is en vlag en wimpel zo snel mogelijk uit kunnen.

Standbeeld voor Aletta Jacobs

Monumenten voor vrouwen zijn nauwelijks aanwezig in het Haagse straatbeeld. Reden waarom enkele jaren geleden het initiatief is gestart *Die vrouw verdient een standbeeld*. In navolging daarvan werd onder voormalig burgemeester Pauline Krikke besloten dat er ter ere van het 100-jarig vrouwenkiesrecht een monument voor prominent feministisch voorvechtster Aletta Jacobs in Den Haag zou verrijzen.

Kathrin Schlegel werd benaderd om een portret van Jacobs te ontwerpen dat een plek zou krijgen aan de Hofvijver. Schlegel heeft zich inmiddels teruggetrokken en de adviescommissie is in beraad over een vervolg van de opdracht.

Herdenkingsmonument Slavernijverleden Den Haag

Stroom is in 2020 door de gemeente gevraagd de mogelijkheden te onderzoeken voor het oprichten van een monument ter herdenking van de afschaffing van de slavernij en de realisatie van een dergelijk slavernijmonument te begeleiden. De gemeente Den Haag wil niet alleen de afschaffing van de slavernij op 1 juli 1863 herdenken maar ook vier andere momenten in de geschiedenis van de slavernij in West en Oost.

Er is nog geen vast omkaderd idee, plek of kunstenaar bekend. We maken een begin door een groot aantal kunstenaars, activisten, wetenschappers en betrokkenen in Nederland en daarbuiten te spreken over dit belangrijke onderwerp. Hoe zou een monument ter herdenking van het slavernijverleden in Den Haag er uit kunnen zien, voor wie is het bedoeld en wat voor programma zou daarbij passen?

*"... een mooi moment voor de oprichting van een Haags herdenkings-monument, waar velen in de stad naar streven"
- Haags wethouder Bert van Alphen*

Unieke regeling

KUNSTOPDRACHTEN BIJ SCHOLEN

Bij de nieuw- en verbouw van een school in Den Haag is een vast percentage (0,64%) van de bouwkosten voor kunst gereserveerd. Deze regeling is uniek in Nederland en een uitgelezen manier om kinderen uit alle lagen van de samenleving al vroeg met kunst in aanraking te brengen.

Stroom begeleidt deze kunstopdrachten in samenspraak met de schoolleiding. Vaak zijn ook leerlingen via commissies of een jury betrokken bij dit proces. Samen met de school formuleren we een aantal uitgangspunten of trefwoorden voor de opdracht. Op basis daarvan maken we een *longlist* van vijf tot zeven kunstenaars met daarbij ook altijd Haagse kunstenaars, die aan de school wordt voorgelegd. De definitieve keuze wordt uiteindelijk bepaald door de school. De manier waarop kunst een rol krijgt in of bij het schoolgebouw wordt meestal in een vroeg stadium doorgenomen. Dit heeft als voordeel dat er allerlei technische voorzieningen zoals ophangpunten of verstevigingen in de bouw kunnen worden meegenomen.

Veel scholen waren in het afgelopen jaar voor een groot deel gesloten. Toch zijn de volgende kunstopdrachten opgeleverd:

- *Zonder titel*, Esther Jiskoot, Rijnsdorp Lyceum (een onderdeel van de International School of The Hague)
- *Groei (Citrus sylvestris)*, Maarten Heijkamp, Duinoordschool

Rotterdamsebaan, KABK studenten bij tunnelwerk in uitvoering (foto: Roel Backaert, courtesy KABK)

Uncertainty Seminars - US: Care - Artists from the USA (Boston and New York) via Zoom
(foto Hani Chladilová, courtesy Stroom Den Haag)

PROGRAMMA

*In de zoektocht naar een andere omgang met kunst, kunstenaars en publiek koos Stroom in de periode 2019-2020 voor een experimenteel programma met een ongewisse uitkomst. Onder de noemer 'Where's the Exhibition?' startten we een open, onderzoekend programma met een aantal nieuwe programma-lijnen, zoals **Our House, your Home**, **Reading Residency**, en **Antropologie van de Publieke Ruimte**. Daarnaast zijn langer-lopende trajecten zoals **See You in The Hague** en **Uncertainty Seminars** in 2020 voortgezet. Het mag duidelijk zijn dat het programma door alle beperkende maatregelen ten gevolge van de coronapandemie ernstig werd verstoord. Ook *Close Companions* waarbij een medewerker van Stroom gekoppeld werd aan een speciaal te nodigen gast hebben we maar deels kunnen uitvoeren. Het 'companionship' met o.a. Simone Zeefuik werd vroegtijdig afgerond.*

OUR HOUSE, YOUR HOME

Met de programmalijn *Our House, your Home* beogen we ons te verbinden aan internationale partijen met een vergelijkbare missie én om te leren van de ervaringen van partners die in hetzelfde veld maar in een ander land of andere cultuur werkzaam zijn. Door middel van een open uitnodiging, hopen we partijen te prikkelen om vanuit hun eigen perspectief andere presentatievormen te bedenken voor het programma dat zij in onze tentoonstellingsruimte maken. Ze kunnen de ruimte desgewenst gebruiken als redactielokaal, testruimte, of ontmoetingsplek, en om de verbinding met de stad, kunstenaars en collega's op een alternatieve manier te benaderen en uit te diepen.

Sinds 2019 nodigt Stroom elk jaar drie partijen uit om de tentoonstellingsruimte bij Stroom voor een periode van 4-8 weken in gebruik te nemen. In 2019 werden er presentaties verzorgd door Visual Culture Research Center (Kiev), left gallery (Berlin / online), en Languid Hands (Londen). Voor 2020 hadden we opnieuw drie gasten uitgenodigd, wiens projecten echter geen doorgang konden vinden door de coronamaatregelen.

Random Institute (Zürich) heeft een concept gepresenteerd onder de naam *Social Income*, wat uiteindelijk is afgelast waartoe behalve de pandemie ook inhoudelijke overwegingen een belangrijke rol speelden. Conflictorium (Ahmedabad, India) heeft in 2019 een concept gepresenteerd onder de voorlopige titel *Sit-ins*, over het ritueel samenkomen voor herdenkingen, wat door de corona-maatregelen en reisbeperkingen geen doorgang kon vinden. Een nieuw project met Conflictorium vindt plaats in 2021; The Nest Collective (Nairobi, Kenia) is onder leiding van extern projectleider Ludmila Rodrigues begonnen aan een hybride vorm van *residency*, die in september 2020 begon met tweemaandelijks online meetings. Deze digitale ontmoetingen c.q. uitwisselingen vinden plaats met het Stroom team, organisaties, kunstenaarsinitiatieven, en ontwerpers uit Den Haag en daarbuiten. The Nest Collective richt zich op de verkenning van textielgeschiedenissen, de herkomst van materiaal, erfgoed en de toekomst en is onder meer geïnteresseerd in de veel in Kenia gedragen stoffen van Vlisco die in Nederland worden geproduceerd. We hopen dat de fysieke aanwezigheid van het collectief in 2021 mogelijk zal zijn.

Uncertainty Seminars - US: Care - Maartje Fliervoet, Martín La Roche Contreras, Arefeh Riahi, To See the Inability to See (foto Hani Chladilová, courtesy Stroom Den Haag)

READING RESIDENCY

Ook in 2020 waren we van plan om drie kunstenaars of curatoren uit te nodigen voor een *reading residency* van een maand in onze bibliotheek. We weten dat er een behoefte bij kunstenaars is aan een plek voor herijken, verrijken; een terugtrekken uit het schema van constante productie. Zo'n plek van rust en onbevangen kennisverwerving is essentieel voor de ontwikkeling van de kunstenaar enerzijds. Anderzijds leiden de gesprekken met andere bezoekers en medewerkers tot een belangrijke verrijking van de bibliotheek als kenniscentrum voor hedendaagse kunst en maatschappij.

In 2019 nodigden we curator Renée Mboya (Nairobi, Kenia), kunstenaar Katarina Petrovic (gevestigd in Den Haag), en artistiek directeur Jules Rochielle Sievert (Boston en New York City) uit. Rochielle Sievert's residency leidde in oktober 2020 tot een editie van *Uncertainty Seminars*, die door haar is geprogrammeerd (zie p. 53). Hoewel we fraaie plannen hadden om in 2020 nogmaals drie gasten in Den Haag te begroeten, staken de coronagerelateerde reisbeperkingen daar een stokje voor. De uitnodigingen die gepland waren voor 2020 zijn inmiddels naar 2021 verschoven. We hebben contact met kunstenaar Mladen Miljanovic (Banja Luka, Bosnië en Herzegovina) en curator Meenakshi Thirukode (India).

Uncertainty Seminars - Multispecies (Mis)communication – Missouri Williams, King Lear with Sheep
(foto Naomi Moonlion, courtesy Stroom Den Haag)

De waarde en kracht van twijfel UNCERTAINTY SEMINARS

Uncertainty Seminars is onderdeel van het meerjarenprogramma *Attempts to Read the World (Differently)*, waarin Stroom in samenwerking met kunstenaars, denkers en doeners het begrip onzekerheid als een mogelijke culturele strategie verkent, op een zoekende en intuïtieve wijze naar onze huidige wereld kijkt en nieuwe manieren ontwikkelt om in deze wereld een koers uit te zetten.

In plaats van angst voor het onbekende en het uitbannen van onzekerheden, gaan de *Uncertainty Seminars* uit van de waarde en kracht van de twijfel. Het zijn begrippen die we allemaal herkennen en die juist in de kunst worden gewaardeerd als speculatieve strategieën om onze veranderende wereld te duiden. Ze leiden tot luisteren naar anderen, dingen uitproberen, en het in openheid voelbaar en zichtbaar maken van de ervaringen.

Uncertainty Seminars is het publieksevenement dat als onderdeel van het reflectieve programma *Where is the exhibition?* de diverse programmalijnen verbindt en zich als geanimeerde samenkomsten manifesteert waarin bespiegelingen worden afgewisseld door interactie, en de ruimte van Stroom een speelse transformatie ondergaat.

Creatief, onderhoudend en verrassend

De *Uncertainty Seminars* die we dit jaar tot twee edities moesten beperken, waren beide een succes. De reacties liepen uiteen van creatief, onderhoudend, dynamisch tot verrassend en actueel. De eerste editie, met fysiek aanwezig publiek, werd druk bezocht. De tweede editie organiseerden we vanwege de gedeeltelijke lockdown in hybride vorm: online via een livestream en *on site* bij Stroom met gelimiteerd publiek. Net zoals bij veel van onze culturele collega's was 2020 het jaar dat we door middel van livestream experimenteerden met een andere vorm van publieksbenadering. Absoluut noodzakelijk om contact te houden met ons publiek, maar het vergt ook veel meer voorbereiding en aanzienlijke meerkosten in verband met de inhuur van een technisch team plus apparatuur. Het blijft voorlopig ook nog zoeken naar een balans tussen de vorm en de inhoud van een programma. Online kijkers nemen anders deel aan een programma dan bezoekers in een zaal, waarbij fysieke interactie, toeval en spontaniteit een deel van de ervaring vormen.

In 2020 vonden de volgende twee seminars plaats:

Multispecies (Mis)communication

29 februari 2020

Gesprekken tussen dieren, wezens, planten en jou. Een middag vol screenings, presentaties, banketten, quizzen, dieren-theater en meer.

Op schrikkel-dag 2020 organiseerden we onze laatste grote productie voor de lockdown. Zeven kunstenaars, designers, componisten, en een theatermaker leverden zes bijdragen vooreen goedbezochte en uitverkochte editie, waar in totaal zo'n 100 man publiek bij was.

De inhoud van het programma kwam voort uit het onderzoek dat Stroom in 2018 is gestart met het programma *De Dingen*, over de veranderende verhoudingen tussen

"Saksena voelt de blik van de twee schapen branden. Ik voel met hem mee, en de rest van het publiek ook. Het werk prikkelt in de manier waarop het een steeds breder gedragen bewustzijn van de rol van de mens ten aanzien van alle andere soorten weet aan te stippen. Een overtuigend begin van de dag... De Uncertainty Seminars stelt de kunstenaarspraktijk voor als een die volledig is doortrokken van twijfel. ... De dag wemelt van aandachtige blikken en oprechte antwoorden. ... Twijfel, laat de Uncertainty Seminars namelijk zien, is méér dan gewoon niet kunnen kiezen. In feite gaat de twijfelende, onzekere kunstenaar aan die noodzaak tot keuzes, eenduidige antwoorden en categorieën voorbij. Zijn of haar focus is gericht op wat daadwerkelijk inspireert: open eindes, belangstellende vragen en bescheiden pogingen je in het andere te verplaatsen."
- Marsha Bruinen, 'Hoe belangrijk het is te twijfelen – de inspirerende lessen van Uncertainty Seminars', *Metropolis M*, 10 maart 2020

Uncertainty Seminars - Multispecies (Mis)communication - Adelaide Lala Tam & Kuang-Yi Ku, The New Ultimate Imperial Feast (foto: Naomi Moonlion, courtesy Stroom Den Haag)

mensen, dieren, planten, dingen, machines, en anderen (i.s.m. de Ambassade van de Noordzee).

Met deze editie van *Uncertainty Seminars* richtten we ons op de communicatie met dieren. Is het mogelijk, en zo ja, is het wenselijk? Zo presenteerde Missouri Williams een nieuwe versie van haar performance 'King Lear with Sheep', waarin een theaterregisseur twee schapen om vergiffenis smeekt voor de manier waarop hij de dieren in het verleden behandeld heeft; Marjanne van Helvert las een liefdesbrief voor aan het schip Christopher; Thijs de Zeeuw vertelde over zijn praktijk als ontwerper van dierenverblijven voor dierentuinen; Jenna Sutela liet haar film *nimiia cétii* zien, waarin een fictieve Mars-taal door een computeralgoritme wordt uitgewerkt; Adelaide Lala Tam en Kuang-Yi Ku ontwikkelden een nieuw gerecht voor hun performance *The New Ultimate Imperial Feast*, gebaseerd op het uitsterven van de klassieke Nederlandse paling. James Massiah sloot de dag af met een DJ set van zijn laatste werk.

Met Jenna Sutela, Adelaide Lala Tam & Kuang-Yi Ku, Missouri Williams, Marjanne van Helvert, Thijs de Zeeuw, James Massiah en anderen.

US: Care

25 en 26 september 2020

Samengesteld door kunstenaar/organisator Jules Rochielle Sievert, die vanuit New York live online aanwezig was. Door middel van performatieve acties, gesprekken, workshops en community building sessies, werd onderzocht hoe kunstenaars zich bezighouden met het activeren of ondersteunen van systemen van wederzijdse zorg, waardigheid en respect. Actueel en passend in deze tijd.

Met: Foundation We Are, Louwrien Wijers & Egon Hanfstingl, Marc Allen Herbst (moderator) & Ali Schwartz, We Sell Reality, Maartje Fliervoet, Martín La Roche Contreras & Arefeh Riahi, Karina Zavidova, Natasha Falkov, Matthijs de Bruijne en Cecilia Vallejos, L'Merchie Frazier, Gloretta Baynes, Ngoc Tran Vu & Sean Desiree, Trans Boxing.

Het Srebrenica Monument op Het Plein in Den Haag (foto: collective Bosnian Girl)

SEE YOU IN THE HAGUE

Met het meerjarenprogramma *See You in The Hague* leggen we de focus op de ambitie en werkelijkheid van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. Via tal van grote en kleine projecten worden organisaties en kunstenaars die zich bezighouden met vrede en recht verbonden.

In 2020 hebben we ondanks de beperkingen een tweetal projecten kunnen realiseren en de voorbereidingen getroffen voor het komend jaar waarin we ons vooral zullen richten op de beleving van vrede en recht bij scholieren en jongeren. Dit doen we door een educatief project op scholen, een experimenteel project onder kunstenaars en een kunstwerk in de openbare ruimte. Het is duidelijk dat het onderwerp een bijna oneindige bron van inspiratie is voor kunstenaars van over de hele wereld. Een breed platform zoals *See You in The Hague* dat kunstenaars, partners en publiek samenbrengt, is welkom.

Srebrenica is Nederlandse geschiedenis

11 juli t/m 23 augustus 2020

Srebrenica is Nederlandse geschiedenis is een kunstproject dat geïnitieerd is door Bosnian Girl Collective om aandacht te genereren voor de Srebrenica genocide in 1995. Specifiek vraagt het project aandacht voor de verantwoordelijkheid van Nederland in deze genocide; om de genocide als onderdeel van de Nederlandse geschiedenis op te nemen in de vaderlandse canon en een jaarlijkse herdenking te financieren. Ook vraagt het project nadrukkelijk om erkenning van de verbinding tussen beide landen: Bosnië en Nederland.

Het kunstproject behelste in 2020 de lancering van een online platform en campagne (www.srebrenicaisnederlandsegeschiedenis.nl) en een aantal manifestaties waaronder een tijdelijk monument in de openbare ruimte. Stroom heeft een financiële bijdrage geleverd aan de installatie van het monument en gedurende de zomer een etalage tentoonstelling ingericht waarbij het kunstproject centraal stond.

Het tijdelijke monument bestond uit een serie van 25 portretfoto's van Bosnisch-Nederlandse vrouwen en mannen van 25 jaar oud, gemaakt door fotograaf Robin Puy. Hieraan zijn citaten van de geportretteerden toegevoegd. Het werk toont de kracht van gezamenlijkheid, bepaald door het overgeleverde trauma en de ervaring met een dubbele nationaliteit. De geportretteerden zijn geboren in het jaar van de genocide. Ze zijn een nieuwe generatie die de gedeelde geschiedenis tussen Bosnië en Nederland belichaamt.

Van 11 juli t/m 31 juli 2021 stond het tijdelijke monument op het Plein in Den Haag. Tijdens de herdenking op 11 juli 2020, in aanwezigheid van een belangrijk deel van de Bosnische gemeenschap in Nederland, leden van Dutchbat, en de minister van Defensie, is door de Gemeente Den Haag toegezegd dat er in de stad een Srebrenica monument zal komen. Hiermee is de campagne in een belangrijk deel van haar opzet geslaagd. In september heeft Stroom met een aantal van de directe betrokkenen een eerste verkennend gesprek gevoerd over de waarde, rol en mogelijke invulling van een dergelijke monument (zie hieronder).

Na de zomer is het tijdelijk moment nog op andere plaatsen in Nederland te zien geweest, onder meer aan de kade bij Framer Framed in Amsterdam en bij Kunstfort Vijfhuizen.

Reflecties over de rol van een nieuw monument in de stad van Vrede en Recht. Het Srebrenica Monument

17 september 2020

Ter gelegenheid van de campagne *Srebrenica is Nederlandse geschiedenis* en de aankondiging van een monument voor Srebrenica in Den Haag, organiseerden we tijdens het Just Peace Festival (20 september-24 oktober) een interdisciplinair gesprek. Sprekers en genodigden gingen in op een drietal zaken: de internationaal juridische kwestie van de Nederlandse verantwoordelijkheid, visies op de rol van een monument vanuit de Bosnische gemeenschap, en de rol van kunst in het herdenken. De avond had als doel een verkennend gesprek te voeren waarin inzichten, kennis en ervaring met dit delicate onderwerp werden uitgewisseld. Het programma begon met een introductie door moderator Leila Prnjavorac. Vervolgens waren er vier presentaties en aansluitend gingen de aanwezigen met elkaar in gesprek. De vier presentaties belichtten andere aspecten van het onderwerp en waren bedoeld om de aanwezigen te voeden met uiteenlopende benaderingen van de relatie tussen de Srebrenica genocide en kunst/herdenken. Hierin stond het persoonlijke verhaal - de persoonlijke betrokkenheid met het onderwerp - centraal. Die breedte had als doel om ruimte te creëren voor de complexiteit en de gevoeligheid van dit onderwerp waarin zeer uiteenlopende meningen en ervaringen, een plaats dienen te krijgen. In die opzet is de avond redelijk geslaagd.

De vier presentaties waren van Haags kunstenaar Eliane Bots, Otto Spijkers (hoogleraar internationaal recht aan de Universiteit van Wuhan, China), Erna Rijdsijk (docent militaire ethiek Defensie Academie Breda) en Sabina Tanovic (architect en voortrekker van de werkgroep Srebrenica monument).

Aanwezige experts waren Sefkija Hadziarapovic (overlevende van de Srebrenica genocide), Ama Mustafic (advocate), kunstenaars Elma Cavcic, Peter Koole, Ronald Ophuis en Arno van Roosmalen (directeur Stroom Den Haag). Overige aanwezigen waren directe betrokkenen bij de Srebrenica genocide. Ook deze avond bleek dat hun betrokkenheid, met inachtneming van de diversiteit, groot is en dat zij een centrale rol dienen te krijgen in het proces naar een monument toe. Dit betekent ook dat de adviserende en bemiddelende rol van Stroom en de verantwoordelijkheid van de gemeente heel precies geformuleerd moet worden. Een dergelijk *bottom up* proces is vaak complex en tijdrovend. Het leidt echter wel tot verrassende resultaten met breed draagvlak voor de langere termijn.

ANTROPOLOGIE VAN DE PUBLIEKE RUIMTE

De publieke ruimte is niet alleen één van de speerpunten in het beleid van Stroom, maar ook actueler dan ooit. En dat komt natuurlijk door de pandemie waar we op dit moment mee te maken hebben, en die ons dwingt om zoveel mogelijk thuis te blijven en thuis te werken. Tegelijk voelen we door alle beperkingen juist ook sterk de behoefte om contact te hebben met de ander, niet alleen via Zoom en Teams, maar ook fysiek. Om die ander te kunnen zien, en om tegelijkertijd toch ook een beetje in beweging te blijven, zoeken we *en masse* de natuur op en wandelen we eindeloos in de stad. Soms spontaan, soms geleid door podcasts of apps die ons verleiden tot herontdekking van de stedelijke of natuurlijke omgeving.

Het toegenomen belang van de publieke ruimte vormde voor Stroom de start voor de nieuwe onderzoekslijn *Antropologie van de Publieke Ruimte*. Hiermee richten we ons op de vragen wat publieke ruimte betekent, of die ruimte inderdaad vrij toegankelijk is, en zo ja, onder welke voorwaarden we precies toegang krijgen? Wat zijn die thema's die nu van belang zijn voor de stedelijke omgeving? Wat is de huidige opzet van de publieke ruimte in Den Haag en hoe zit het met ons denken over die ruimte als plek voor ontmoetingen, voor het samenkomen van mensen en ideologieën? Het zijn de vragen van waaruit we een hernieuwde visie willen ontwikkelen op kunst in de publieke ruimte.

In 2020 zijn vanuit *Antropologie van de Publieke Ruimte* twee projecten gestart, namelijk *De Staat van Verzorging* en *Walking Seminars – What are artistic ways to navigate the future of public space in The Hague*. Dit laatste project van onderzoeker Christian Ernten en fotograaf Dirk-Jan Visser zal leiden tot een serie podcasts in juni 2021. Hierover berichten we graag in het volgend jaarverslag.

De Staat van Verzorging

1 november 2020 t/m 18 april 2021

De Staat van Verzorging is een project van kunstenaars Jack Engelbrecht, Koen Kievits, Jakob van Klinken, Mirjam Linschooten en Constanze Schreiber. Zij onderzoeken de inzet van 'groen' in de publieke ruimte.

Groen moet de opwarming van de steden tegengaan en de biodiversiteit verbeteren. Groen moet de beleving van de natuur weer terugbrengen in de stad en mensen een betere leefomgeving bezorgen. Zo start de gemeente Den Haag in 2021 ook met het uitdelen van bomen aan de bewoners van de stad. Maar zijn al die beloftes die via groen worden gedaan wel waar te maken? Hoe staat het eigenlijk met die vergroening en wie zorgt ervoor?

We vroegen aan deze groep jonge kunstenaars om zich over deze vragen te buigen. Vanuit Stroom is Haags kunstenaar Rachel Bacon als coach/adviseur bij het project betrokken. Gefascineerd door het contrast tussen de totstandkoming

"Ik denk dat wij als kunstenaars anders naar dit onderwerp kijken dan als experts...wat ook als voordeel kan werken omdat je er onbevangen naar kunt kijken en kritische vragen kunt stellen. ...ik denk wel dat bepaalde inzichten die wij naar voren brengen kunnen leiden tot verandering. Laten wij dus goed stilstaan bij de beslissingen die wij nemen over groen in de openbare ruimte en de ideeën en aannames die daarachter zitten."

- interview met Mirjam Linschooten door George Vermij, Den Haag Centraal, 7 april 2021

van kleinere plekken groen en grootstedelijk beleid, onderzoeken de kunstenaars hoe grote (bestuurlijke en politieke) ambities zich verhouden tot het straatniveau. De resultaten van het onderzoek zijn online te zien op de website:
www.staatvanverzorging.nl.

OVERIGE ACTIVITEITEN

Naast de hiervoor geschetste activiteiten hebben we in 2020 ook nog activiteiten ontplooid die buiten deze kaders maar wel onder onze verantwoording vallen, zoals de maandelijkse bijeenkomsten van ontwerpers en vormgevers, en een separate presentatie in de tentoonstellingsruimte naar aanleiding van een oproep in de Stroom nieuwsbrief.

Zefir7 / BNO Kring Den Haag

Het ontwerpersplatform Zefir7 is voor Stroom een belangrijke publiekstrekker maar heeft in 2020 een lastig jaar moeten doorstaan. Het platform moet het immers hebben van live presentaties, fysieke ontmoetingen en uitwisselingen, om de constante vernieuwing en interdisciplinariteit in het ontwerpersvak op een tastbare manier over het voetlicht te brengen. Dit jaar vonden er slechts twee avonden live plaats, en vier online. De online avonden trokken aanzienlijk minder publiek, met het gevolg dat de vorm en inhoud bij een voorlopige online presentatie aan een hernieuwde blik moeten worden onderworpen om tot een positiever resultaat te komen. Doorgaans vinden de avonden acht keer per jaar op de derde dinsdag van de maand bij Stroom plaats, waarbij grafisch- en letterontwerp, product design, mode en textiel, interactive media design, audio visual en webdesign aan bod komen. De belangstelling voor de samenwerkingen met wetenschap, muziek, dans, film en performance, is groot. Het zijn met name studenten en docenten van onder meer de KABK, Willem de Kooning, Design Academy, ArteZ, Rietveld en HKU naast de professionele ontwerpers, beeldend kunstenaars en overige belangstellenden. De kleurrijke teasers online die afwisselend door jonge ontwerpers worden gemaakt, maken de aankondigingen verfrissend en uitnodigend. Als co-host deelt Stroom de events van de Zefir7-Facebookpagina (902 volgers) ook op de eigen tijdlijn.

In 2020 vonden de volgende presentaties plaats:

21 januari 2020, Studio Airport & Autobahn
18 februari 2020, Richard Niessen The Palace of Typographic Masonry
21 april 2020, online, Visies op Vormgeving
19 mei 2020, online, Gert Dumbar wordt 80!
15 september 2020, online, Designing Lightness van idee tot boek
20 oktober 2020, online, Foundation We Are

Een Nieuwe Wereld

17 juli t/m 23 augustus 2020

In de eerste maanden waarin het coronavirus de wereld tot stilstand bracht, hebben we het contact met onze relaties op een andere manier geprobeerd te onderhouden en door middel van een wekelijkse nieuwsbrief geïntensiveerd. De nieuwsbrieven werden steeds ingeleid met een persoonlijke introductie van directeur Arno van Roosmalen. In een van de nieuwsbrieven deed hij de volgende oproep: “[...] *Dat we gekende kunst omwille van de*

radicaal veranderde context anders, als nieuw begrijpen en betekenen, is het bewijs dat we inmiddels in een andere wereld leven, dan zoals we die denken te kennen. Ik ben ontzettend benieuwd welke tentoonstelling of welk kunstwerk jij nu – in deze nieuwe wereld – opnieuw zou willen zien. En waarom? Laat het me weten. Ik kan me voorstellen dat het een mooi begin kan zijn van een presentatie in onze entree.”

Deze oproep resulteerde in enkele interessante reacties van Annechien Meier, Janice McNab, Richard Sluijs en Jorrit Paaijmans. Het was aanleiding om de werken waaraan zij refereerden in onze tentoonstellingsruimte te tonen wat een bescheiden maar indringende groepstentoonstelling opleverde. Annechien Meier koos voor *The Storm* van Marjolein van Haasteren; *“een mooi, angstaanjagend beeld en lijkt een tornado in een dreigende maar rustige omgeving. Ik vind het een actueel schilderij in de onzekere tijd waarin we ons nu wereldwijd bevinden.”*

Janice McNab: *“een documentair schilderproject dat ik 20 jaar geleden heb gerealiseerd. In het Chemical Sensitivity Project keek ik naar de levensstijl van mensen die overdreven gevoelig waren geworden voor hedendaagse chemicaliën in hun omgeving en die afgezonderd moesten leven.”*

Jorrit Paaijmans moest denken aan een werk van de kunstenaar Lawrence Malstaf. *“Het beeld riep in 2010 bij mij associaties op met het conserveren van het lichaam, zoals de cryonisten voor ogen hebben. Maar vanuit de huidige tijd bezien, zie ik het als een extreem absurdistisch doorgevoerde manier om je te beschermen tegen de toxic buitenwereld.”*

Richard Slijs: *“uit de vorige crisis kwam mijn ‘Complete Lexicon of Crisis Related Suicides - 2008-2013 / Volume 1’ voort, als waarschuwing (en aanklacht) voor het zelfmoordleed dat zich destijds wereldwijd voltrok.”*

BIBLIOTHEEK

inspirerende perspectieven

De bibliotheek van Stroom is openbaar toegankelijk en als onderzoekscentrum dé broedplek voor inspirerende en nieuwe perspectieven op het gebied van kunst in relatie tot de stedelijke omgeving en actuele, maatschappelijke ontwikkelingen. De omvangrijke collectie boeken en tijdschriften is belangrijk voor kunststudenten, kunstenaars en curatoren uit binnen- en buitenland. Ook ontvangen we vaak mensen die, getriggerd door de presentatie in de etalage of als bezoeker van een tentoonstelling of evenement, nieuwsgierig zijn geworden naar de grote rijkdom aan kennis over hedendaagse kunst en de publieke ruimte.

De collectie bestaat uit publicaties die ons beleid gedurende ons 30-jarig bestaan weerspiegelen, enerzijds door de informatie over ons beleid met betrekking tot kunst in de openbare ruimte, ons programma en - de deelnemende - kunstenaars, anderzijds omdat we de collectie continu verrijken met tal van boeken en artikelen die als voedingsbodem dienen voor ons denken en het artistieke beleid. De verzameling omvat (kunst)theoretische en wetenschappelijke publicaties die diverse perspectieven bieden op actuele - vaak nog sluimerende - ontwikkelingen in de samenleving (op economisch, filosofisch, technologisch, of sociologisch terrein) en die tot nieuwe inzichten en invalshoeken leiden als het gaat om thema's die ook voor veel hedendaagse kunstenaars belangrijk zijn zoals de-kolonisatie, het Antropoceen, klimaat- en milieu-activisme, gendergelijkheid en data-kapitalisme. De scope van de bibliotheek is internationaal, maar uiteraard met veel aandacht voor Den Haag.

De collectie is geordend op thema. Veranderende inzichten en actuele gebeurtenissen en ontwikkelingen maken dat we die ordening soms tussentijds veranderen, accenten verleggen. Bezoekers komen daardoor, en vaak mede dankzij het advies van de bibliothecaris, op voor hen nog onverwachte associaties. Vanwege de beperkende coronamaatregelen moesten we de bibliotheek in het afgelopen jaar voor een lange periode gesloten houden. Zodra het echter was toegestaan konden bezoekers een plekje reserveren en als de bibliotheek te vol dreigde te raken, regelden we elders in het pand ruimte om te studeren. Zo hebben we toch nog tientallen onderzoekers geholpen. En ondanks alle beperkingen hebben we juist ook geprobeerd om ons publiek online van inspirerende boekentips te voorzien. We hebben online via de website en social media de aanwinstenlijsten gedeeld en in de nieuwsbrief steeds enkele opvallende publicaties uitgelicht. De reacties waren enthousiast.

Het afgelopen jaar zijn we een onderzoek gestart naar mogelijkheden om de bibliotheekcatalogus online toegankelijk te maken voor een groter publiek. Naar verwachting zullen we die stap in 2021 voltooien.

"Superboeken! Studenten van de MAHKU zijn ermee bezig: een wandelende eindpresentatie in juni. Ik heb ze [de aanwinstenlijst, sic] maar even gemaild. ...Hopelijk is het mogelijk iets te organiseren zodat ze wat kunnen inzien."
- docent Utrecht Graduate School of Visual Art and Design

Uncertainty Seminars - US: Care - Foundation We Are (foto Hani Chladilová, courtesy Stroom Den Haag)

PUBLIEK EN BEREIK

adviseren, ondersteunen en verbinden

COMMUNICATIE

Positionering

Stroom Den Haag verbindt kunst, stad en samenleving. We doen dat met een open blik naar de samenleving, en onderscheiden ons binnen het kunstenveld door een hybride takenpakket en een ambitieuze programmering waarmee we een verdiepend aanbod van tentoonstellingen, projecten en presentaties realiseren, voor een breed en divers publiek. We streven naar een prominente rol voor kunst en cultuur die van toegevoegde waarde is voor het vestigingsklimaat in Den Haag en bijdraagt aan het internationale culturele profiel van de stad. Stroom ontplooit met lokale en nationale partners tal van educatieve activiteiten voor jong en oud, binnen en buiten het kunstenveld. Met een eigen boekwinkel en een eigen bibliotheek is er continu cultureel aanbod.

In de afgelopen 30 jaar heeft Stroom door haar activerende en agenderende rol lokale, nationale en internationale betekenis verworven. Met indringende programma's als *Foodprint* en *The Congo Tribunal*, met aandacht voor *Black Lives Matter* of voor digitale kunst. Hôe agenderend we zijn bleek het afgelopen jaar. Zo zijn we enkele jaren geleden al met een experimenteel programma gestart omdat we de consequenties van onze missie – het verwezenlijken van de maatschappelijke potentie van kunst – willen herijken. Als presentatie-instelling willen we vanuit een meer fluïde en open frame naar de positie van kunst in de samenleving kijken. En met andere waarden, werkwijzen en methoden ruimte creëren voor nieuwe en verrijkende inzichten. Die noodzaak vond bijval bij onze subsidiegevers. Onderdeel van dit experimentele programma zijn de *Uncertainty Seminars*; events waarbij we twijfel en aarzeling als creatieve strategie verkennen om onze veranderende wereld te duiden. Idee en werkelijkheid kwamen in het afgelopen jaar met een ongekend harde klap bij elkaar.

Die werkelijkheid doorkruiste ook veel van de voorgenomen plannen. De deuren moesten gesloten blijven, kunstenaars waar we al verregaande afspraken mee hadden gemaakt voor atelierbezoeken, tentoonstellingen of andere events mochten we niet meer ontvangen. Het duurde ook even voordat de realiteit indaalde. Geen studenten meer in de bibliotheek, geen belangstellenden in de boekwinkel, geen bezoekers meer voor presentaties, geen scholieren meer om *face-to-face* te enthousiasmeren en geen fysieke samenkomsten meer met culturele collega's om mee te sparren.

Van on site naar online

En dán zie je waar een organisatie als Stroom om draait. Adviseren, ondersteunen en verbinden zit in ons DNA. Cultuur in tijden van corona betekent ook zoeken naar nieuwe oplossingen en het steunen van nieuwe ideeën. Voor de kunstenaars ontwikkelden we de *Stroom Promise* (zie p. 18), zorgden we voor virtuele atelierbezoeken en grepen we de kans om foto's van deze buitengewone tijd in samenwerking met het Haags Historisch

Museum en het Gemeentearchief via de tentoonstelling *Capturing Corona* voor een breed publiek te ontsluiten.

De lockdown was ook de gelegenheid om de persoonlijke band met onze achterban verder aan te halen. *“We zijn geïnteresseerd hoe het met je gaat. Wie wil er met ons wandelen?”* Dat was het relatief eenvoudige idee achter de *Summer Strolls*. Geen agenda, geen uitgekookte wandelroute, maar wel een oprechte interesse in de leefwereld van onze relaties. Wij nodigden lezers van onze nieuwsbrief, website en sociale media uit voor één-op-één lunchwandelingen met medewerkers van Stroom. Zonder te weten met wie ze gingen wandelen, trokken er iedere vrijdag in juli tweetallen samen op uit. In totaal gingen acht medewerkers van Stroom op pad met 19 kunstenaars, schrijvers, beleidsmakers, en andere geïnteresseerden uit Den Haag, maar óók van verder weg. Het zijn contacten die stand blijven houden.

Zoals veel van onze culturele collega's gingen we in 2020 nog verder online, verbreedden ons publiek door toenemend gebruik van socials en banners, en met succes (zie ook de cijfers op p. 71). We verhoogden ook de frequentie van onze nieuwsbrieven waarin we onze relaties zoveel mogelijk bleven informeren en verbinden. De verandering van *on site* naar online is organisatie-technisch al een hele uitdaging, maar de consequenties voor het programma zijn nog ingrijpend. In het afgelopen jaar hebben we geworsteld met het experimentele karakter van het programma enerzijds, en met de veranderende eisen en de beperkingen om bepaalde activiteiten voldoende bij het publiek te laten landen. Stroom doelt met veel van haar activiteiten op een betrokken en interactief publiek waarbij we niet alleen zenden maar waarbij juist het deelnemen, de ontmoeting, het gesprek van belang zijn. Het evenwicht tussen vorm en inhoud vraagt ervaring. Een camera en een microfoon opstellen doet daarbij niet altijd recht aan de energie en zeggingskracht van een event.

Hosting, ontvangsten en netwerken

We begonnen het jaar goed - in samenzijn en hoopvol - met de collectieve *Nieuwjaarsborrel* die we op maandag 13 januari bij The Grey Space in the Middle organiseerden. Het is een zeer welkom en bijzonder moment waarbij het persoonlijke contact met het Haagse kunstenveld centraal staat, we het nieuwe jaar gezamenlijk en feestelijk inluiden, elkaar zien en spreken, mooie successen wensen, en beseffen hoe betekenisvol ieders bijdrage is aan het bloeiende en energieke kunstklimaat in onze stad en daarbuiten. Met ruim 450 gasten was de avond een groot succes, mede dankzij de introductie van directeur Arno van Roosmalen, een interactieve bijdrage van Simone Zeefuik, een dansoptreden door DeeDee kids o.l.v. Deborah Cameron, dj sets verzorgd door Nadine Stijns & Sidney Rahimtoola, en de pakkende uitnodiging gemaakt door Viktor Hachmang. De belangstelling om aan deze gezamenlijke actie deel te nemen was groter dan ooit. Behalve Stroom deden mee: HOK gallery, Parts Project Space, Sis Josip Galerie,iii, West Den Haag, The Grey Space in the Middle, De Besturing, ANNASTATE, Haagse Kunstkring, Hoogtij, Stichting Ruimtevaart, Dürst Britt & Mayhew, Kunstmuseum Den Haag, Jegens & Tevens, Grafische Werkplaats, KABK, Baracca, Page Not Found, Maakhaven, 1646 project space, Locatie Z, West End, Billytown, Heden, Quartair, See Lab, Electriciteitsfabriek, Helicopter, Nest, The Hague Contemporary.

Het mag duidelijk zijn dat de pandemie, die zich na deze feestelijke aftrap verspreidde, de ontvangst van publieksgroepen ernstig belemmerde. Geplande activiteiten en projecten moesten

“Wat een goed initiatief! Past helemaal bij deze tijd.... veel belangrijker dan al die likes en followers, moeten jullie echt doorzetten.”

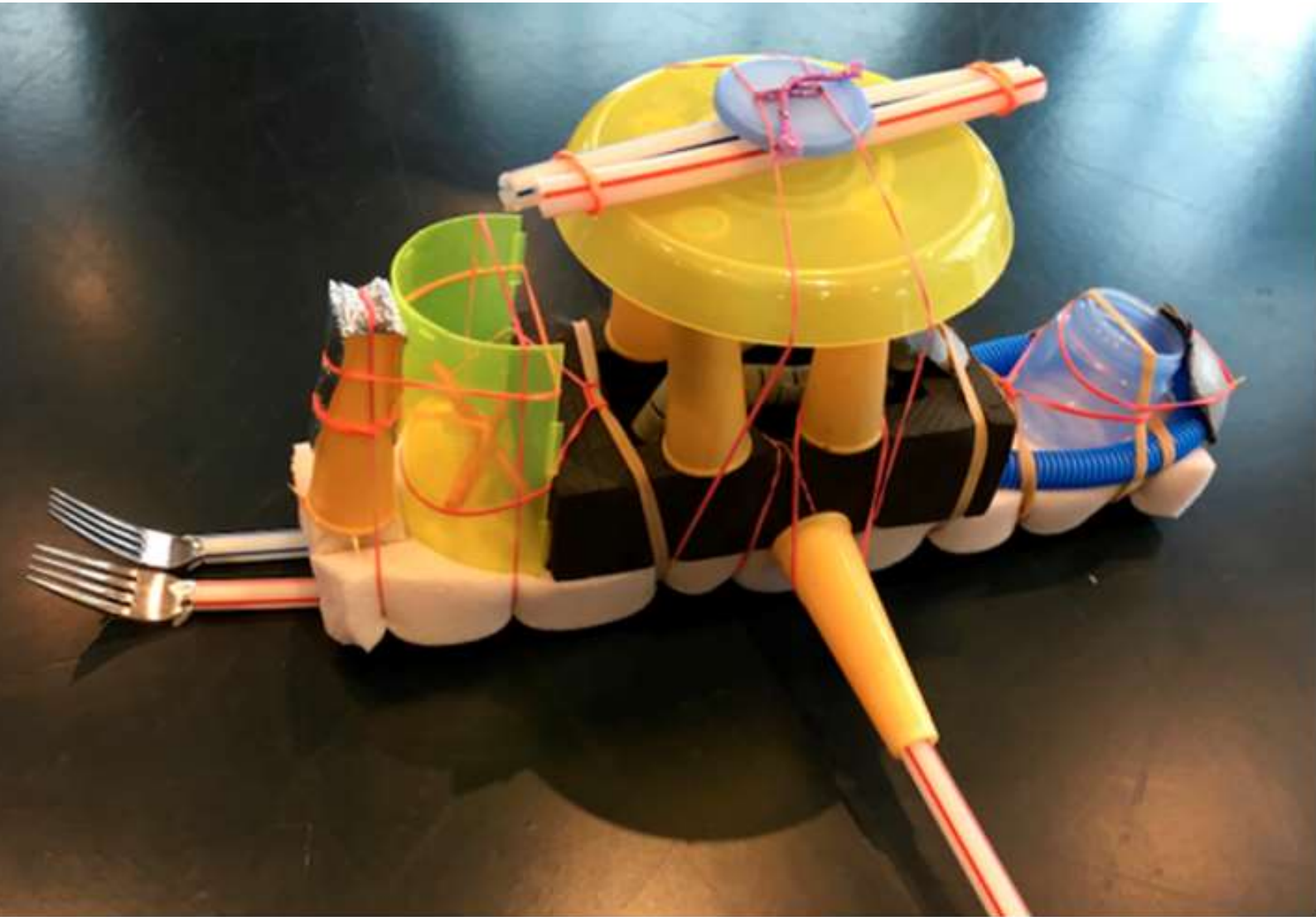
“Het was superleuk; we hebben anderhalf uur gelopen naar de Scheveningse bosjes, en we hebben het gehad over klimaatverandering, de toekomst van plastic, het einde van het leven en begraven worden, de mode-industrie, onbetaalde stages en een aankomende residentie in Utrecht. Oh en we hebben een bij gered van de vertrappingsdood!”
– deelnemers *Summer Strolls*

immers worden uitgesteld, gecancelled of online worden georganiseerd. Zelfs de vaste bezoekers en vluchtige voorbijgangers voor de boekwinkel konden niet meer terecht bij Stroom. Bij aanvang van het jaar was de boekwinkel net weer geïnstalleerd; vanaf de straatkant zichtbaar, groter en uitnodigend voor een breed publiek. Het assortiment variërend van kunstpublicaties tot *must read* klassiekers, van politiek tot proza. Met thema's die aansluiten bij ons programma en waarmee we inspiratie bieden ten behoeve van een open samenleving. In 2020 werden we tussen alle lockdowns en met inachtneming van de coronamaatregelen gevraagd om presentaties en projecten te hosten zoals *Mapping the Uncertainty of Warfare*, een initiatief van KABK studenten Kirsten Bosma & Anastasija Kiake; studenten te ontvangen o.l.v. kunstenaar en gastdocent Antonis Pitas; en de introductieweek van de eerstejaars studenten Graphic Design bij ons te organiseren.

De KABK zag zich genoodzaakt om de studenten in kleinere groepen en op verschillende locaties onder te brengen. Behalve de studentenontvangsten konden ook publieke lunchpresentaties doorgaan, zoals die van curator Artemis Potamianou van Platform Projects Athene, en Jacob Fabricius, artistiek directeur Kunsthall Aarhus Denemarken.

The Hague Contemporary heeft nog steeds een tijdelijke werkplek in onze flexruimte, ook al werd het gebruik ervan door de lockdown beperkt. Een welkome ervaring ontstond toen Stroom als aanmeld-, verzamel- en vertrekpunt functioneerde tijdens het *Art Weekend* (10 t/m 12 september) dat The Hague Contemporary in connectie met de *KABK Graduation Show* organiseerde.

En juist door de beperkende maatregelen kwamen we ook in contact met nieuwe partners en nieuw publiek. Het *AltVisions Festival* dat van 3 t/m 6 september 2020 bij ons plaatsvond, verdient daarbij extra aandacht. Het festival bracht wetenschappers, praktijkdeskundigen en kunstenaars bij elkaar om een tijdelijk platform te creëren voor gemeenschappelijkheid en uitwisseling van diverse visies en praktijken in het streven naar een inclusieve, vreedzame en veerkrachtige toekomst.

Workshops *Ling Zhi Helicopters* door Carolien Adriaansche (foto's courtesy de kunstenaar)

EDUCATIE EN PARTICIPATIE

In feite hebben alle tentoonstellingen, ontvangsten, rondleidingen, lezingen, workshops, expertmeetings, excursies en overige activiteiten die we organiseren een educatief karakter. Ze zijn er voor iedereen die in het thema geïnteresseerd is.

Door kunst en cultuur te ervaren, leren we kritisch te reflecteren op gebeurtenissen om ons heen, onszelf en anderen, en worden we gestimuleerd buiten onze eigen opvattingen te denken en een wereldbeeld te creëren dat rekening houdt met onderlinge verschillen en meerstemmigheid. Dat is onze overtuiging en heeft de praktijk ons ook bewezen.

Het is daarom te betreuren dat de educatieve en participatieve projecten, en de samenwerking met scholen en instellingen als CultuurSchakel en IMC Weekendschool dit jaar praktisch gezien, in de kiem zijn gesmoord. Scholen sloten, lessen vonden overwegend online plaats, prioriteit werd gegeven aan vakken die een must zijn, zoals taal, rekenen, aardrijkskunde en maatschappijleer, waardoor de lessen culturele & kunstzinnige vorming in het gedrang kwamen. Voor Stroom is dat ingrijpend omdat ons educatieve aanbod niet op zichzelf staat maar inhoudelijk gekoppeld is aan het programma en de relatie met de stad. Die verbinding vinden we essentieel om aan de reflectie op de thema's een meerwaarde te geven. Een voorbeeld is de workshop in verband met de *Ling Zhi Helicopters*. In aanloop naar de onthulling op 4 oktober 2020 (zie p. 41) organiseerde 'afvaljuf' en kunstenaar Carolien Adriaansche in de bibliotheek in Leidschenveen-Ypenburg, een geslaagde workshop voor kinderen die resulteerde in de meest fantasierijke objecten.

Verder moesten we de plannen voor dit jaar herzien, uitstellen of cancelen en mag 2020 t.a.v. de educatieve activiteiten gerust een mager jaar worden genoemd.

Primair en Voortgezet Onderwijs

Het mag duidelijk zijn dat het plezier van de verbeelding en creativiteit leiden tot een groter zelfbewustzijn en zelfstandigheid. We vinden het belangrijk om die ervaring ook aan kinderen mee te geven en richten ons daarom al langere tijd op de ontwikkeling van workshops en lessenreeksen voor het Primair en Voortgezet Onderwijs. Onderdeel daarvan is Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH) dat uit een modulaire opzet van lespakketten bestaat waarbij relaties worden gelegd met het onderwijs in andere domeinen. Het aanbod van Stroom bestaat uit *De Beeldengalerij*, dat begeleid wordt door een instructieve digitale lesbrief opgezet door kunstenaar Ingrid Mol, en *Achter de Schermen*, respectievelijk verbonden aan onze domeinen Kunst in de Openbare Ruimte en het Voorwaardenscheppend Beleid.

In januari bezochten leerlingen en docenten van VCL *De Beeldengalerij* onder begeleiding van kunstenaar Wieke Terpstra en Stroom, waarbij de leerlingen een door hen gekozen favoriete beeld filmden en elkaar over de keuze interviewden.

Achter de schermen biedt een kijkje in de keuken. Door atelierbezoek, de kennismaking met de kunstenaar op diens werkplek en het maakproces, wordt de kunstenaarspraktijk opeens tastbaar. Het bezoek is interactief en biedt de leerlingen naast inspiratie ook de mogelijkheid hun eigen talenten te ontdekken.

Een ander onderdeel van COH zijn inspiratielessen door kunstenaars in de klas (KIK), waaraan we inhoudelijk bijdragen

door kunstenaars aan te wijzen die in staat zijn deze op maat te verzorgen inspiratielessen, bevoegen en inspirerend te geven. De uitvoering van COH wordt verzorgd door CultuurSchakel, die een verbindende rol vervult tussen de scholen en aanbieders en met wie we in de loop van de jaren een onmisbare en intensieve relatie hebben ontwikkeld. De diverse op maat gemaakte en gevarieerde leerlijnen slaan goed aan, met uitzondering van dit door de pandemie gemankeerde jaar 2020.

Vruchtbaar en leerrijk

Scholen kunnen Stroom vanzelfsprekend ook op eigen initiatief benaderen voor een project of workshop.

Daarvan zijn Maris College Belgisch Park, Veurs Lyceum en IMC Weekendschool treffende voorbeelden. Met deze scholen hebben we een waardevolle band ontwikkeld. Bij het Maris College gaat het vaak om een project op maat dat onder begeleiding van diverse kunstenaars met de leerlingen op school en buitenschools wordt uitgevoerd. Daarnaast vindt de school atelierbezoek zoals d.m.v. *Achter de schermen*, ook inspirerend.

Het Veurs Lyceum laat jaarlijks door leerlingen van 4-HAVO en -VWO de 'waarde van kunst' onderzoeken waarmee ze extra studiepunten behalen. De betrokken docenten merken dat de discussie over die waarden voor de leerlingen actueel is en dat er gefundeerde meningen naar voren worden gebracht.

Bij de IMC Weekendschool gaan kinderen uit sociaal-economisch kwetsbare wijken vanaf groep 7 tot en met de brugklas op zondag naar school. Onder begeleiding van professionals krijgen ze les in kunst, journalistiek, sterrenkunde, geneeskunde, recht, psychologie, film en meer. Dit jaar introduceerde IMC Weekendschool 'woordkunst' als nieuw vak. Het is een combinatie tussen de vakken taal & poezie en beeldende kunst. In september 2020 verzorgde Melissa Cruz de workshop 'Antropomorfisme'.

Het aantal van ruim veertig leerlingen dat de IMC Weekendschool bezoekt werd dit jaar coronaproof opgedeeld in kleinere groepjes. Dat vergde een andere organisatie en de betrokkenheid van een groter aantal docenten dan anders het geval zou zijn. Daar staat tegenover dat de concentratie bij een kleine groep groter bleek te zijn.

Ook deze mogelijkheid tot samenwerking is dit jaar praktisch stil komen te liggen.

Stroom School

De Stroom School is de noemer voor het randprogramma van lezingen, workshops en debatten dat met de tentoonstellingen verbonden is. Helaas zijn alle activiteiten door de pandemie niet doorgegaan.

Community of Practice

De Community of Practice (CoP) is onderdeel van de Stroom School. Het gaat in dit verband om een samengestelde groep personen die vanuit een gedeelde interesse, verschillende achtergronden en praktijken, bij de tentoonstellingen worden betrokken met het doel de groep aan het thema te verbinden. Zo beoogt de CoP andere publieksgroepen te activeren en indien mogelijk activiteiten te initiëren en te organiseren, die vervolgens door Stroom worden gefaciliteerd.

STROOM ONLINE

**ruim 206.000 bezoeken (sessies) op de diverse websites
meer dan 5450 contacten (bijna 4200 willen de nieuwsbrief)
ruim 12.000 Facebook volgers
circa 6200 volgers op Instagram**

Stroom beheert drie websites (*stroom.nl*, *haagsekunstenaars.nl* (en de Engelse versie *thehagueartists.nl*) en *uncertainty.stroom.nl*. Daarnaast houden we ook de website *atelierantwoord.nl* in de lucht en geldt het Foodprintblog nog steeds als online archief. We zijn verder zeer actief op Facebook en Instagram en gebruiken Vimeo en YouTube om eigen filmmateriaal te uploaden en uit te zetten. We hebben dit jaar bovendien voor het eerst ons YouTube-kanaal ingezet voor het live-streamen van events, zoals *US: Care* en *Het Srebrenica Monument*.

De website *stroom.nl* werd in 2020 bijzonder vaak geraadpleegd. Er waren ruim 158.000 sessies (tegenover 104.000 in 2019), waarvan 32% via Google Ads Grant advertenties. Alle websites van Stroom samen werden in 2020 in totaal door bijna 167.000 bezoekers bezocht.

Facebook dwingt ons steeds nadrukkelijker advertentiegelden in te zetten om de zichtbaarheid van events te waarborgen. De koppeling met andere platforms zoals Eventbrite, LinkedIn en Instagram is tegenwoordig standaard. Om het publieksbereik verder te vergroten geven we partners en participerende kunstenaars ook regelmatig toegang tot onze social kanalen. Zo was er een overname van Foundation We Are tijdens *US: Care* om parallel aan de YouTube live stream een Facebook live-uitzending te verzorgen.

In 2020 hebben we op social media extra veel aandacht besteed aan Haagse kunstenaars en dat werd door online bezoekers ook gewaardeerd. Ook de wekelijkse posts over hoogtepunten uit de geschiedenis van 30 jaar Stroom waren erg succesvol.

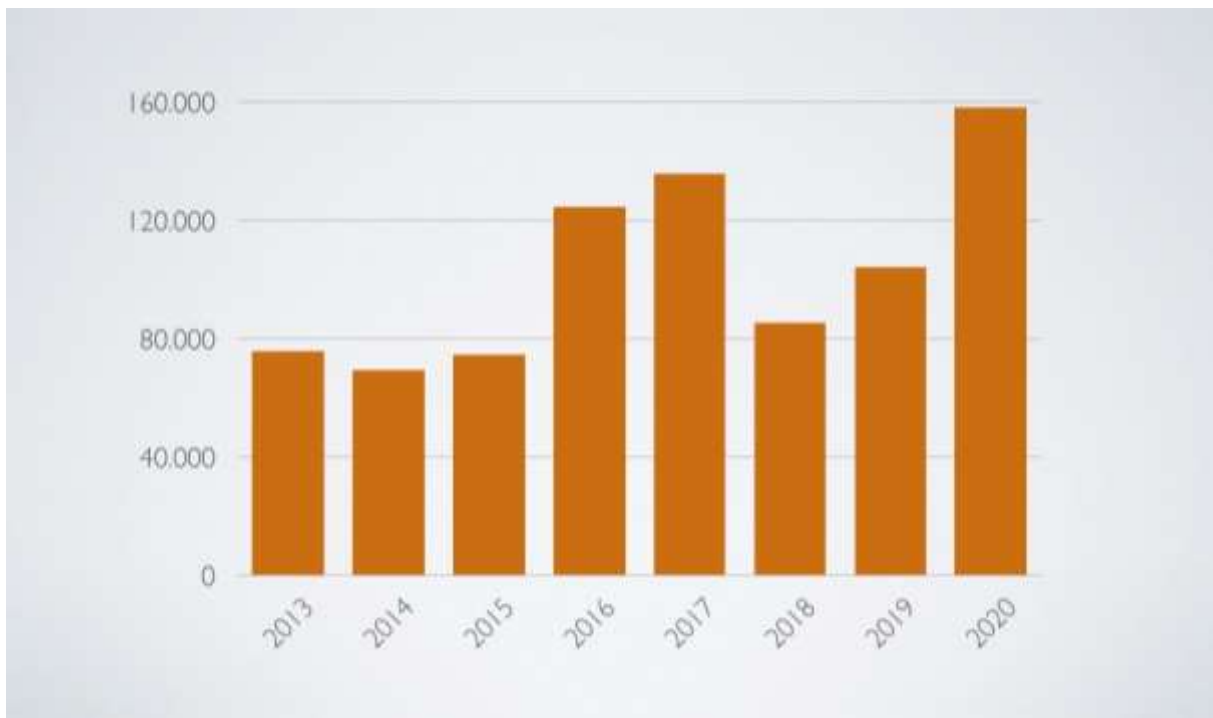
Stroom Den Haag website

stroom.nl

Op de website van Stroom is alle inhoudelijk informatie over de organisatie te vinden, plus het volledige publieksprogramma, de projecten van kunst in de openbare ruimte, de door Stroom uitgegeven publicaties (ook online te bestellen), het educatie-aanbod en het stimulerend beleid voor Haagse kunstenaars (waaronder ook subsidies en ateliers). Het uitgebreide archief gaat 30 jaar terug tot 1990, het jaar waarin Stroom werd opgericht.

In 2020 hebben we een aantal speciale pagina's aangemaakt, waaronder: 'Coronavirus Crisis Hulp', een verzameling tips en acties die kunstenaars en zzp'ers in de culturele en creatieve sector mede kunnen helpen tijdens de Coronavirus Crisis; en 'Stroom Quarantaine Tips', culturele en andere inspirerende tips.

In 2020 werd de Stroom website door 130.532 bezoekers geraadpleegd (het aantal unieke bezoekers was 128.033). Dit is een grote stijging ten opzichte van 2019 (toen we 104.376 bezoekers hadden). In totaal waren er 158.209 sessies en werden er 268.089 pagina's weergegeven. Een absolute piek in de bezoekersaantallen (meer dan 2000 bezoekers) was merkbaar op 31 oktober, de dag

Jaarlijkse bezoekers voor de Stroom website tussen 2013-2020

Google Ads bezoekers 2019-2020

van het NRC-artikel over grensoverschrijdend gedrag in de kunstwereld.

De bezoekers van de Stroom website kwamen in 2020 voornamelijk uit Nederland (32%), het Verenigd Koninkrijk (32%) en USA (26%). De verhouding man-vrouw is ongeveer 50-50. Qua leeftijd is de categorie 25-34 jaar (28%) het best vertegenwoordigd. De technisch verouderde website willen we zo snel mogelijk vernieuwen.

Sinds enige jaren heeft Stroom een Google Ads Grant die verbonden is aan de domeinnaam *stroom.nl*. Hiermee kunnen we per jaar circa 100.000 dollar uitgeven aan zoekwoorden waarmee het publiek naar de website van Stroom wordt geleid. Dit Google Ads account wordt extern beheerd door het bureau INTK. In 2020 kwam gemiddeld 32% van de online bezoekers via een Google Ad op de Stroom website terecht. De Google advertenties werden dit jaar 438.370 maal vertoond en ruim 51.980 keer leverde dat een klik naar de website op. Het doorklikpercentage (CTR) van het account was 12%. Google kijkt naar het CTR om de kwaliteit van de bezoekers te waarborgen. Ze eisen minimaal een CTR van 5%. Daar zitten we dus ruim boven. Dit betekent dat de advertenties getoond worden aan mensen voor wie ze ook relevant zijn. Stroom kan worden gevonden via 1.385 zoekwoorden en 452 verschillende advertenties, die op een maandelijkse basis worden aangepast. In 2020 hebben we daardoor 88.665 dollar van onze Google Ad Grant 'uitgegeven'.

Stroom nieuwsbrief

De Stroom nieuwsbrief is in dit corona-jaar 2020 ruim en actief ingezet om het (vaak lange periodes fysiek afwezige) publiek te informeren. In 2020 hebben we 23 keer een tweetalige nieuwsbrief (Nederlands en Engels) verstuurd aan gemiddeld 4.200 abonnees. De nieuwsbrief bevatte dit jaar steeds terugkerende elementen: bovenaan een persoonlijke column (vaak door de directeur, soms door gastschrijvers), gevolgd door vaste items als Kunst in de Openbare Ruimte, Haagse Kunstenaar in de Spotlight, een drietal 'Quarantaine Tips' (waarvoor lezers ook zelf suggesties kunnen insturen), de resultaten van de *Stroom Promise* en de rubriek 'How Are You'. Dit alles aangevuld met items over het lopende programma, andere activiteiten en statements. Volgens de statistieken van Mailchimp werden de Stroom nieuwsbrieven met circa 40% bovengemiddeld geopend.

Stroom op Facebook

facebook.com/stroomdenhaag

De Stroom Facebook pagina had eind van het jaar 11.171 volgers, ongeveer 1000 meer dan vorig jaar. Ondanks dat is de zichtbaarheid van onze posts helaas maar beperkt, omdat Facebook voorrang geeft aan die van persoonlijke accounts en familieberichten. Business pages worden geacht te betalen. Voor events hebben we daarom steeds geld vrijgemaakt om ze extra te promoten, afgestemd op een specifieke locatie en/of doelgroep. Ons publiek bestaat voor 61% uit vrouwen en 36% uit mannen. Daarvan is het merendeel tussen 25-34 jaar en komt ongeveer de helft uit Nederland.

Stroom op Instagram

@stroom_den_haag

Het Stroom Instagram account groeit nog steeds gestaag. Het aantal volgers stond eind 2020 op 6190 (bijna 2500 meer dan vorig jaar). De populairste Instagram posts dit jaar waren foto's in het

kader van 30 jaar Stroom, zoals die van Antony Gormley's *Field* en Michael Lin's *Tulpenvloer* in het stadhuis. Ook de posts over de Haagse kunstenaars die elke week werden uitgelicht op haagsekunstenaars.nl en de *Stroom Promise* resultaten deden het uitstekend.

Stroom op YouTube en Vimeo

[YouTube.com/stroomdenhaag](https://www.youtube.com/stroomdenhaag) en [vimeo.com/stroomdenhaag](https://www.vimeo.com/stroomdenhaag)

Op onze Vimeo en YouTube-kanalen plaatsten we dit jaar clips zoals *Cultuur is noodzaak* over de nieuwe opstelling van *De Beeldengalerij* door de Haagse Raad van Kinderen. We hebben ons YouTube account dit jaar voor het eerst ook ingezet om twee events te live streamen: *US: Care* en het gesprek over *Het Srebrenica Monument*.

De meest bekeken video's op YouTube in 2020 zijn: *City Pig* (640 keer); *US: Care day 1* (421 keer) en *Het Srebrenica Monument* (247 keer). Het meest bekeken op Vimeo zijn: *Ling Zhi Helicopters* (359 keer) en de promotieclip *Welcome to Stroom Den Haag* (272 keer). In totaal werd er in dit jaar ruim 4.750 keer naar een video op een van beide kanalen gekeken.

Platform Haagse kunstenaars

haagsekunstenaars.nl / thehagueartists.nl

Het platform voor professionele Haagse kunstenaars die bij Stroom staan ingeschreven werd in 2019 gelanceerd. Dit jaar werd het systeem verder ontwikkeld. De portfolio's en cv's op de site worden door de Haagse kunstenaars zelf bijgehouden. Het platform heeft ook een Engelstalige versie (met eigen URL), waardoor Haagse kunstenaars ook voor niet-Nederlandstalige bezoekers vindbaar zijn. Op de homepage wordt elke week een specifieke kunstenaar of groep kunstenaars uitgelicht. Ook kunnen bezoekers een persoonlijke selectielijst samenstellen en doorsturen. De website is ingericht om te worden geraadpleegd door een breed publiek van belangstellende burgers, tentoonstellingsmakers, opdrachtgevers, kunstenaars, galeriehouders, en de adviescommissies en medewerkers van Stroom.

Eind 2020 waren er op de site de profielen van bijna 1100 Haagse kunstenaars te zien met 12.465 werken. In 2020 werd de website 44.816 keer bezocht, het aantal unieke bezoekers was 32.351, en het aantal paginaweergaves was 107.751. De bezoekcijfers vertonen helaas geen stijging ten opzichte van 2019. De bezoekers kwamen voornamelijk uit Nederland (83%), gevolgd door USA, België en China. Bij de steden staat Den Haag bovenaan (27%), gevolgd door Amsterdam (13%) en Rotterdam (5%). De verhouding tussen de geslachten is: 56% vrouw en 44% man. Wanneer we kijken naar leeftijd zien we dat de categorie 65+ het best vertegenwoordigd is met 25%, kort daarop gevolgd door 25-34 jaar (22%).

Uncertainty Seminars website

uncertainty.stroom.nl

In 2019 is speciaal voor *Uncertainty Seminars* een website opgezet, gebouwd door The Rodina (ook de ontwerpers van de visuele identiteit van deze programmalijn). De website biedt uitgebreide informatie over het programma en de deelnemers. In 2020 werd de *uncertainty* website door 928 bezoekers geraadpleegd (het aantal unieke bezoekers was 920). In totaal waren er 1250 sessies en werden er 3.036 pagina's weergegeven. We zijn van plan om in 2021 enkele technische aanpassingen te laten uitvoeren en deze

site actiever in te zetten ten behoeve van de zichtbaarheid van het programma.

AtelierAntwoord

atelierantwoord.nl

Een database vol nuttige en praktische informatie voor ateliergebruikers en -beheerders, en dringend aan vernieuwing toe.

Capturing Corona - Sandra Uittenbogaart, *Roaring Twenties*, 2020 (foto: courtesy de kunstenaar)

STROOM IN HET NIEUWS 2020

In 2020 stond Stroom nationaal en internationaal in het nieuws. Ten eerste kregen we veel aandacht voor de activiteiten die we ontwikkelden in verband met de coronacrisis zoals de *Stroom Promise* subsidie en de tentoonstelling *Capturing Corona*. De levendige interesse voor kunst in de openbare ruimte zorgde ook voor extra aandacht voor het *Hemels Gewelf* van James Turrell en *De Beeldengalerij* in de Haagse binnenstad. Daarnaast bleef de onthulling van het opzienbarende kunstwerk *Ling Zhi Helicopters* van Huang Yong Ping, met grote artikelen in NRC Handelsblad, de Telegraaf, Den Haag Centraal en AD Haagsche Courant niet onopgemerkt.

Het afgelopen jaar kwam Stroom echter ook in het nieuws vanwege een indringend en confronterend artikel in NRC Handelsblad. Het onderzoek van Lucette ter Borg en Carola Houtekamer naar seksueel wangedrag van een Haags kunstenaar zorgde voor een grote mediastorm over ongepast gedrag binnen de Nederlandse kunstwereld.

JANUARI

Ouborg Prijs: Jeroen Eisinga en de maatschappelijke ladder

Jegens & Tevens
Frits Dijcks
31 januari

FEBRUARI

Atelierbezoeken: Il centro culturale Stroom a L'Aia propone una conferenza sul mondo dell'arte

+31MAG.nl
19 februari

MAART

Uncertainty Seminars: Hoe belangrijk het is te twijfelen – de inspirerende lessen van

Metropolis M
Marsha Bruinen
10 maart

Ouborg Prijs: Eisinga, Jeroen / De maatschappelijke ladder

NBD Biblion
Han Kobes
11 maart

APRIL

Ouborg Prijs: De maatschappelijke ladder

Metropolis M #2
Domeniek Ruyters
April

KOR: Hemels Gewelf: Wandelen in Den Haag door natuur, parken, bos, duinen, landgoederen en strand!

Travel around with me
Henriëtte Bokslag
9 april

Atelierbeleid: Waar te wonen en te werken? - Joram Kraaijeveld over het krimpemde atelieraanbod

Metropolis M
Domeniek Ruyters
16 april

Stroom Promise: Stroom Den Haag leegt zijn jubileumpotje voor kunstenaars met goede ideeën

Algemeen Dagblad
Nico Heemelaar
21 april

Stroom Promise: De Stroom Promise: tijdelijke regeling kunstenaars

Dagblad 070
21 april

Stroom Promise: Een belofte van kunstcentrum Stroom (interview met Arno van Roosmalen)

Den Haag Centraal
Herman Rosenberg
23 april

MEI

Stroom Promise: Kunstenaarsduo verlegt werkerterrein naar verlate stad

De Posthoorn
8 mei

Stroom Promise: Topp & Dubio op straat

Trendbeheer
Jeroen Bosch
12 mei

Stroom Promise: In a Street

chmkoome's blog
Kees Koomen
12 mei

Stroom Promise: Crisiskunst of kunst in crisis

Jegens & Tevens
de redactie
14 mei

Stroom Promise: Tussen einde en begin #40: Topp & Dubio

Villa La Repubblica
Bertus Pieters
15 mei

Stroom Promise: Art in corona times 4. Topp & Dubio in a Street, The Hague

Villa Next Door
Bertus Pieters
15 mei

Stroom Promise: Zoekende kunstenaars in lege straten op abriposters

Den Haag Centraal
Frans van Hilten
23 mei

JUNI

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Minsook Kang
Jegens en Tevens
Indra Devriendt
16 juni

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Gabey Tjon a Tham
Jegens & Tevens
Cathleen Owens
22 juni

Stroom Promise: Juist nu kan het straatbeeld anders

Hard//hoofd
Sophie van Lawick van Pabst
23 juni

78

Atelierbeleid: Het atelierbeleid in tijden van corona

Metropolis M
Roel Griffioen
25 juni

Ondertussen: Zingen in de Escape Room

Jegens & Tevens
Frits Dijcks
25 juni

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Brigitte Louter
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
30 juni

JULI

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Sona Stepanyan

Jegens & Tevens
Frits Dijcks
6 juli

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Eline Benjaminsen
Jegens & Tevens
Indra Devriendt
9 juli

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Margarita Osipian

Jegens & Tevens
Cathleen Owens
16 juli

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Kim David Bots
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
21 juli

KOR: 6x de mooiste plekken om te picknicken

NS Nieuwsbrief
de redactie
26 juli

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist

Márton Kabai
Jegens & Tevens
Cathleen Owens
28 juli

KOR: Verborgene parels, echte eyeopeners

AD Haagsche Courant
Ilah Rubio
30 juli

KOR: ing Zhi Helicopters: Helicopters van Huang Yong Ping landen begin oktober in Ypenburg
De Posthoorn
de redactie
31 juli

KOR: Ling Zhi Helicopters: Vooraankondiging onthulling kunstwerk in Leidschenveen-Ypenburg
ypenburg.nu
de redactie
31 juli

AUGUSTUS

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist Alexandra Martens Serrano
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
3 augustus

KOR: Ling Zhi Helicopters: 'Kunstwerk van internationale allure' in Ypenburg
Nico Heemelaar
AD Haagsche Courant
5 augustus

Invest Week: Stroom Invest interviews / artist Jeannette Slütter
Jegens & Tevens
Liza Voetman
12 augustus

KOR: We gaan weer naar buiten!: Overal is kunst
Den Haag Centraal
Hendrik van Leeuwen
13 augustus

Invest Week: Stroom Invest interview / artist Alex Andropoulos
Jegens & Tevens
Mirjam Verloop
21 augustus

Stroom Promise: Het kantelpunt van Inge van Mill 'Corona-kunst' in Kunstlicht
Den Haag FM / Kunstlicht
Eric Korsten
23 augustus

SEPTEMBER

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Youri Appelo
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
3 september

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Fadwa Naamna
Jegens & Tevens
Indra Devriendt
7 september

AltVisions Festival: A Fair Share of Utopia, Nest // AltVisions Festival 2020
Jegens & Tevens
Nicole McNeilly
9 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Iconisch kunstwerk militair vliegveld
De Telegraaf
Marieke van Essen
9 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Kolosiaal kunstwerk als 'iconisch baken' voor stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg
Omroep West.nl
9 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Paddenstoelen dalen neer op de Landingslaan
Den Haag Centraal (online)
Herman Rosenberg
11 september

Invest Week: Stroom Invest interview / artist Navid Nuur
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
11 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Iconisch Kunstwerk Ling Zhi Helicopters op locatie geplaatst
Ypenburg.nu
Dick Muijs
12 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Monumentaal kunstwerk 'Ling Zhi Helicopters' op Ypenburg
De Posthoorn (online)
Dick Muijs
13 september

Stroom Promise: Kunstenaars staan centraal in documentaire: 'Wij zijn geen haar beter dan het coronavirus'
AD Haagsche Courant
Nico Heemelaar
13 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Ypenburg krijgt allure door nieuw kunstwerk (interview met Wineke van Muiswinkel)

Den Haag FM (video)
(ook geplaatst via LaatsteNieuws-online)
14 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Drie vliegende paddenstoelen moeten Ypenburg internationale allure geven

Den Haag FM
Lex van der Meer
14 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Kunstwerk moet Ypenburg internationaal op de kaart zetten: 'Het is wachten op de eerste bruidsstelletjes'

AD Haagsche Courant
(ook geplaatst op Voorschotennieuws en Giganieuws)
Nico Heemelaar
14 september

Invest Week: Stroom Invest interview / curator Melchior Jaspers

Jegens & Tevens
Mirjam Verloop
14 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Monumentaal kunstwerk 'Ling Zhi Helicopters' op Ypenburg

De Posthoorn (Leidschenveen-Ypenburg)
Dick Muijs
16 september

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Rieke Vos

Jegens & Tevens
Liza Voetman
16 september

KOR: Ling Zhi Helicopters: Paddenstoelen dalen neer op de Landingslaan

Den Haag Centraal
Herman Rosenberg
17 september

Capturing Corona: het gewone leven in foto's

Dagblad 070
17 september

Invest Week: Stroom Invest interviews / curator Nomaduma Masilela

Jegens & Tevens
Indra Devriendt
18 september

KOR: Srebrenica Monument: 'Peace & Justice month: Stroom's Event coverage A memorial for Sebrenica Genocide'

Dutchbuzz Podcasts
20 september

KOR: Srebrenica Monument: Onder ogen komen - Srebrenica Is Nederlandse Geschiedenis

Jegens & Tevens
Dagmar Foest
21 september

US: Care: Een museum in een hoed - In gesprek met Martín La Roche

MetropolisM.com
Lotte van Geijn
24 september

The Hague Contemporary Art Weekend: Black women's voices in white (art) spaces

Jegens & Tevens
Nicole McNeilly & Marijke Everts
25 september

Capturing Corona: Lockdown in foto's

De Posthoorn online
25 september

Stroom algemeen: A string of pearls (3): interview with Arno van Roosmalen

Dutch Buzz podcasts
Elena Gkiola
29 september

OKTOBER

Capturing Corona: Den Haag in beeld

Villa d'Arte
Oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: De paddenstoelen landen in Ypenburg

NRC Handelsblad
Sandra Smets
1 oktober

Capturing Corona: Corona in beeld gevangen

Den Haag Centraal
1 oktober

Capturing Corona in Stroom Den Haag

PF: Fotografie Magazine
2 oktober

Capturing Corona

Fotoexpositie.nl
3 oktober

Tentoonstelling 'Capturing Corona' laat het leven in coronapandemie zien
Den Haag FM (videoverslag)
3 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Kunstlicht: Wineke van Muiswinkel over onthulling Ling Zhi Helicopters
Den Haag FM
Eric Korsten
4 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Onderweg: Verslag dichter Anne-Tjerk Mante van onthulling Ling Zhi Helicopters
Den Haag FM
Anne-Tjerk Mante
4 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Monumentaal kunstwerk op Ypenburg officieel onthuld
Ypenburg.nu
Dick Muijs
5 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Monumentaal kunstwerk op Ypenburg officieel onthuld
Ypenburgse Courant
Dick Muijs
5 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Monumentaal kunstwerk op Ypenburg op 4 oktober 2020 officieel onthuld
BOL Leidschenveen (Bewonersorganisatie)
Dick Muijs
5 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Kunstwerk op Ypenburg nu ook officieel onthuld
De Posthoorn online + De Posthoorn
Leidschenveen-Ypenburg
Dick Muijs
7 oktober

Capturing Corona: En opeens wat het stil in de stad
AD Haagsche Courant
Nico Heemelaar
14 oktober

Capturing Corona
chmkoome's blog
chmkoome
14 oktober

KOR: De Beeldengalerij: Kinderen zorgen voor verrassende opstelling Beeldengalerij
Dagblad 070
20 oktober

Capturing Corona: Corona in beeld
Den Haag Centraal
Eline van der Haak
22 oktober

KOR: De Beeldengalerij: Haags Bakkie met Nicolette Krul: Interview met André Kruysen en Charlie Ortega
Den Haag FM Radio
Nicolette Krul
26 oktober

KOR: De Beeldengalerij: Haagse Raad van Kinderen denkt mee met indeling beeldtentoonstelling Grote Marktstraat
Den Haag FM
Lex van der Meer
26 oktober

KOR: Ling Zhi Helicopters: Tussen einde en begin #45: Huang Yong Ping
Villa La Repubblica
Bertus Pieters
27 oktober

Capturing Corona: Zaterdag Live! met oa. interview met Johan Nieuwenhuize
RTV Discus
Joop Schouten
31 oktober

Stroom algemeen: Hoe een kunstenaar carrière maakt onder aanhoudende beschuldigingen van aanranding en verkrachting
NRC Handelsblad
Lucette ter Borg en Carola Houtekamer
31 oktober

NOVEMBER

KOR: Ling Zhi Helicopters: Beeldende kunst in de openbare ruimte
BK-informatie
November

KOR: Het Meesterwerk: Aflevering 2. James Turrell: Hemels Gewelf
NRC Handelsblad
Bianca Stigter
6 november

KOR: Het Meesterwerk: Aflevering 2. James Turrell: Hemels Gewelf
NRC Next
Bianca Stigter
9 november

KOR: Ling Zhi Helicopters: Kunst van de straat: interview met Tanja Karreman
De Nieuws BV
11 november

KOR: Kunstwerk Mariahoeve van sloop gered
Den Haag FM
Jos van Duuren
19 november

Stroom algemeen: Directeur Arno van Roosmalen weg bij kunstinstelling 'Stroom'
NRC Handelsblad
Lucette ter Borg en Carola Houtekamer
20 november

Stroom algemeen: Directeur Stroom vertrekt na conflict
Den Haag Centraal
Herman Rosenberg
26 november

DECEMBER

Stroom algemeen: Mores
Den Haag Centraal
Mira Feticu
3 december

KOR: Ling Zhi Helicopters: Dit is de beste beeldende kunst van 2020
NRC Handelsblad
Sandra Smets e.a.
28 december

How Are You?, bijdrage Jules Rochielle Sievert vanuit Brooklyn New York

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Prestatiegegevens Stroom Den Haag

Format Gemeente Den Haag

Activiteiten (excl. Beurzen en manifestaties)	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Tentoonstellingen in Den Haag in eigen huis	5	6	3
Bezoekers totaal	2.000	655	2.000
waarvan betalende bezoekers	0	0	
waarvan niet-betalende bezoekers	2.000	655	2.000
Deelnemende kunstenaars	3	26	
waarvan wonend/werkend in Den Haag	1	21	
waarvan uit de rest van Nederland	1	5	
waarvan uit het buitenland	1	0	
Presentaties elders totaal	1	1	3
waarvan in Den Haag buiten eigen huis	0	1	
waarvan in de rest van Nederland	0	0	
waarvan in het buitenland	1	0	
Bezoekers	0	35	500
Deelnemende kunstenaars wonend/werkende in Den Haag	0	1	
Lezingen /debatten / symposia / sessies	22	10	10
Bezoekers totaal	500	348	300
waarvan betalende bezoekers	0	20	
waarvan niet-betalende bezoekers	500	328	300
Deelnemende kunstenaars	30	48	
waarvan wonend/werkend in Den Haag	10	9	
waarvan uit de rest van Nederland	10	23	
waarvan uit het buitenland	10	16	
Excursies / workshops / cursussen	3	1	8
Bezoekers totaal	100	0	100
waarvan betalende bezoekers	0	0	
waarvan niet-betalende bezoekers	100	0	100
Deelnemende kunstenaars	3	0	
waarvan wonend/werkend in Den Haag	1	0	
waarvan uit de rest van Nederland	1	0	
waarvan uit het buitenland	1	0	
Overige activiteiten	8	25	10
Bezoekers totaal	4.000	2.557	1.000
waarvan betalende bezoekers	3.500	0	
waarvan niet-betalende bezoekers	500	2.557	1.000
Deelnemende kunstenaars	3	22	
waarvan wonend/werkend in Den Haag	1	22	
waarvan uit de rest van Nederland	1	0	
waarvan uit het buitenland	1	0	
Deelname aan festivals / manifestaties / beurzen	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
in Den Haag	1	0	0
met aantal kunstenaars	4	0	0
Bezoekers	400	0	0
in de rest van Nederland	0	0	0
met aantal kunstenaars	0	0	0
Bezoekers	0	0	0
in het buitenland	0	0	0
met aantal kunstenaars	0	0	0
Bezoekers	0	0	4

Kunstenaarsondersteuning			
Deelnemende kunstenaars werkplaatsfaciliteiten	nvt	nvt	nvt
Deelnemende kunstenaars gastateliers	nvt	nvt	nvt
Deelnemende kunstenaars begeleidingstrajecten	nvt	nvt	nvt

Subsidiebeleid	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Kunstenaars in documentatiebestand	800	1.069	1.000
Toetsing beroepsmatigheid	250	139	
Erkenningen beroepsmatigheid	140	88	
SPOT subsidie individueel	220	138	240
SPOT subsidie groep (thema- en groepstent.)	20	21	25
PRO subsidie individueel	50	65	70
PRO subsidie groep (kunstenaarsinitiatieven)	8	6	10

Stimuleringsbeleid	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Advisering / begeleiding / atelierbezoeken	100	167	100
Deelnemende kunstenaars	200	59	220
Activiteiten	8	4	
Deelnemende kunstenaars	8	137	
Presentaties	10	2	8
Deelnemende kunstenaars	10	10	8
Verleende prijzen / stipendia	2	3	

Atelierbeleid	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Bemiddeling ateliers	100	130	180
Permanente ateliers per 31-12	250	403	407
Tijdelijke ateliers per 31-12	90	77	77
Objectsubsidies (units)	10	0	3

Kunst in de openbare ruimte	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Verstreekte opdrachten	5	8	5
Opleveringen	5	3	5

Cultuurparticipatie: activiteiten voor kinderen en jongeren in de vakanties	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Activiteiten in de vakanties			
Deelnemers t/m 12 jaar	200	0	300
Deelnemers 13-18 jaar	0	40	300
Aangeboden verschillende activiteiten	2	1	

Cultuureducatie: aanbod in schoolverband	Raming 2020	Realisatie 2020	Raming 2021
Aanbod voor Haagse scholen			
Lessen / activiteiten primair onderwijs	5	0	40
Deelnemende scholen primair onderwijs	5	0	
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	300	0	400
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	3	1	25
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	3	1	
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	150	40	300
Aanbod voor niet-Haagse scholen			
Lessen / activiteiten primair onderwijs	0	0	
Deelnemende scholen primair onderwijs	0	0	
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	0	0	
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	1	0	3
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	1	0	
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	40	0	150

Prestatiegegevens

Format Mondriaan Fonds

	2020		Activiteitenplan		2019	
	Aantal	Aantal bezoeken	Aantal	Aantal bezoeken	Aantal	Aantal bezoeken
Totaal aantal tentoonstellingen *	7	890	8	2.000	8	1.441
waarvan in het binnenland	7	890	8	2.000	8	1.441
waarvan in het buitenland	0	0	0	0	0	0
Co-producties	8	nvt			11	
Totaal aantal educatieve activiteiten	2	80	11	890	28	1.379
Lezingen/seminars/workshops	11	348	25	600	31	1.557
Publicaties	30	0	0	0	15	
Totaal aantal overige activiteiten	25	2.557	8	4.000	74	4.450

	2020	Activiteitenplan	2019
Totaal aantal bezoeken	3.875	7.290	8.827
waarvan betaalde bezoeken	20	0	30
waarvan scholieren	80	890	1.379

	2020	Activiteitenplan	2019
Aantal openingsuren	665	1.000	806

	2020	Activiteitenplan	2019
Aantal scholen waarmee is samengewerkt	2	9	15

	2020	Activiteitenplan	2019
Aantal bezoeken website	159.209	100.000	108.836
waarvan unieke bezoekers per jaar	130.332	95.000	105.405

	2020	Activiteitenplan	2019
Aantal vrijwilligers	0	0	0

FINANCIËEL VERSLAG

Balans	2020	2019
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa		
Inventaris	5.219	7.949
Computerapparatuur	56.711	56.889
Verbouwing gastappartement	0	1.293
totaal vaste activa:	61.929	66.131
Vlottende activa		
Vorderingen		
Vorderingen gemeente Den Haag	0	9.450
Vorderingen overige subsidiegevers	26.400	182.437
Overige debiteuren	45.804	196.295
Overige vorderingen en overlopende activa	66.712	52.533
Liquide middelen	1.732.501	1.351.745
totaal vlottende activa:	1.871.417	1.792.460
totaal activa:	1.933.346	1.858.591
Passiva		
Eigen vermogen		
Vrij besteedbaar eigen vermogen	149.890	197.487
Vastgelegd eigen vermogen	525.770	391.896
totaal eigen vermogen:	675.660	589.383
Vreemd vermogen		
Voorzieningen	12.000	12.000
Kortlopend		
Schulden aan de gemeente Den Haag	0	103.735
Verplichtingen mbt activiteiten	274.754	305.831
Schulden aan leveranciers	46.990	25.571
Belastingen en premies sociale verzekeringen	44.251	26.506
Overlopende passiva	879.693	795.565
totaal vreemd vermogen:	1.257.687	1.269.208
totaal passiva:	1.933.346	1.858.591

Staat van baten en lasten		2020	2020	2019
Functioneel		realisatie	begroting - 25 sept 2019	realisatie
Baten				
Opbrengsten				
<i>Directe opbrengsten</i>				
A.1 Publieksinkomsten		910	1.000	751
A.2 Sponsoring		6.300	6.300	6.300
A.3 Overige inkomsten		324.006	289.399	283.730
<i>Indirecte opbrengsten</i>				
A.4 Diverse inkomsten		100.873	25.500	85.900
A.5 Bijdragen uit private middelen		113.041	61.700	91.632
subtotaal opbrengsten:		<u>545.130</u>	<u>383.899</u>	<u>468.313</u>
Bijdragen				
B.1.2 Meerjarige subsidie Cultuurfondsen		74.276	132.000	115.000
B.3.1 Subsidie Den Haag ikv Meerjarenbeleidsplan		2.167.518	2.068.113	2.117.112
B.3.2 Overige subsidies Den Haag		19.893	100.000	118.744
B.4.1 Overige subs/bijdr uit publieke middelen		0	0	4.378
subtotaal bijdragen:		<u>2.261.687</u>	<u>2.300.113</u>	<u>2.355.234</u>
som der baten:		<u>2.806.817</u>	<u>2.684.012</u>	<u>2.823.547</u>
Lasten				
C.1 Beheerslasten personeel	5,2	158.344	128.894	128.362
C.2 Beheerslasten materieel		104.811	129.816	116.237
subtotaal beheerslasten:		<u>263.156</u>	<u>258.710</u>	<u>244.599</u>
D.1 Activiteitenlasten personeel	10,7	1.231.425	1.115.547	1.133.405
D.2 Activiteitenlasten materieel				
Algemeen		222.032	166.996	189.064
Voorwaardenscheppend beleid		732.333	795.504	830.296
Inhoudelijk beleid		224.765	301.258	238.096
Kunst in de Openbare Ruimte		118.821	208.868	252.178
subtotaal activiteitenlasten:		<u>2.529.377</u>	<u>2.588.172</u>	<u>2.643.039</u>
som der lasten:	15,9	<u>2.792.533</u>	<u>2.846.883</u>	<u>2.887.638</u>
Saldo uit gewone bedrijfsvoering		<u>14.284</u>	<u>-162.871</u>	<u>-64.091</u>
Saldo rentebaten en -lasten		-1.912	500	253
Exploitatiesaldo		<u>12.372</u>	<u>-162.371</u>	<u>-63.838</u>
Resumé personeelskosten				
Totaal personeelskosten (C.1 + D.1)				
- waarvan op vast contract		1.172.791	1.107.441	984.508
- waarvan op tijdelijk contract		45.771	40.000	87.624
- waarvan via inhuur		171.208	97.000	179.637
Totaal:		<u>1.389.770</u>	<u>1.244.441</u>	<u>1.261.768</u>
Resultaatverdeling				
Exploitatiesaldo		12.372	-162.371	-63.838
Resultaatverdeling				
Onttrekking uit bestemmingsreserves en -fondsen		3.039	40.000	51.240
Toevoeging aan bestemmingsfondsen		-63.009	0	-35.000
Toevoeging / onttrekking Algemene reserve		<u>-47.597</u>	<u>-122.371</u>	<u>-47.598</u>

Toelichting functionele staat van baten en lasten

D.2 Activiteitenlasten materieel		2020	2020	2019
- Algemene kosten van beleid en programma		realisatie	begroting - 25 sept 2019	realisatie
Doorberekende beheerslasten				
Huisvesting	31.898		33.393	32.089
Overige organisatiekosten	50.790		45.803	43.882
		<u>82.686</u>	<u>79.196</u>	<u>75.931</u>
Publiciteit, PR, Communicatie				
Algemene publiciteit	23.476		15.000	14.418
Publiciteit 30-jarig bestaan Stroom	6.154		-	
Google Adwords	77.762		12.000	41.550
Informatievoorziening	7.051		2.500	3.376
Relatiebeheer	0		pm	0
		<u>114.442</u>	<u>29.500</u>	<u>59.344</u>
Ontvangst				
Nieuwjaarsborrel Haagse kunstinstellingen	10.965		8.300	
Entree / foyer	3.402		3.500	4.571
Ontvangsten derden	991		4.000	12.608
Onkosten boekverkoop	2.432		6.000	5.026
Algemene presentatiekosten	5.325		10.000	5.109
Verkregen kortingen	-4.966		-1.000	-531
		<u>18.149</u>	<u>30.800</u>	<u>26.784</u>
Kennis en onderzoek				
Bibliotheek	5.302		12.500	7.725
Educatie	1.453		15.000	19.279
		<u>6.755</u>	<u>27.500</u>	<u>27.004</u>
totaal Algemene kosten:		<u>222.032</u>	<u>166.996</u>	<u>189.064</u>

Toelichting functionele staat van baten en lasten

D.2 Activiteitenlasten materieel - Voorwaardenscheppend beleid	2020		2020		2019
	realisatie		begroting - 25 sept 2019		realisatie
Doorberekende beheerslasten					
Huisvesting	52.249		54.701		53.059
Overige organisatiekosten	50.790		45.803		52.634
		<u>103.038</u>		<u>100.504</u>	<u>105.693</u>
Algemeen					
Algemene kosten bureau SDA	795		1.500		726
Toetsing beroepsmatigheid	2.223		4.000		2.491
www.haagsekunstenaaars.nl	5.947		2.500		6.509
		<u>8.966</u>		<u>8.000</u>	<u>9.725</u>
Subsidiebeleid					
Algemene kosten subsidiebeleid	21.313				21.375
SPOT tentoonstellingssubsidie	76.695				116.320
SPOT documentatiesubsidie	40.503				41.276
SPOT groepstentoonstellingssubsidie	44.433				46.073
PRO kunstprojecten	108.414				184.197
PRO Invest	80.000				32.000
PRO Premium	24.000				16.000
PRO Onderzoek	88.702				72.760
PRO kunstprogramma's	41.190				82.427
PRO Deo	1.508				625
		<u>526.758</u>		<u>540.000</u>	<u>613.054</u>
Promise 2020		75.826			
Stimulerende activiteiten					
Talentontwikkeling					
Invest Week	12.600				20.611
Invest KABK - lichting vorig boekjaar	2.000				2.763
Invest KABK - lichting dit boekjaar	6.459				5.381
Aanmoedigingsprijzen	4.185				3.749
Versterking beroepspraktijk en kunstklimaat					
Atelierbezoekprogramma	5.203				5.879
Zichtbaarheid en internationalisering					
Ondertussenpresentaties	3.303				5.814
Op Zicht presentaties	0				300
Studiereis	0				5.058
Excellentie					
Ouborgprijs	0				52.594
		<u>33.750</u>		<u>62.500</u>	<u>102.150</u>
Nieuwe Stimulerende activiteiten		0		<u>40.000</u>	
Atelierbeleid					
Atelierbeleid algemeen	570		3.000		1.288
Onderzoek Atelierbeleid	8.000		7.500		0
Objectsubsidie	0		40.000		0
Door te berekenen kosten atelierpanden	3.047		4.000		3.550
		<u>11.617</u>		<u>54.500</u>	<u>4.837</u>
subtotaal:		<u>759.955</u>		<u>805.504</u>	<u>835.459</u>
Vervallen subsidietoekenningen vorige boekjaren					
SPOT subsidies	-15.261				-2.602
PRO subsidies	-12.341				-2.561
Vervallen subsidietoekenningen vorige boekjaren		<u>-27.622</u>		<u>-10.000</u>	<u>-5.163</u>
totaal Vws Beleid:		<u>732.333</u>		<u>795.504</u>	<u>830.296</u>

Toelichting functionele staat van baten en lasten

D.2 Activiteitenlasten materieel - Inhoudelijk beleid	2020		2020		2019
	realisatie		begroting - 25 sept 2019		realisatie
Doorberekende beheerslasten					
Huisvesting	81.276		85.090		82.537
Overige organisatiekosten	16.930		15.268		17.545
		<u>98.206</u>		<u>100.358</u>	<u>100.082</u>
Programma					
Algemeen	4.419		1.000		7.717
Ontwerpcafé Zefir 7	2.777		4.000		5.188
AltVision	3.790		-		
De Nieuwe Wereld	5.058				
		<u>16.045</u>		<u>5.000</u>	<u>12.905</u>
Capturing Corona					
Foto opdracht	15.000				
Presentatie	29.837				
		<u>44.837</u>			
OUR HOUSE, YOUR HOME					
Random Institute - Zürich	662				665
Random Institute - Zürich	3.089		21.300		916
Conflictorium - Ahmedabad	0		21.300		632
The Nest Collective - Nairobi	1.500		21.300		189
Hybrid Peace - VCRC - Kiev	0				23.391
rite of access - left gallery - Berlijn	21				18.269
Toward a Black Testimony - Languid Hands	230				24.026
		<u>5.502</u>		<u>63.900</u>	<u>68.087</u>
CLOSE COMPANIONS					
Femke Herregraven	0				
Simone Zeeftuik	127				
Ama Mackić	7.541				1.304
Manuel Beltrán					3.775
		<u>7.668</u>		<u>43.000</u>	<u>5.079</u>
READING RESIDENCY					
		<u>0</u>		<u>6.000</u>	<u>6.212</u>
SEE YOU IN THE HAGUE					
Coördinator / programmamaker	(zie D.1)		10.000		
Sessies			3.000		
Programma					
'Srebrenica is Nederlandse geschiedenis'	8.305				
Debat 17 september 2020	6.300				
Vrede en Recht - conceptontwikkeling We Are 2019 - Diego Tonus	5.000				558
		<u>19.604</u>		<u>13.000</u>	<u>558</u>
'Uncertainty Seminars'					
Algemeen	399		15.500		14.067
Publieksprogramma	32.504		30.000		22.419
		<u>32.902</u>		<u>45.500</u>	<u>36.486</u>
'De Dingen'					
		<u>0</u>		<u>pm</u>	<u>0</u>
'Een antropologie van de publieke ruimte'					
Conferentie Toekomst Kunst en publieke ruimte	0		14.500		
Blauwe Golven - Hans van Houwelingen	0		pm		
		<u>0</u>		<u>24.500</u>	
<i>Repairing Earthquake Project - Nishiko - 2018-2019</i>					8.687
totaal Inhoudelijk Beleid:		<u>224.765</u>		<u>301.258</u>	<u>238.096</u>

Toelichting functionele staat van baten en lasten

D.2 Activiteitenlasten materieel - Kunst in de Openbare Ruimte	2020	2020	2019
	realisatie	begroting - 25 okt 2019	realisatie
Doorberekende beheerslasten			
Huisvesting	9.298	9.734	9.442
Overige organisatiekosten	8.465	7.634	8.772
	<u>17.763</u>	<u>17.368</u>	<u>18.215</u>
Algemeen			
Algemene kosten Kunst in de Openbare Ruimte	2.622	500	2.271
Publiciteit Kunst in de Openbare Ruimte	3.799		
Website Kunst in de Openbare Ruimte	28.437		
	<u>34.858</u>	<u>500</u>	<u>2.271</u>
'Een antropologie van de publieke ruimte'			
De Staat van Verzorging	9.800		
Walking Seminars	5.000		
	<u>14.800</u>		
De Beeldengalerij			
Algemeen	17.973		65.094
In voorbereiding:			
sokkelbeeld Yvonne Orège Wendel	0		0
sokkelbeeld Lara Schnitger	0		
Opgeleverd:			
De Dematerialisering... - Tirzo Martha			41.171
Bambataa - Gabriel Lester			3.000
Verplaatsingen	0		11.416
Beheer en onderhoud	0		1.768
Zonder titel - Carel Visser (verzekeringsuitkering)	-4.577		1.985
Eline Vere - Thom Puckey			1.286
Dutch Mechanisms - Folkert de Jong			424
And Life is Over There - Femmy Otten			2.000
	<u>13.396</u>	<u>80.000</u>	<u>128.141</u>
Schoolprojecten (zie specificatie)	<u>9.972</u>	<u>100.000</u>	<u>55.875</u>
Projecten in opdracht			
Opgeleverd:			
Ling Zhi Helicopters - Huang Yong Ping	5.964	pm	1.496
In voorbereiding:			
Rotterdamsebaan	188	pm	1.161
'Die vrouw verdient een standbeeld'	270	pm	19.277
Juliana Monument - Ingrid Mol	0	pm	
	<u>6.423</u>	<u>0</u>	<u>21.934</u>
Beheer en onderhoud	5.011		
Hemels Gewelf - James Turrell	13.294	11.000	11.850
Eetbaar Park - Nils Norman	392		13.892
Thorbecke Monument	2.599		
Z.T. - Auke de Vries (Hollands Spoor)	315	pm	0
	<u>21.610</u>	<u>11.000</u>	<u>25.742</u>
totaal Kunst Openbare Ruimte:	118.821	208.868	252.178

Invest Week - op bezoek bij Trixie (foto: Stroom Den Haag)

OPEN VOOR EEN NIEUWE SAMENLEVING

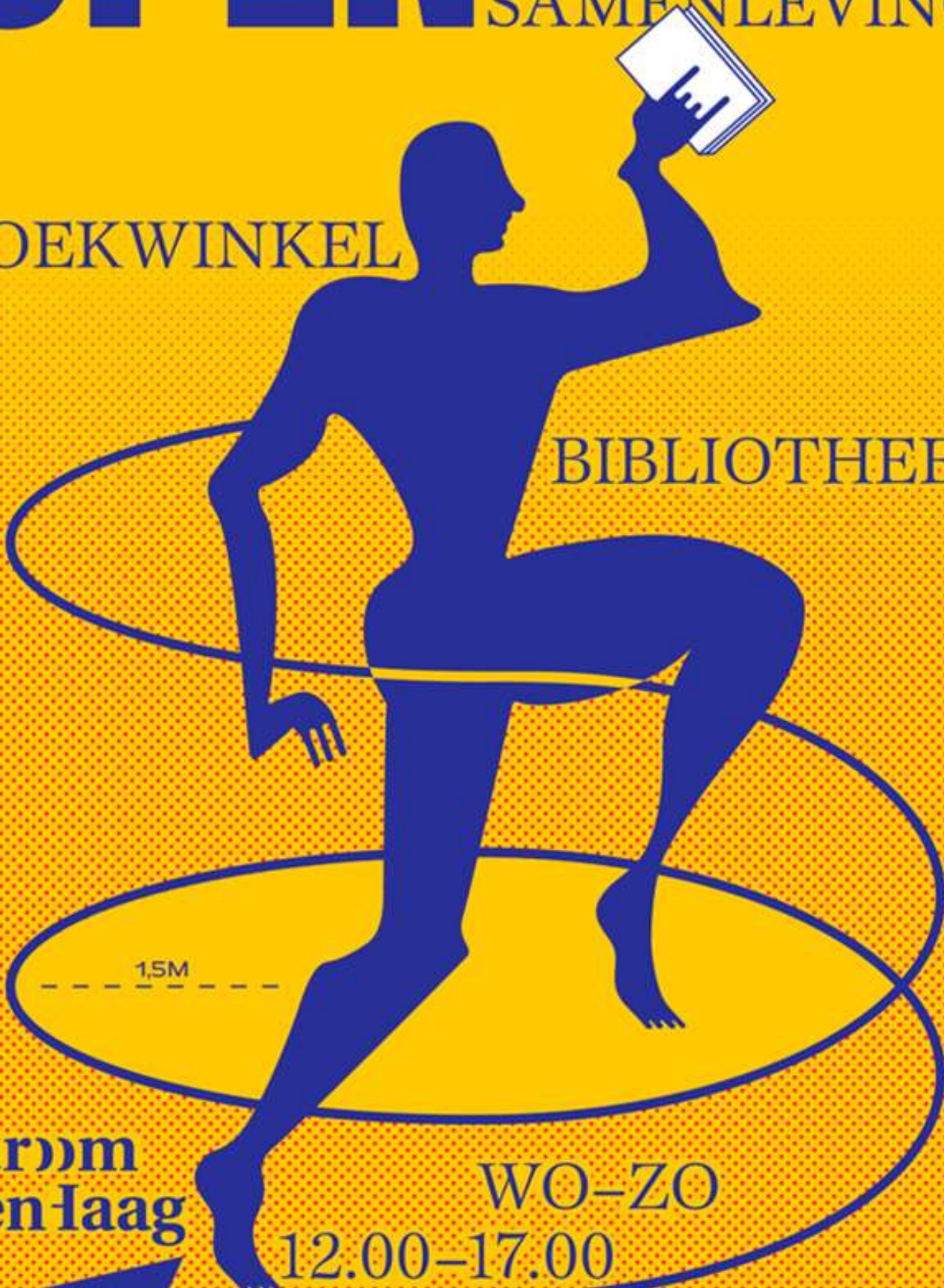
BOEKWINKEL
&

BIBLIOTHEEK

Stroom
Den Haag

WO-ZO
12.00-17.00

Poster heropening Stroom (ontwerp: Kylvien Saroni Bergh)

ORGANISATIE

Algemeen

Cultureel ondernemerschap en *capacity building*

Waar mogelijk zet Stroom in op ondernemerschap om extra financiële middelen te werven.

Met advisering en begeleiding, vooral van de realisering van kunst bij grote bouwprojecten in de stad, is in 2020 een substantieel hogere opbrengst bereikt dan was begroot. Dit geldt met name voor het project *Rotterdamsebaan*, waar bij iedere tunnelmond een kunstwerk zal verrijzen, en de *Ling Zhi Helicopters* in Leidschenveen-Ypenburg, die in 2020 zijn opgeleverd. Naast deze projecten hebben we in 2020 een opdracht van de gemeente Den Haag gekregen voor een website waarop alle kunstwerken in de stad (zullen) worden getoond. Naar verwachting volgt de lancering van www.buitenkunstdenhaag.nl in mei 2021.

Diverse andere projecten zijn nog in voorbereiding, zoals het *Herdenkingsmonument Slavernijverleden*, het standbeeld voor Aletta Jacobs, en het *Koningin Julianamonument*. In 2020 zijn hier echter geen extra inkomsten uit geresulteerd.

Bij deze voorbeelden gaat het overigens steeds om projectgebonden geld. Stroom zoekt echter ook naar middelen die niet-projectgebonden en bij voorkeur structureel van aard zijn, om de organisatie te kunnen versterken. Zulke middelen krijgen we bijvoorbeeld binnen door ons gastappartement in *de short stay* markt te verhuren. In 2020 hebben de inkomsten duidelijk geleden onder de corona-situatie.

Een nieuwe benadering van het werven van middelen, financieel en anderszins, is het zogenaamde 'Denken in Diensten'. In plaats van geldschietters zoeken voor geplande projecten, gaat het er hierbij om, samenwerkingen te initiëren die inhoudelijk en financieel gedragen worden door de betrokken partners. Het vinden van dergelijke partners is in 2020 echter niet van de grond gekomen, mede door de coronacrisis. Het is interessant om te onderzoeken of deze aanpak ook structureel en niet-projectgebonden middelen kan opleveren.

Hybride werken en innovatie

Na de aankondiging van de lockdown in maart 2020 werd ook bij Stroom hybride werken de nieuwe standaard. Voor online vergaderingen, plannen, uitwisselen van documenten en ideeën hebben we Microsoft Teams geadopteerd. De organisatie heeft in korte tijd grote stappen moeten maken met online en digitaal werken. Na de aanloopproblemen van de eerste weken is dit inmiddels standaard geworden.

We zijn uiteraard verheugd dat de website www.haagsekunstenaars.nl die we al in 2019 hebben uitgezet, goed aanslaat.

Code Diversiteit & Inclusie

Stroom onderschrijft de *Code Diversiteit & Inclusie in de culturele sector*. We passen de principes hiervan toe in onze activiteiten, maar ook in onze eigen organisatie. Dit sluit ook naadloos aan op de manier waarop we naar de samenleving kijken en de rol die cultuur daarin kan spelen.

Daarbij is natuurlijk het betrekken van kinderen en jongeren belangrijk. Een van de bijzondere projecten waarbij dit in 2020 tot uitdrukking kwam was de uitnodiging van Stroom aan de Haagse Raad van Kinderen. Aan de kinderen werd gevraagd om een nieuwe opstelling te maken van *De Beeldengalerij*. Door de kinderen te laten spelen met de opstelling kon een nieuw, eigentijds verhaal worden verteld.

In het afgelopen jaar waren de *Uncertainty Seminars*, zoals ook in voorgaande edities, voor een belangrijk deel gericht op urgente maatschappelijke thema's. Bezoekers gingen met elkaar en met de kunstenaars in gesprek over onderwerpen als uitsluiting, miscommunicatie, zorg voor en betrokkenheid bij elkaar en 'belonging'. Ook in het vervolg zal deze thematiek één van de rode draden vormen binnen het programma.

Bij sollicitatieprocedures, waarvan er twee plaatsvonden in 2020, wordt door de organisatie zorgvuldig gekeken naar de manier waarop de vacatures worden geformuleerd, zodat voor alle mogelijk geïnteresseerden duidelijk is dat deze voor iedereen openstaan. Sollicitaties worden na ontvangst geanonimiseerd voordat ze worden gelezen, zodat ze zo onbevooroordeeld mogelijk worden behandeld.

Bestuur en directie

Het bestuur van Stroom Den Haag bestaat statutair uit vijf tot zeven leden. Bestuursleden worden aangesteld voor vier jaar en zijn eenmaal herbenoembaar. Bij de samenstelling van het bestuur wordt gestreefd naar een evenwichtige opbouw en gezocht naar complementaire deskundigheid op het gebied van beeldende kunsten, politiek, bestuur, stedelijke ontwikkeling en financiële zaken. Tenminste één van de leden van het bestuur heeft uitvoerende praktijkervaring op het gebied van beeldende kunsten. De beloning voor de bestuurders is beperkt tot vacatiegelden voor genoten vergaderingen.

Het bestuur houdt integraal toezicht op het functioneren van de organisatie, waarbij het vooraf beleidsstukken, jaarplannen en begrotingen goedkeurt en vaststelt en achteraf toeziet op het beleid van de directie, op de realisatie van de doelstellingen en activiteiten, het risicobeheer en op de algemene gang van zaken van Stroom. Ook wordt de externe accountant door het bestuur benoemd.

De rolverdeling tussen bestuur en directie is bij Stroom primair vastgelegd in de statuten en in een directiereglement. Het bestuur beslist over benoeming, beoordeling, bezoldiging en ontslag van de directie.

Eind 2020 werd in goed overleg met directeur Arno van Roosmalen besloten om de samenwerking niet langer voort te zetten. De standpunten omtrent de invulling van het directoraat liepen zodanig uiteen dat een afscheid onvermijdelijk was. De mediastorm ten gevolge van het artikel in de NRC vormde de katalysator voor de breuk, maar was niet de aanleiding. Na het vertrek van directeur Van Roosmalen is besloten een interim manager aan te stellen om de directietaken tijdelijk waar te nemen en het zittende management team te versterken. Mede naar aanleiding van het verzoek en de behoefte van de organisatie zelf, is voorzitter Sharon Gesthuizen tijdelijk teruggetreden uit het bestuur, om de positie van interim manager in deeltijd in te vullen. Om de overgang te versoepelen, heeft Jane Huldman, hoofd Projectbureau, haar pensionering met een half jaar (tot juni 2021) uitgesteld.

Begin 2021 heeft het bestuur besloten een tweehoofdige directie aan te stellen.

De beloning voor de directie voldoet aan de regels gesteld in de 'Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector' (WNT).

Mede in het kader van de Governance Code Cultuur beraadt het bestuur zich op het formuleren van een statutenwijziging, waarbij het huidige model (bestuur op afstand) wordt omgezet naar een Raad van Toezicht-model. Stroom betreft ook de Fair Practice Code in haar beleid en de dagelijkse uitvoering.

De samenstelling van het bestuur en directie was in 2020 als volgt:

naam	m/v	geb jr	functie	aanst	afr	termijn	(neven) functies
Rabiaâ Benlahbib	v	1974	lid	4-10-2016	-	2	directeur Creative Court co-directeur Imagine IC docent KABK vz Laaktheater redactie Kunsten '92
Sharon Gesthuizen	v	1976	voorz interim- manager	12-4-2017 27-11-2020	26-11-2020 31-3-2021	1	vz AFNL-NOA RvT HKU vz Festival Classique zakelijk leider Kunstfort RvA SVB bestuur MKB Nederland RvA Expertisecentr Euthanasie bstr Willem Drees-lezing eigenaar De Bananenplant
Nike van Nuland	v	1968	penningm / secr	3-4-2019	-	1	Equity Partner BDO Bestuur Stg Kornuiten van Trias
Robert Rinnooy Kan	m	1958	lid	19-5-2016	-	2	directeur AGMinfo vz Unda Foundation bstr Ned Vereniging Toezicht Cultuur
Joost Vrieler	m	1978	lid wrn voorz	31-8-2020 27-11-2020	- 31-3-2021	1	directeur Stg Stokroos adviseur Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten penningm Stg O&R Nijmegen
Arno van Roosmalen	m	1959	directeur	1-1-2005	31-3-2021		bstr Stg Reconstructie Tenierstr

Personeel

Vaste medewerkers

- Hildegard Blom, medewerker pers en communicatie
- Vincent de Boer, adviseur/begeleider kunst in de openbare ruimte
- Connie van Driel, hoofd subsidies, documentatie & ateliers
- Johan van Gemert, coördinator techniek
- Martin Hamel, administratief medewerker
- Jane Huldman, hoofd projectbureau
- Dorien Jansen, medewerker secretariaat en financiële administratie
- Marieke Klos, medewerker productie en educatie / huismeester
- Ilga Minjon, programmamaker
- Arnold Mosselman, bibliothecaris
- Bas Mulder, hoofd bedrijfsvoering
- Lidwien Nielander, medewerker secretariaat / bibliothecaris
- Liesbeth Nieuwenweg, redactiemedewerker website & social media
- Remco Osório Lobato, medewerker ateliers
- Mischa Poppe, medewerker subsidies
- Cora Roorda van Eijsinga, coördinator receptie
- Arno van Roosmalen, directeur
- Michelle Schulkens, coördinator productie
- Ira van der Valk, medewerker documentatie / boekverkoop / archief
- Lua Vollaard, programmamaker
- Anne Marijn Voorhorst, secretaris / medewerker subsidies & toetsing, in dienst per 1 september

Freelancers/oproepkrachten

- Ruben Baart
- Rachel Bacon
- Dee Dee (Deborah Cameron)
- Iris Dik
- Lennard Dost
- Myung Feyen
- Viktor Hachmang
- Natascha Helmer
- Robbin Heyker
- Anneleen de Jong
- Klaas Jonkman
- Simon van Kray
- André Kruysen
- Hein van Liempd
- Rozemarijn Lucassen
- Arna Mačkić
- Annechien Meier
- Naomi Moonlion
- Wineke van Muiswinkel
- Jay Navarro
- Arianne Olthaar
- Maarten Savelkoel
- Ton Schuttelaar
- Katerina Sidorova
- Nadine Stijns & Sidney Rahimtoola
- Simone Zeefuik

Stroom - Publieke - Aan... Login
 Mijn Stroom
 Haagse Kunstenaars - Hoo...
 The Hague artists - The Ho...
 Mijn Stroom + PK | Trains...
 Facebook - Meld je aan...
 Apps ORCAD - STROOM Stroom Den Haag Nederland FM - Ra... Nieuwe tabblad ORCAD - STROOM Inbaas (2) - Zarefa... m aap mijn Stroom Google Translate Haagse Kunstenaars... Rites Online

HAAGSE KUNSTENAARS

Op dit platform ontdek je 1071 Haagse kunstenaars met 12404 werken. Via beeld en CV krijg je een indruk van hun activiteiten.

Trixie en Tilde presenteren de tentoonstelling

Palpable Surfaces!

Met Nora Aurrekoetxea, [Laura Jatkowski](#), Bronwen Jones en [Machteld Rullens](#).
 t/m 25 oktober a.s. bij [Trixie](#), Den Haag
 Samengesteld door [Tilde](#).

HAAGSE KUNSTENAARS MENU

ZOEKEN

NL - EN

Windows taskbar: 15:42 23-10-2020

- Annastate-West (Cyrill Rafael) - *Rites of Passage*
- Yvette Teeuwen
- Jiajia Qi - *There is no there there*
- Milene van Arendonk - *Copy Koffie*
- Stichting Mind the Generations (Gerald Vreden, Jasper Snijders) - *First Noble institute*
- Stichting Modulus (Stephanie Pan) - *Arbitrary Failures*
- Yeon Sung - *The Masks Cyclopaedia*
- Justin Bennett - *The Constellation series 2*
- Inge van Mill - *Het kantelpunt 2020*
- Leonardo Scarin - *Fragments VR*
- Jong Utopisch Feestje (J.U.F.)
- Collective Works (Karin Mientjes) - *1.5 pattern (2020 - edition)*
- Leyla-Nour de Benouniche & Soeria van den Wijngaard - *(Embodied) Transformative Justice for Artists*
- Sean Cornelisse - *LAB_COVID20-21_BISDENHAAG*

OVERZICHT PRO-SUBSIDIES

Adviescommissie PRO-subsidies

De adviescommissie PRO Subsidies bestaat in 2020 uit een poule van negen personen met uiteenlopende achtergronden, van wie er per beoordelingsbijeenkomst vijf worden uitgenodigd:

- Katayoun Arian (januari 2018)
- Maurice Bogaert (januari 2018)
- Manon Bovenkerk (september 2014)
- Annet Dekker (september 2018)
- Gijs Frieling (april 2016)
- Marius Lut (januari 2016)
- Iris Sikking (t/m juli 2020)
- Huib Haye van der Werf (januari 2018)
- Roel Wouters (september 2018)

PRO Kunstprojecten (20)

Rachel Bacon, The Other Orebody
Yindi Chen en Alexandre Richardeu, Notes on Hapticity (public presentation)
Collectief het IJ, Collectief het IJ
Jeroen Eisinga, Fotoproject Nebukadnezar
Esther Hovers, Audio Project - Zone2Source
Floris Kaayk, Dust
Machteld Rullens, Gaslight at Pracownia Portretu
Macheld Rullens, Full of Emptiness
Winstanley Schtinter, Home Sweet Home (After The Great Cinema Magician)
Lisa Sebestikova, Kunstproject Rome
Suzie van Staaveren, H.v.D. Salon
Stichting Electriciteitsfabriek, Winterwerkplaats Gabriel Lester: Ω - Omega,
Stichting Grafische Werkplaats, Festival Analog Eco
Stichting Mister Motley, Kunst is Lang - seizoen 7
Stichting Nest, A Fair Share of Utopia
Stichting Nest, Chinese Whispers (werktitel)
Tineke van Veen, Unsettling Dust
Dirk-Jan Visser, Voorland: Wandelen door Groningen in het Antropoceen
Joeri Woudstra, Wolpertinger
Karina Zavidova, In one year from now, will I find myself crying on my lawyer's shoulder?,

PRO Onderzoek (22)

Kim David Bots, Artist in Residence EKWC
Daniel Donato, Call me Agnes
Nele Brökelmann, Can a platform encourage us to wander through the non-linear layers of the world?
Verena Hahn, East German Assemblages (working title)
Ton Hoogerwerf, Artist in Residence Tom of Finland Foundation Los Angeles
Lauren Jetty Howells-Green, Scent Week
Hanna Ijäs, Inside Job Tapiola Guest Studio Residency
Maja Klaassens, Artist-Run Artists
Stelios Manousakis / Stichting Modulus, An Absurdist Archive of Isolation: a full body workout radioplay
Marit Mihklepp, Black Earth
Marit Mihklepp, Residency at NART + OTHERWISE residency/ workshop
Katrina Niebergal, The Sensory Motor Knowledge Production Camp, Grand Forks, BC
Arianne Olthaar, Slaaptrein
Jorrit Paaijms, Residentie EKWC
Evelina Rajca, Sleepless Memories on the future and nature of information processing
Sébastien Robert, The Taskwin of High Atlas
Katerina Sidorova, Gunpoint
Suzie van Staaveren, Plantmateriaal
Sissel Marie Tonn, Becoming A Sentinel Species
Robbert Pauwels, Muurschildering
Florencia Reznik, Sertão
Annemarie Wadlow, The only return to this past

PRO Kunstprogramma (6)

Stichting BARTALK, BARTALK #20, Care Webs (the podcast)
Stichting Page not Found, Programme of public events
Stichting PIP expo, PIP expo X The Grey Space in the Middle
Stichting Project Space 1646, Programma april - juli 2020
Stichting Project Space 1646, Programma augustus - december 2020
V.O.F. Baracca, HyperFocus

PRO Invest (20)

Maarten Brijker	Gijsje Heemskerk
Victoria Douka-Doukopoulou	Jesus Canuto Iglesias
Daniele Formica	Katerina Konarovská
Martin Gabriel	Rik Laging
	Luis Maly

Marit Mikhlepp
Stefano Murgia
Katrina Niebergal
Grigoris Rizakis
Tommy Smits
Laura Snijders

Liza Szabó
Marnix van Uum
Philip Vermeulen
Charlotte van Winden
Mickey Yang

PRO Premium (3)

Karel van Laere
Bernice Nauta
Daniël van Straalen

OVERZICHT ATELIERBEZOEKEN

Totaal atelierbezoeken (173)

- 28 Atelierbezoekprogramma
- 16 Digital Dialogues
- 104 Invest Week
- 12 CP De Appel
- 7 PRO Deo herhaalbezoekprogramma
- 6 PRO Deo op maat

Atelierbezoekprogramma (28)

januari-september 2020

Jacob Fabricius 30 en 31 januari 2020 (artistiek directeur Kunsthal Aarhus) (9)

Femmy Otten
gerlach en koop
Marleen Sleenwits
Navid Nuur
Raphaël Langmair
Sean Cornelisse
Paul de Jong
Naeun Kang
Ibrahim Ineke

Carsten Seiffarth, 12 en 13 februari 2020

(geluidskunstenaar, curator en artistiek directeur platform Singhur projects, Berlijn) (4)

Mike Rijnierse
Evelina Rajca
Stelios Manousakis
Alex Andropoulos

Artemis Potamianou, 18 t/m 20 februari 2020

(kunstenaar, curator en directeur van Platforms Project, Athene) (10)

Søren Nelleman
Astrid Nobel
Eline Benjaminsen
Yumiko Yoneda
Lisanne Hoogerwerf
Iliada Charalambous
Keeley Haftner
Nikki Selser
Evelina Rajca
Hannah Dawn Henderson

Amos Ben Tal, 23 juli en 14 augustus 2020
(choreograaf en artistiek directeur OFF projects, Den Haag) (5)

Keeley Haftner
Gabey Tjon a Tham
Jonathan Reus
Alex Andropoulos
Zahar Bondar

Digital Dialogues (16)

mei-augustus 2020

Frank Koolen, 22 en 29 mei, 3 juni 2020 (beeldend kunstenaar, Amsterdam/Utrecht) (7)

Keeley Haftner
Sarojini Lewis
Robbin Heyker
Karel van Laere
Marnix van Uum
Jonathan Reus
Alex Andropoulos

Mercedes Azpilicueta, 23 en 25 juni 2020 (beeldend kunstenaar, Amsterdam) (5)

Anna Moreno
Keeley Haftner
Marit Mikhlepp
Sean Cornelissen
Karel van Laere

Lieneke Hulshof, 9 en 10 juli 2020

(programmamaker, docent en hoofdredacteur Mister Motley, Amsterdam) (4)

Badriah Hamelink
Eliane Bots
Gabey Tjon a Tham
Sarah Carlier

Invest Week - 104 bezoeken

21 t/m 25 september 2020

Deelnemende curatoren:

Fadwa Naamna
Youri Appelo
Navid Nuur
Nomaduma Masilela
Sona Stepanyan
Margarita Osipian
Rieke Vos
Melchior Jaspers

Deelnemende commissieleden en Stroom medewerkers:

Katayoun Arian
Maurice Bogaert
Huib Haye van der Werf
Marius Lut
Arno van Roosmalen (Stroom)
Vincent de Boer (Stroom)
Lua Vollaard (Stroom)
Mischa Poppe (Stroom)

Deelnemende kunstenaars (allen hebben een Pro Invest of Premium subsidie ontvangen):

Alex Andropoulos
Alexandra Martens Serrano

Brigitte Louter
Minsook Kang
Jeannette Slütter
Gabey Tjon a Tham
Kim David Bots
Eline Benjaminsen
Márton Kabai

Curatorial Programme De Appel - 12 atelierbezoeken
21 februari 2020

Deelnemende curatoren:
Juan Fernando Lopez & Iris Ferrer (4)
Thomas Butler & Naz Kocadere (4)
Danai Giannoglou & Sharmyn Cruz Rivera (4)

Deelnemende kunstenaars:
Eline Benjaminsen
Márton Kabai
Alexandra Martens Serrano
Jeannette Slütter
Alex Andropoulos
Gabey Tjon a Tham

PRO Deo Herhaalbezoekprogramma 2018-2020 - 7 atelierbezoeken
januari-november 2019

Deelnemende curatoren:
Bas Hendrikx (3)
Steven ten Thije (4)

Deelnemende kunstenaars /kunstenaarscollectief:
Anna Moreno
Das Leben am Haverkamp - kunstenaarscollectief
Iliada Charalambous
Lisa Sebestikova
Marianna La Rosa Maruyama
Thomas Nondh Jansen
Vesta Kroese

PRO Deo op maat - 6 atelierbezoeken

Deelnemende kunstenaars:
Ntolas Leandros
Keeley Haftner

Deelnemende curatoren:
Maurice Bogaert
Petra Heck
Huib Haye van der Werf
Arno van Roosmalen
Maurizio Montalti
Alice Twemlow

Toetsingscommissie

- Thomas Ankum
- Natasja van Kampen
- Lynne van Rhijn
- Simone van den Heuvel
- Pim Voorneman

Opbouw kunstenaarsbestand

31 december 2020

20-30 jaar: 246 22,9%
31-40 jaar: 260 24,2%

41-50 jaar: 159 14,8%
51-60 jaar: 137 12,7%
61-65 jaar: 75 7,1%
65+: 197 18,3%

Totaal: 1074 100%

OVERZICHT ATELIERS

Tijdelijke ateliers

Overzicht van de tijdelijke ateliers per 31 december 2020 en prognose afname in 2021:

120 ateliers - benodigde en vastgestelde voorraad tijdelijke ateliers; op basis nota 'Ruimte voor de Kunst'

102 ateliers - beschikbaar 31 december 2016

42 ateliers - beschikbaar 31 december 2017

66 ateliers - beschikbaar 31 december 2018

Adres	Organisatie	Ateliers	Presenta- tieuimte e	Project- ruimte	Eigenaar	Prognose mogelijke afname ateliers 2020: tijdelijk wordt permanent of oplevering* pand.
Stuwstraat 285	Individuele kunstenaar	4		Nee	VESTIA	
Beatrijsstraat 12	Helicopter	13		Ja	CVDH (via Bewaakt & Bewoond)	13
Helena van Doeverenplantsoen 3	Ruimtevaart	18		Ja	CVDH	18
Helena van Doeverenplantsoen 3	Billytown	19		Ja	CVDH	19
Willem Dreespark 102	ANNASTATE	8		Ja	Staedion	
Scheldestraat 1-11	Trixie	15		Ja	Haag wonen	
Totaal		77				50

77 ateliers - beschikbaar 31 december 2019

77 ateliers - beschikbaar 31 december 2020

STROOM DANKT...

Anything is Possible; BankGiro Loterij Fonds; BNO Kring Groot Den Haag; Boekhandel Van Stockum; Campai; CultuurSchakel; De Appel Art Center Curatorial Programme; Gemeente Den Haag; Google AdWords; Haags Gemeentearchief; Haags Historisch Museum; Jegers & Tevens, Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag; Kunstmuseum Den Haag; Mondriaan Fonds; Prins Claus Fonds;; Projectbureau Rotterdamsebaan; Stichting Atrium; Stichting Leergeld Den Haag; The Grey Space in the Middle; The Hague Contemporary; The Rodina; We Are Public; Zefir7; de vele galleries en culturele collega's in binnen- en buitenland; scholen voor basis en voortgezet onderwijs in en buiten Den Haag; onze particuliere schenkers (anoniem) ... en alle betrokken kunstenaars, bezoekers en deelnemers.

COLOFON

Tekst en redactie: Stroom Den Haag
April 2021

Foto's binnenzijde cover:
Coronamaatregelen bij Stroom (foto Johan van Gemert)
Stroom Promise – Lennarts & De Bruijn, *Stay Sane, Stay Safe* (foto courtesy de kunstenaars)

Stroom Den Haag
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
tel.: 070-3658985
info@stroom.nl
www.stroom.nl

Stroom
Den Haag

Stay
Sane
Stay
Safe